Új Kelet
שבועון ישראלי
בלתי מפלגתי
בשפה ההונגרית
מדי שבוע חומר קריאה מגוון ומאקף מיטב הכותבים בארץ ובעולם
ניתן להשיג בקיוסקים בכל הארץ
שלח גלויה ת.ד. 2011 בני ברק וקבל לביתך דוגמת עתון חינם

דף ירוק

מוסף על המשמר בתנועה הקיבוצית. מס' 107 [illegible] באוגוסט 1995 [illegible] באב תשנ"ה

פרט מכרזה חדשה "החוויה הקיבוצית" של מישל קישקה. באדיבות "פלפוטר" בע"מ, הרצליה

למי תצחקו, הלא לעצמכם!

(גוגול)

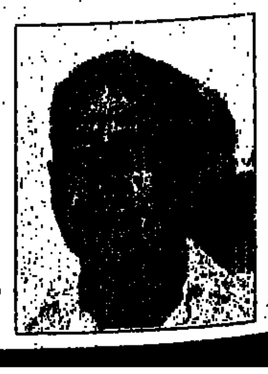

"לזולמן מזמור" של אריה אורי, זכה בפרס ספרותי, אבל לא בהכרה ציבורית. עכשיו אורי פועל בנידון
ר' בעמ' 2.

בעגבניות שמצא אהרון דרור בשדות 67' דימה ערימה שהותירו הוא וחבריו בשדות 48'. חוזרים לבית הערבה.
ר' בעמ' 14.

חריסר בעלי חיים. קריציונים ופרעושים, קרויים על שמו ומסתיימים ב"קוסטא". פרופ' מיכאל קוסטא ממשמר־העמק עושה מאון. ר' בעמ' 12.

חברי קיבוצים אומרים שיש לנו רהיטים יפים

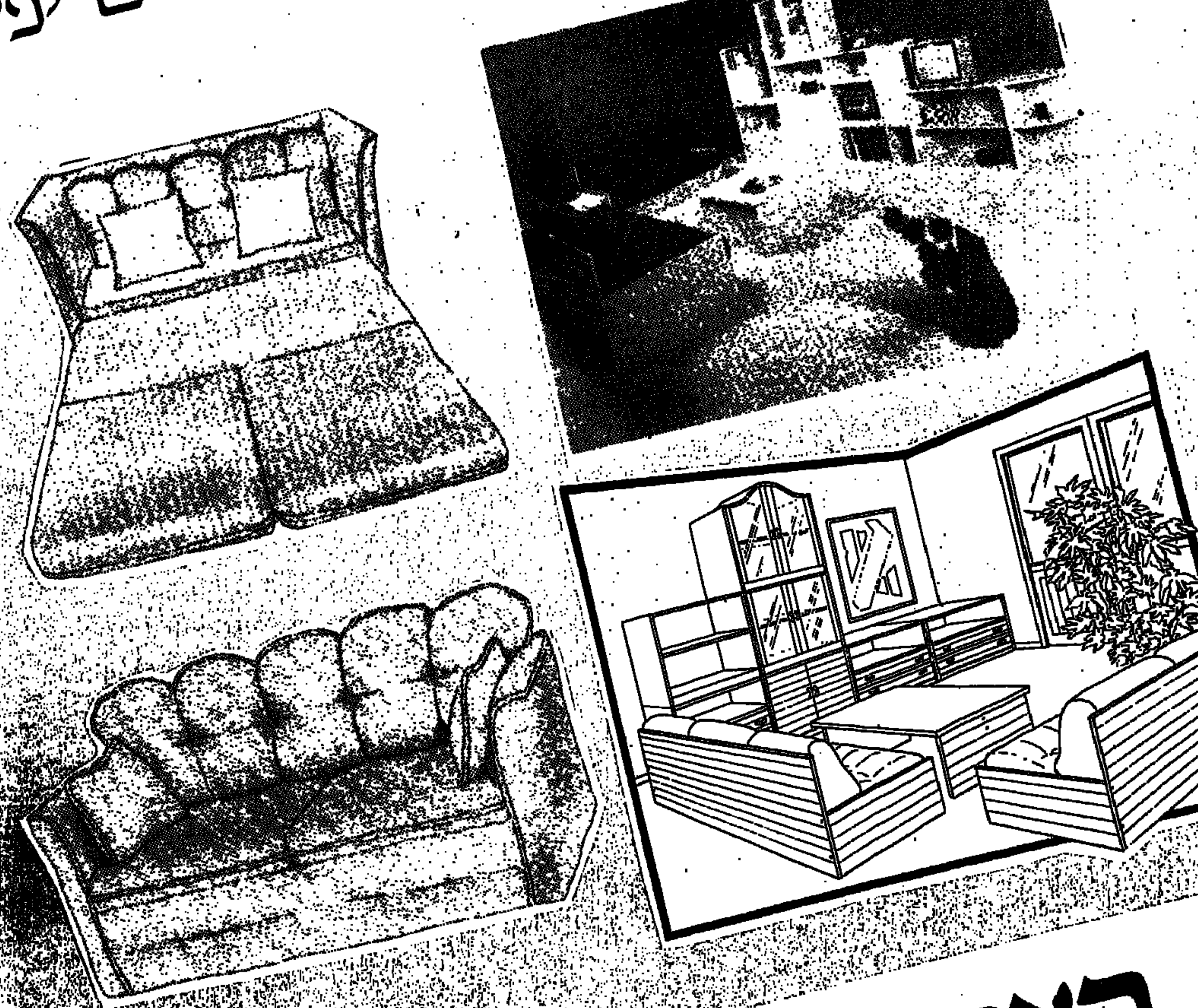

האם כבר בקרת אצלנו?

- חדרי שינה מעץ מלא
- מערכות ישיבה מעניינות: מעץ, מרופדות ומערכות מתוצרת סקנדינביה בבדי הדפס משגעים ומיוחדים
- ספות סלוניות ההופכות למיטה זוגית
- כורסאות טלוויזיה

תנאים מיוחדים לחברי קיבוצים

שעות פתיחה: 08.30–13.00, 16.00–19.00. ימים ג'+ו' 08.30–13.00

בית חלומותי
תרבות הדיור
שד' ההסתדרות 271 צומת ק. אתא (מאחורי הגלידות) טל. 04-720116

כשיצא לאור "לזלמן מזמור" של אריה אורי, זה הוא שארגן לכבודו מסיבה. בסוף החודש יתקיים ב"צוותא" ערב לכבוד המאורע. גם לזה אחראי אורי. וחשוב לו שיקראו את הספר "כי זוהי יצירה חשובה וטובה". זה נכון.

בתחילה, מלחיצת היד וממהלך ההיכרות, נדמה אריה אורי כאחד אנשי הארמה, יוצאי פלמ"ח, עבי עור, מחוספסים ויודעי כל, יש כאלה בקיבוצינו, מה גם שה"פוץ" וה"זונה" וה"שמוק" שגורים היטב על שפתיו וניתזים מתוכן עסיסיים כרגעי. אחר כך, כשהוא מתאר לפרטיו, ובזעם, את מאבקו בעניין מסוים הקשור במינהל תקין ורוטאציה בקיבוץ, הוא נרמה כמתקן עולם מר נפש וכפייתי. יש כאלה בקיבוצינו. אבל כשהוא מאזין לקלטת של ויואלדי או באך, ודמעות משבשות את קולו ועיניו לחות, מתערער הדימוי הראשון, וגם השני אינו ממצה. וכשהוא קורא מתוך ספרו ("לזלמן מזמור", הוצאת "עקר", 86) שורות מופלאות כמו אלה:

"אין רחמים
רודפים הקליעים אחר טרפם
ובכפם כל אשר הוא בכפם
המיית השידורים הציוויים והקולות
ההוראות החרדות והתפילות.
בין הפגרים משוטטים השרפים
פקודות האש והתנועה מהשקפים
למנצח למהיר שבשולפים.
עד נרע מי המת
עד נרע מי החי
אולי בני אולי אבי
ואולי האחר שנותר מרעי."

(מתוך "ואצבעותי למלחמה")

אפשר להבין את חברי מעגן־מיכאל. כשהם מגדירים אותו "עוף מוזר", או "מלא פרדוקסים" או רק "קשה". ואפשר גם לנחש מדוע הם מתייגעים ממנו.

פעם, ב־45', כשהיה חייל ב"הגנה" ועבר אימונים באיטליה המשוחררת, ערכו הוא וחבריו ביקור בוותיקן ונקלעו לטקס רתי של יום א'. הם עמדו שם בין אלפי חיילים איטלקים, וראו כיצד נכנס האפיפיור לאולם, נישא על כתפי ארבעה אנשי משמר, וכיצד מוצב כיסאו על הבמה, וכיצד עוברת לפניו שורה ארוכה של חיילים, ובזה אחר זה הם כורעים ומנשקים את ידו. באין להם דרך נסיגה, נאלצו גם האורחים מן ה"הגנה" לעבור על פני האפיפיור ולנהוג כמנהג צאן מרעיתו. כשהגיע אריה אל מול האפיפיור, לא כרע. "אני יודע, זה טפשי למות בגלל סירוב לכרוע ברך, אבל לא יכולתי. אבא היה כורע פעם אחת בשנה, ביום הכיפורים, בתפילת 'סדר־העבודה', ואני אכרע מול המנוול הזה, פיוס הי"ב, או בכלל בפני בן־אדם? קרתי קירה, והוא הושיט לי את ידו, הרים אלי עיניים, לאף אחד הוא לא נתן כבוד כזה, ושאל אותי בעברית: הנך יהודי, בני? אמרתי, כן, אבי. יברכך אלוהים בני, הוא אמר לי. כשירדתי מהבמה, פינו לי כל הגויים דרך, והעיניים שלהם טרפו אותי מקינאה ושינאה, וכך עד שיצאתי. אז הבנתי, מהו קידוש השם. זה לא דבר רציונאלי. זו. פשוט, אי היכולת לנהוג אחרת. בפסיכולוגיה קוראים לזה נורמה מופנמת".

שבון ביבנאל

אי היכולת לנהוג אחרת, או בשפת הפסיכולוגיה, "הנורמה המופנמת" של אריה אורי, קוממה עליו הרבה אנשים, והנחילה לו מפחי נפש לרוב. אבל אריה לא יכרע ולא ישתחווה. התלאות שעבר עד שזכה השנה, סוף סוף, ש"לזלמן מזמור" יצא בדפוס, ודאי קשורות, במידה מסויימת, בה, בנורמה המופנמת שלו. אבל לכך עוד נגיע, כי הלא לשם זה באנו. מעניין, בסיפור ילדותו ונעוריו של אורי, אין מה שיסביר, מדוע היה למה שהינו, ואינו כאחד ה"הולכים־בתלם, הקשקשנים, המזוייפים, הטכנוקראטים, האווילים" שמסביבו. הוא נולד ב־1924 בבית טוב בירושלים, אבל את שנות ילדותו עשה ביבנאל, והיא הנותנת. אביו, יהודי מסורתי, איש העלייה השנייה, איש חינוך, שלא היה בקי ממנו בלשון העברית, קיבל שם משרת מחנך ולקח את משפחתו איתו. היום יודע אריה, כמה טוב השפיעו עליו השנים ההן במושבה. "שם היתה ההטבעה. משם הקשר לרוח, לריח ולאדמה ולפרח. תקשיב: פת בשמן זית / בקנקן המים / מים צוננים / וענבים בקיץ... / יותר מכל, אומרים / אהב את הכנרת / יותר מהכנרת אהב את ההרים / את השבילים / את שמי התכלת / העמוקים והצלולים..." ("אהבות", שם).

לאחר כמה שנות לימוד ב"תחכמוני" בירושלים, שב והלך אחרי אביו לזכרון־יעקב. האב נתמנה שם למנהל בית־הספר, ובעוון הטפתו הבלתי־נלאית לעבודה עברית, ספג הבן מכות נאמנות מידיהם של בני הפאורלים המקומיים. את בית־הספר התיכון סיים ב־42', ובטרם מלאו לו 18, התגייס לצבא הבריטי, ובשירותו ראה עולם: בלגיה, הולנד, איטליה. אגב. מן התקופה האיטלקית יש לו קובץ סיפורים שכתב, ואיש אינו מתעניין בם והם מונחים בארונה, לצידם של כתבי־יד רבים אחרים. ממתינים ליום, שאיזה שמוק, עורך או עיתונאי, שהוא מפקפק בהגינותם, יטריח עצמו לקרוא גוזם ולהתייחס אליהם ברצינות הראויה.

שנה אחת עוד הספיק ללמוד באוניברסיטה, וכשפרצה מלחמת השיחרור הציבה אותו ה"הגנה" בירושלים. על התקופה הזאת, על מה שלמד ומה שהבין במהלכה, הוא יכול לספר שעות. בתקופה ההיא קנה את מיטב ידידיו, אנשים נהדרים, היום הם באדמה. כמעט כולם. בתקופה ההיא גם קרה לו דבר נפלא: הוא ראה את רחל, סטודנטית־שנה־שלישית וטבחית בפלוגה, ואמר לעצמו, זאת תהיה אשתי. וכיוון שלא היה זמן לחיזורים, נכנסו לחופה מקץ 6 שבועות של היכרות. כבר אז היתה, ועדיין היא כיום "אשה יקרה וחשובה לי מאין כמוה".

שביתת הנשק פתחה בפני אריה שלוש דרכים לבחור ביניהן: המשך השירות בצבא הקבע ("עד אלוף־משנה ודאי הייתי מגיע. גם מטומטמים הגיעו"), המשך לימודים באוניברסיטה, או קיבוץ. את הבחירה בשלישי הוא מסביר כך: "היום זה יישמע קיטש, ואולי גם אז זה כבר היה אידיוטי, אבל פשוט נקעה נפשי מהלך הרוח של 'איש לאוהליך, ישראל'. וזה היה בשנות החמישים! לא יכולתי להשלים עם זה, כשם שלא הייתי מסוגל לתפוס בית יפה של נפקדים, וכשם שלא ראיתי עצמי חי ולומר על סטפנדיה באוניברסיטה, כמו כמה מחברי, שהיום הם פרופסורים ומאכערים".

ב־1950 הצטרפו רחל ואריה ובתם הבכירה למעגן־מיכאל ("זרו קרא לנר"). אורי היה לדייג, שנתיים עשה בשליחות בקנדה, ומאז תור, ועדיין, הוא עובד במדגרה האזורית, ובלבד שלא לשבת ולחבר רכיבים ב"פלסאון".

אוהו, שרק לא ישתמע, כאילו הוא איזה נביא זועם ומר נפש. חלילה. הוא אוהב חיים וחייו מלאים. הוא לומד וכותב ומטפח דירה אסתטית, שהוא עיצב עם אשתו, וגינה יפה, בהנחיית בתו, וגאה ללא גבול בילדים ובנכדים. מאושר? "אני האדם המאושר בעולם: יש לי משפחה נפלאה, חדר־עבודה, עמדה טובה במדגרה. אני כותב שירים, לומד באוניברסיטה. הבריאות – ככה ככה. איזה סיבה יש לי, לא להיות מאושר?" אם כל־כך טוב. יאמרו אולי חברי מעגן־מיכאל, אז למה כל־כך רע?

טורפים נפשם בכפם, הוותיקים

"רע? אמרו לך שרע לי? אבחנה לקויה. מעולם לא היה לי רע, סליחה, טעות. היה לי רע מאוד כשבתי השנייה נפטרה. אבל היום לא רע לי, מה גם, שאני כבר זקן ומתנגש הרבה פחות. מה לעשות, בשבילי האמת, כל האמת ורק האמת. אותי שלא יפטמו במליצות. אני שונא טפשים, שמעמידים פני חכמים, שונא זיוף. זה עושה לי קר בגב. לא יכול לסבול פטפטנים, חנפנים ובעיקר לא שקרנים. שקרים לבנים – אני מבין, אבל בעניינים של מהות? על זה יש לי התנגשויות לאורך כל הדרך. תסביר לי אתה, איך זה יתכן, שמתוך אלפי הפעילים, שעבדו במהלך השנים בתנועה, מעולם לא הוחזר אחד הביתה? זה נורמאלי? כולם היו באמת ראויים לסיים בכבוד את תפקידם? אז אני בעד הומאניזם. אני ההומאניסט הכי גדול שישנו ואני בעד ללכת לקראת כל אחד, אבל איני מסכים, כשאומרים לי, תוריד את רמת הציפיות ויהיה יותר קל לך ולנו. להוריד את רמת הציפיות – מה פתאום? מהגוף שלך, זה כן. בגיל מסוים הוא באמת לא יכול לענות על הציפיות, וזה עצוב מאוד.

אני מאמין בשלושה: זכות הקיום, זכות השייכות וחופש האמונה. האחרון הוא עניין לפרט, אבל אינך יכול להיות שייך מבלי להיות מחויב לשייכות ואינך יכול להיות קיים מבלי להיות מחויב לקיום.

...הקיבוץ הוא יצירה בלתי רגילה. עם כל ... לפתור את מצוקות האדם המודרני: פער... וומרנות. אבל הוא תקוע באוהלי ... בשנת תרפ"ו, עם אמיתות שמזמן אבד ... כלח, בעוד הוא מנסה להתמודד עם בוי־גנות פאתטית. קח את נושא העבודה. הדחפה הזאת ליצרניות אצל הקיבוצניקים, זה דבר מחריד. אופיינית לבני דורי. האובססיה של עבודה בתמורה נוסח ויניה כהן, בעין־חרוד של שנות העשרים, כשהמטפלת לא נחשבה, כי לא היתה יצרנית. תראה את הוותיקים שלנו, איך הם סוחבים ארגזים כבדים ב"פלסאון". למה הם מתאמצים מעבר לכוחם? מה דוחף אותם? הם טורפים נפשם בכפם, כדי להוכיח פרודוקטיביות. הם אומללים, ולא יודו. עדיין לא הבנו, שהאדם לא נועד כדי לייצר, אלא הייצור נועד לטובת האדם. אדם חי פעם אחת ומת. אי אפשר לומר כל הזמן, שאנחנו חיים בשביל המחר. ודאי לא לוותיקים.

מה זו התביעה הזאת, שנישרף היום בשביל המחר הטוב? הקרב שלי על היציאה ללימודים, ב־82', היה קרב עד מוות. ביקשתי לצאת לירושלים, כדי ללמוד ולכתוב, חצי חצי. הכנתי לי תוכנית לימודים משלי. חיפשתי אנשים חכמים, כדי ללמוד מהם ספרות, פילוסופיה, מדע הדתות, ומצאתי את הטובים ביותר, מירון, שקד, ברינקר ופלוסר, שאיתו גם התיידדתי. קיבלתי אישור מיוחד לקחת סמינר של מסטרנטים. באתי לוועדת השכלה בקיבוץ, ולא אישרו. הבקשה היתה ייחודית, ולמה צריך לכתוב דווקא בירושלים. עירערתי. אמרתי, אם אתם מבטיחים לי בריאות טובה, אני דוחה עד גיל 70, למרות שאני כותב כבר מגיל 7, ובגיל 26 נשבעתי, שבגיל 60 אהיה מקצועי בכתיבה. עשיתי בחיי את המסלול, שכל אדם בישראל צריך לעשות, ולא כולם עשו. הרחתי אבק שריפה והרחתי דם והרחתי אדמה, ואין לי שום רגשי נחיתות בפני אנשי עשייה, פועלים, גנרלים. עשיתי את שלי. אינני תופס את האפולוגטיקה של המושכים בעט. לי אין בעיה כזאת. באיזה שהוא מקום הרגיז אותי, שחברים לא תפסו, שעבורי כתיבה ולימודים בירושלים הם שאלת חיים. אם חבר בן 60 פונה - צריך לאפשר לו. ואיך קיבלתי את חדר־העבודה הזה. אתה יודע? החדר הזה היה מלונה מעופשת, תזונניה של המתנדבים. שנים ביקשתי חדר־עבודה ותמיד אמרו לי, לכתוב אפשר גם בבית. זה היה נכון, כשהייתי בן 30. לכל מלכלך בדים יש אטלייה, אז למה לא למי שכותב? בסוף בכל זאת קיבלתי את החדר, ושיפצתי אותו בעצמי."

מסיבה בקיבוץ? איפה!

בסוף בכל־זאת קיבל אריה את החדר, בסוף בכל זאת יצא ללמוד בירושלים, במסלול הגימלאים, שהוא הזול מכולם. יום אחד, על לוח מודעות בקמפוס, גילה הודעה בדבר תחרות לפרס ספרותי על שם איזה הרי הרשון. אורי, אמר אריה לעצמו, אם אתה שווה משהו, לך לתחרות. אם לא, תארוז ותחזור הביתה. "ישבתי בחדרי הקט והנפלא, חדרה של זהרה שץ בבית־בצלאל, שהוא כמו אטלייה ציורי במונמרטר, לקחתי את כל השירים שכתבתי במשך 20 שנה, עבדתי עליהם כהוגן, עימה, קיצצתי, אין מבקר חמור ממני לגבי עצמי. קרא את השיר הזה: "כמו לא דבר / כמו לא היה / סיפור קצר / לא סוף / לא התחלה / עד אופק נחבא / שביל / של משאלה / משקיעה של שחר / תמיר של פריחה / כל יום ויום / שעת בין ערביים / אדומה / כל אגדה/" ("מעין פתיחה", שם). השיר הזה התחיל מ־400 מלים, תראה מה שנשאר. לבסוף חיברתי את כל השירים לאיזה מכנה משותף והגשתי לוועדת הפרס. וזכיתי. אני נדהמתי וחברי הוועדה נדהמו. הם לא האמינו, שהזוכה הוא ממסלול הגימלאים. קיבלתי 1100 דולר והיה טקס וכו'. מסיבה בקיבוץ? איפה. כל־כך רציתי להוכיח לחברים, שיש בי בכל זאת קצת כישרון, אבל איש לא התרגש בשבילי.

הזמנתי חבר טוב לחדרי, הראיתי לו את חוות הדעת של השופטים ("הפואמה 'לזלמן מזמור' כתובה בעוצמה נפשית רבה, והיא בבחינת בירור כואב ומקיף בנקודת צומת, שבה אדם צעיר נהרג במלחמה וסביבתו עורכת את חשבון החיים והאהבה. בפואמה זו נפגשים בעוצמה של פיצוץ אהבת החיים יחד עם יאוש שקט באשר לנכונות החיים כפי שהם נחיים בצורה ובתרבות הקיימת. מצאנו בפואמה יהודית זו שימוש רהוט וחופשי במערכת אסוציאטיבית רחבה, מטען תרבותי. בשלות הכתיבה. עברית מלוטשת היטב, שימוש נכון ונבון באירוניה עם היכולת לעשות זאת בפרופורציה נכונה לנושא. כן מצאנו בקיאות המאפשרת למחבר רילוג מהיר מסגנון לסגנון ויכולת תיאור מצבים בתמציתיות וכן עימות אישי אוטונומי עם המקורות בלי עמץ חיקוי. כל אלה שימשו למחבר כלים נאמנים לעריכת הבירור הנוקב שלו בנושא משותף לכל בני הארם, בצורה ייחודית ללשון העברית ולחיים בארץ".), שתינו קפה, הרמנו כוסית, סיפרתי על הדולרים, והוא לא נרמז, שאני מעוניין, שהמזמור ייצא בדפוס. מילא. הבאתי את כתב־היד להוצאת הקיבוץ המאוחד, ושם הוא שכב חודשים רבים. יש לי דיעה משלי על ההוצאה. אבל נניח לזה. בסוף היתה בריחה: ראיתי שבני י"ב עושים גיוסים ב"פלסאון" למימון שיעורי נהיגה. כתבתי וביקשתי ממזכירות הקיבוץ הלוואה של 1000 דולר, כדי להשלים את הסכום הדרוש להוצאת הספר, והבטחתי להחזיר בדרך של מכירת הספרים או גיוסים ב"פלסאון". אז נרמזו ועדת האמנים והמזכירות, ואמרו, אריה, עזוב הלוואה, ברצון נוציא את הספר מטעמנו. אבל לא את זה ביקשתי, אלא הלוואה בלבד. טוב. הספר יצא במארס השנה.

תגובות אישיות חמות קיבלתי בשפע, תגובות ציבוריות – אין. שתיקה. בכל אופן, הפעם היתה מסיבה בקיבוץ. כלומר, ערב שערכתי בעצמי, עם קטעי קריאה ומוסיקה של וילה לובוס, חמת־חלילים, באך ("כשאדם שומע באך / נדמה לו שיש אלוהים / כאשר ילדים מתים על פני הוריהם / הוא יודע שאלוהים / נת מומן / אם אי פעם היה..." – שיר לחג השבועות), היה ערב לא נורמאלי, משום שהייתי כן ופתוח וגלוי לב. אנשים התרגשו עד לב השמיים. היו בערב אנשים מבחוץ ומעטים מהקיבוץ. אחרי הערב הזה הלכתי אל רכזת התרבות ואמרתי לה, נו. תכתבי משהו בעלון? לא יודעת. נראה. אולי. בסוף אני הכתבתי לה רשימה. ומי מארגן את הערב ב"צוותא" (ב־8.11)? אני! יש לי ברירה? העברתי ל"צוותא" את המכתבים שקיבלתי מכל הגדולים והם התרשמו מהשמות והסכימו להקצות לי את האולם. חשוב לי שיבואו, חשוב לי שידעו. עכשיו אני עסוק בשליחת הזמנות לכל ידידי מאז 39', צריך למלא את האולם".

לזלמן מזמור

משום שכל־כך חשוב לאריה, שידעו את מה שעם לבו. ומשום שהרבה יש לו על לבו ("אני כל־כך מלא שאני כמעט מתפוצץ"), ומשום שלא תמיד, לא כולם, מוכנים לשמוע את מה שבלבו – הוא כותב וכותב. אם לא שירה, או רומאן, או מחזה, או חרוזים לצרכי הניקום, הוא כותב ביקורת. התרסה. קובלנות. תיקיו מלאים בהעתקי מכתבים פרטניים. נשכניים, אירוניים, תובעים את זכויותיו ואת עלבונותיו. הנמענים יכולים להיות פיקוד צה"ל. הוצאות ספרים. מערכות של כתבי עת, וקרובים יותר, כמו האסיפה הכללית ומזכירות הקיבוץ. אבל עכשיו יכולים כל אלה להמתין. עכשיו עוסק אורי בתחבולות, כיצד להפיץ את "לזלמן מזמור" והוא אומר זאת במפורש ועושה זאת בגלוי ואינו מעמיד פני עניו ואינו ממעט בערכו. "אני מוכרח, שאנשים יקראו את השירים האלה. יש בהם אמת פיוטית. שאין כיום בדרך כלל בשירה". כשהוא ננסה לשער, מהיכן הגיע דווקא השם הזה. זלמן, הירחמיאלי. האנטי־הרואי, אל מזמורו, הוא מתקשה מאוד. "זה לא משה זלמן בן ששון, פועל עברי ותלמיד חכם. שנהרג ב־37' עם שניים מחבריו. ועל שמם קרוי משמר־השלושה. אינני יודע. אולי הוא קשור בשיר יידיש ישן, ששרו בישוב לפני הרבה שנים, ואיזה מורה בשם הלפמן או גפכן תירגם כך: 'גיבור גדול יהיה זלמן שלי / כך ברכתני אמא שלי / כך שרה לי בקול רינה / עת ערשה לי הניעה'. ויתכן, שיש לזלמן שלי קשר לזלמן וקלמן, זוג המשוגעים שהסתובבו פעם בת"א. ואולי יש כאן משחק עם המלה ז"ל? אינני יודע. אני רק יודע, שזה לא יורם או אהוד או דני או גיורא. זלמן הוא אנטי גיבור שצמח בארץ הזאת, תחת השמיים האלה, וסיפורו הוא סיפור א"י מהשנים שטרם לידתי ועד היום. תרשה לי להקריא לך: 'זלמן הוא ילד נקי כפיים / איש אינו יודע אם חי, / אולי הוא בני, אולי הוא אבי / ואולי הוא אחר מרעי. // זלמן זקן ובמועל כפיים, / מת את מותו, וחייו אשר חי. / אולי הוא בני. שמא אבי ואולי הוא אחר מרעי. // זלמן הוא עלם ובעמל הכפיים / בירא אדמתו, וביתו שבו חי. / יום קרב ויום דין נשא על כתפיים. / אשרי כל יודעיו ואשרי. // בר לבב הוא זלמן וארך אפיים. / אומרים ששבק חיים לכל חי. / אולי היה בני שמא אבי / ואולי האחרון שנותר מרעי'." ("שלמים", שם).

ארנון לפיר

זלמן־משורר־סופר־פזמונאי־מחזאי־שונא־צבועים־הומאניסט. אריה אורי.

הדפדפת
העורכת: מרים עין־דור
עורך משנה: ארנון לפיר
צוות המערכת: עמירם כהן, בתיה שחף, אסתר נתיב, סימה באר, עודד ליפשיץ ואהוד דור
עיצוב גרפי: רחל דביר
מזכירת המערכת: רותי קדוש
צלם המערכת: בועז לניר
מודעות: חיה קוטב
המערכת והמנהלה:
רח' חומה ומגדל 2, 67771, ת"א
טלפון: 03-378833
מען למכתבים: שק דואר נעול 61999
תוכן המודעות על אחריות המפרסם בלבד
זכויות הגרפיקה שמורות

אולם קונצרטים בביתך
עם 508 של WHARFEDALE
זכיה שניה ברציפות
בתואר "BEST BUY" באירופה
* תצוגה מלאת של סדרות:
* 3 — Series * 5 — Series * 7 — Series * Diamond * Mach Series
מיטב מערכות הסטריאו:
ROTEL * JVC * ONKYO
PIONEER * AKAI * HITACHI
מכירה גם בהמחאות
אמנון סאונד אלקטרוניקס בע"מ
רח' בורנשוב 42 ת"א • טלפון 03-295620

שיטת הבידוד התרמי של תרמוקיר. רק להוסיף מים ולערבב!
★ בידוד תרמי הומוגני ללא גשרי קור. שיטה חסכונית.
★ סוף לסדקים בקירות.
★ גימור יפה הוא חלק מהשיטה.
★ 15 שנים של הצלחה, באירופה ארה"ב ויפן.
★ ישום מהיר גם במבנים קיימים.
★ ייעוץ והדרכה חינם באתר הבניה.
תרמוקיר
מפיץ ראשי בחיפה ובאיזור הצפון: עמלן בע"מ הנביאים 2 חיפה, טל' 04-672101/2
תעשיות לבנייה מתקדמת. קיבוץ חורשים.
ד.נ. השרון התיכון 45865, טל. 03-9369824/5
טלקס: 33499, תכן-עבור תרמוקיר

שטיחי מוריה בעבודת־יד
חנות המפעל — דיזנגוף סנטר
בואו לבדוק ולהשוות את השטיחים שלנו עם כל שטיח אחר המוצר בשוק. אנחנו מדברים על:
איכות החוט
איכות העבודה
מקוריות העיצוב
וייחודיות של באחיר!
אנחנו לא מדברים על הנחות פיקטיביות
פתוח רצוף: 10.00 — 19.30 * מוצ"ש 18.00 — 20.00
חנות המפעל: דיזנגוף סנטר תל־אביב. טל. 285391

בדגמים חדשים חדשים חדשים! דלוי איכות
מבחר מערכות
HITACHI, JVC, LUXMAN, KENWOOD, ROTEL, YAMAHA, TOSHIBA, ONKYO, MARANTZ...
מבחר רמקולים
ITT, SEAS, WHARFEDELE, JAMO, BOSE, WESTRA, WHD...
* מעבדת שירות — תיקונים במקום
סטריאו שירי איתך לאורך שנים!
החנות המקצועית הוותיקה
רח' הרצל 59, חיפה
טל. 671273-4

אין ארון קודש

מנחם רוזנר אינו משתחרר מסגנונו המחקרי גם כשהוא מנתח, במלים שקולות, את אווירת הימים הללו. הוא מנסה לשלוף, בזהירות, את ההגדרות המתאימות. זוכר בבהירות תקופות קשות יותר ומנסה להפריד בין הפצעים לצלקות. כשהוא יורד ממרומי הקתדרה הסוציולוגית להאיר את המשבר הקשה, העובר על התנועה הקיבוצית

פרופ' מנחם רוזנר (63) הוא חבר קיבוץ רשפים וממייסדיו. יוצא תנועת השוה"צ ברומניה וחניך עליית הנוער (בבית־ירח). מאחוריו חמש קדנציות כמזכיר קיבוצו. אך מיטב שנותיו הוא מקדיש למכון לחקר הקיבוץ (החל מהקמתו ב־1958 בגבעת חביבה; היום באוניברסיטת חיפה). בשנה האחרונה שימש מנחם רוזנר כמתאם ההשכלה הגבוהה מטעם הקיבוץ הארצי וכפרופסור חבר בחוג לסוציולוגיה באוני־ברסיטת חיפה וכראש הקתדרה לנושאי דמוקרטיה תעשייתית וניהול עצמי. דף זה אמור לפגוש אותו באוויר, בדרכו לשנת שבתון באוניברסיטת הארווארד בארה"ב.

– פרופ' מנחם רוזנר, אומרים היום, שהקיבוץ עובר את התקופה המשברית הקשה ביותר, גם מבחינה פוליטית, גם מבחינה כלכלית וגם מבחינה חברתית. האם זה נראה כך גם בעיניים מחקריות?

– „המושג: 'שעתו המשברית הקשה ביותר' הוא יחסי, כמובן, ומחייב להסתכל אחורה. אין לי שום ספק, שהיו תקופות משבריות קשות יותר לאין ערוך. יש לי דוגמה ברורה מאוד למשבר קיומי, בו הועמד בסימן שאלה מומנט העתיד של הקיבוץ. זה היה בשנים 1955־1960. היו אלו שנים של גידול רציני מאוד באוכלוסיה הישראלית וקיפאון מוחלט. הקיבוץ לא גדל אף באדם אחד, מעבר לכך, מבחינה יחסית משקלו ירד כל הזמן, לא עלו כלל ישובים והתיישבות.

אין לי ספק, שזו היתה התקופה המשברית הקשה ביותר מבחינת העבר. המשבר הקיומי התבטא בה בכמה שאלות מרכזיות: הספקות בדבר התפקיד שימלא הקיבוץ לאחר הקמת המדינה; המשבר הפוליטי העמוק אחרי הפילוג בקיבוץ המאוחד ואחרי הפילוג במפ"ם; והחשש מהעתיד הכלכלי, כשהמשבר החקלאי נראה רציני ביותר באותה תקופה. מצד אחד, היה מחסור בגורמי ייצור כמו קרקע ומים, ומצד שני, ובעיקר, התחילו להיות עודפים בחקלאות וההגנה הכללית היתה, שכיוון ההתפתחות היחיד לעצמאות כלכלית הוא בתחום התעשייה והמדע, תחומים, שנראה היה, כי הקיבוץ אינו מסוגל להתמודד עימם. באותה תקופה עמדה גם שאלת ההמשכיות, של קליטת הבנים, עימה הקיבוץ כמעט ולא התמודד עד אז.

לדעתי, הקיבוץ כיום, מבחינת המישור הפנימי, עובר תקופה של הסתגלות לאחר, שלמעשה, עמד בהצלחה בשלוש תמורות פנימיות: במעבר ממשק חקלאי למשק תעשייתי, למרות שהיום זה נראה קצת בנסיגה, עם בעיות הנראות לנו מזווית אחרת; במעבר מחברה של הסתפקות במועט ורמת חיים נמוכה לחברה של רמת חיים עולה ואפשרות מגוונות יותר של סיפוק צרכים; במעבר השלישי, החשוב ביותר, ההפיכה לחברה רבדורית, כשהתהליך קשור בהתעצמות גדולה של המשפחה כיחידה מרכזית.

בשלושת המעברים האלה הקיבוץ הצליח, אך הוא לא הצליח להגדיר מחדש את הזהות שלו, גם הזהות הפנימית וגם הזהות שלו במדינה: הדבר קשור גם בניגודים פנימיים, שהיו קיימים בקיבוץ גם בעבר, כמו שני הדגשים, שתמיד ניסו להשלים ביניהם, ובכל זאת, הם נותרו שונים: הדגש המשימתי חיצוני, ראיית הקיבוץ, קודם כל, כחיל חלוץ למשימות כלליות, והדגש החברתי, ראיית הקיבוץ, קודם כל, כהגשמת מערכת ערכים סוציאליסטיים של בניית חברה שוויונית־ערכית. היו אמנם תקופות, ששני הדגשים עלו בקנה אחד, אך היו גם תקופות, שהתהוו ביניהם סתירות, כשם שהיו הבדלים בין התנועות בהדגשת המטרות השונות.

עד עצם היום הזה הקיבוץ לא מצא את עצמו מבחינת הגדרת הזהות המרכזית שלו. מצד אחד, השתנה כל האופי של התפקיד המשימתי ושל הדגשת הצד ההתיישבותי והבטחוני, כשאנו נמצאים בתקופה, בה הממשלה עושה את מירב המאמצים, כדי שלא יעלו ישובים נוספים על הקרקע. המעברים בתחומי התיעוש ורמת החיים הטילו סימן שאלה פנימי לגבי מרכזיותם של הערכים השוויוניים והשיתופיים, כשגם ההתפתחויות בחוץ הציבו סימן שאלה על מהותו של הסוציאליזם.

באיזה כיוון בוחרים ללכת

הנקודה המשברית המרכזית היא בהיעדר הסכמה, גם בפעילות במישור המוסדי וגם מבחינת הזהות העצמית של כל חברי הקיבוצים, בתשובה לשאלה: מהו הדבר המרכזי, שמאפיין את הקיבוץ ומייחד אותו מצורות חיים אחרות. אפשר לשמוע ביטויים בנוסח: הקיבוץ הוא מקום מגורים ולא צורת חיים. אני מקבל, יותר מכל, את המושג, שטבע עמוס עוז, שהקיבוץ הוא אופוזיציה ערכית למערכת הערכים הקפיטליסטית, השולטת בחברה הישראלית.

בפועל, במידה רבה, הקיבוץ כן מונחה על־ידי אותם עקרונות סוציאליסטיים, וכל אותן הצלחות, עליהן דיברתי, נובעות במידה רבה מכל אותם ערכים, המביאים לפתרונות בתוך הקיבוץ. אביא דוגמה למצב של תחושת משבר לעומת מציאות של האופציות הפתוחות, כשהשאלה היא, באיזה כיוון בוחרים ללכת. אני בוחר את הדוגמה של התעשייה. בתחום זה קיימת מעין תחושת משבר. עד סוף שנות ה־70' היתה ברורה מאוד העליונות של התעשייה הקיבוצית לעומת התעשייה הישראלית. מסוף שנות ה־70' וראשית שנות ה־80' התחיל פיגור בתחומים שונים, שלווה בהרגשה, שהקיבוץ אינו מסוגל להתמודד עם האתגרים של הטכנולוגיה החדשה. אלה היו ההרגשות. ואילו העובדות: הקיבוץ, יותר מכל סקטור אחר של התעשייה הקיבוצית מתמודד עם הטכנולוגיות החדשות; יותר מכך, הוא אף מוצא פתרונות, אשר בקושי מחפשים אותם במקומות אחרים.

זאת אני אומר על יסוד מחקר, שאני עורך ביחד עם שני פרופסורים מהטכניון, על השימוש ברובוטיקה ובמחשבים בתעשייה הישראלית בכלל ובתעשייה הקיבוצית בפרט.

הקיבוץ, בגלל ה„אילוצים" הסוציאליסטיים, נאלץ למצוא את הפתרונות ההומאניים ביותר והמפותחים ביותר מבחינה טכנולוגית. זהו המקום היחידי בעולם, שבו לא השיקול הכלכלי הוא שהכריע להכנסת הטכנולוגיה החדשה, אלא השיקול האנושי, כיצד לאפשר לעבוד בתעשייה לאנשים שרוצים בכך, אך אינם יכולים. לאחרונה ערך חוקר גרמני סיור בשמונה קיבוצים, שהכניסו רובוטיקה. הוא חקר במיוחד את השיקולים לכך. ושוב ושוב התברר, שהשיקול המכריע היה כיצד למנוע עבודה קשה, לא מעניינת, במשמרות וכו'. בעיות שכלל לא עולות בישראל שמחוץ לקיבוץ".

– נראה לך, שבמצב הכלכלי הנוכחי בקיבוצים, השיקול הזה ימשיך להתקיים ולהכריע?

– „לא רק שהוא נשאר, אלא שהוא אף חזק יותר. כי גם במצב הכלכלי הזה אי אפשר להכריח אנשים בקיבוץ לעבוד לאורך זמן בעבודות, שאין הם רוצים בהן. במצב כזה קיימים מספר פתרונות: הקיבוצים החכמים יותר בחרו מראש בסוג תעשייה, שיש בו פחות עבודות לא נעימות ויותר עבודות בעלות עניין, עם פחות ניכור. פתרון אחר, שכיום כל התנועות למדו לא ללכת בו, הוא מסירת העבודות הלא נעימות לשכירים. עובדה היא, שיש ירידה מתמדת באחוז העבודה השכירה".

– ירידה משמעותית?

– „במיוחד בקיבוצים של ה'איחוד' לשעבר, שבשנות ה־70' היתה בהם ירידה של למעלה מ־70 אחוז ל־35 אחוז בעבודה השכירה. ירידה זו הושגה, קודם כל, על־ידי מכירה של מפעלים עתירי עבודה, אבל גם על־ידי העובדה, שכל המפעלים החדשים שהוקמו — אוישו בעיקר על־ידי חברי קיבוץ. בעזרת הטכנולוגיה החדשה.

אני מביא דווקא את הדוגמה הזאת, משום שמהערכים הסוציאליסטיים של הקיבוץ נובעת העובדה, שאינך יכול להכריח חבר קיבוץ לעשות את שאינו רוצה לעשות. ואז, כדי להיות יעיל מבחינה כלכלית, עליך למצוא פתרונות, שיענו על הצרכים של חברי הקיבוץ. על צרכיהם האנושיים.

מובן, שהדבר אינו עובר באופן כל־כך אוטומטי. תמיד יש משברים עד שמוצאים את התעשייה ואת האנשים. אבל, אין ספק, כי ההנחה שהקיבוץ אינו מתאים לטכנולוגיה החדשה, היא מוטעית לחלוטין. נכון, לקיבוץ יש קושי גדול לייצר מחשבים ורובוטים. קיבוץ, שניסה ללכת בכיוון הזה, לא הצליח בכך, למרות שהיו לו מספר מהנדסים רב ביותר. נראה, שהמפתח אינו בשאלת מספר המהנדסים, אלא באי יכולתו של הקיבוץ להתמודד עם החברות הגדולות בעולם ביצירת רובוטים ומחשבים. לעומת זאת, הקיבוץ יכול להתמודד, והוא עושה זאת בהצלחה, עם פירמות רבות אחרות בתחום של ניצול הרובוטיקה בטכנולוגיה הקיימת. בתנועה הקיבוצית מצויים היום 60 אחוז מהרובוטים, שישנם בתעשייה הישראלית, לפי הודעת המדען הראשי של משרד התעשייה והמסחר. גם בתחומים אחרים של המיכון המתקדם מוצאים תמונה דומה. השאלה היא, האם הקיבוץ ימצה עד לסוף את היתרונות שישנם בו".

קפיטליזם מעבר לגדר

– כדאי אולי לגעת בשאלת המוטיבציה של חברים בתוך הקיבוץ להשקיע במערכות האלה. נדמה, שקיימת הרגשה בתוך חצר הקיבוץ, שהרוח השתנתה.

– „לדעתי, לבעיית הרוח האחרת תרמו הפרשיות הכלכליות. מבלי להתווכח, אם היה כאן היגיון כלכלי, הבעיה החמורה ביותר היתה, שלא החשיבו במידה מספקת את ההיבטים המוסריים הייחודיים של הקיבוץ ואת העובדה, שהקיבוצים מוכרחים להיות מוכנים גם לשלם מחיר כלכלי, כשהדבר נדרש כדי לשמור על הזהות החברתית המיוחדת, את אותה אופוזיציה ערכית עליה מדבר עמוס עוז. כמה מתחושות המשבר של הקיבוץ נובעות מנקודות המגע בינו לבין המערכת החיצונית. שוב לא ברור, מהו תפקידו של הקיבוץ; רבים בוחנים את זה במישור המשימתי המסורתי. גם אנשים מבחוץ מציגים תמונה לא מציאותית. לא מזמן הוקדש יום שידורים בגלי צה"ל לקיבוץ. אלי עמיר אמר שם בראיון: אנחנו מצפים, שהקיבוץ יהיה כפי שהיה בעבר — ארון הקודש, שהולך לפני המחנה. בחברה הישראלית אין היום ארון קודש, אין הסכמה על ערכים. אין ערכים המקובלים על הכל כפי שהיו בתקופה החלוצית. כשהיה ברור, מיהו ההולך לפני המחנה, בשם הערכים שלו.

יש פה בעיות יותר יסודיות של החברה הישראלית, המעלות אמנם את הצורך בקיומה של קבוצה כזאת. היעדר הזהות העצמית הברורה בתוך התנועה הקיבוצית מקשה על העניין הזה. המצב שונה, כשאתה מחליט להיות חלוץ בתחום מרכזי אחד. המבטא את הערכים המרכזיים. אנחנו מפוזרים

„...לא החשיבו מספיק את ההיבטים המוסריים הייחודיים של הקיבוץ ואת ההכרח לשלם מחיר כלכלי, כדי לשמור על הזהות"

בהרבה מאוד מערכות. לא רק מפוזרים, אלא גם מסובכים במערכות, שיש להן תוצאות כבדות גם כלפי חוץ וגם כלפי פנים. המפעלים האזוריים, למשל, שכאילו רומזים, שהערכים של הקיבוץ נגמרים על יד גדר הקיבוץ, ומעבר לגדר אתה יכול להיות מעביד רגיל ולשחק את כל המשחקים של השוק הקפיטליסטי והמערכת הקפיטליסטית.

לא מזמן התפרסם בתהודה רבה מחקר של אמיר הלמן על התפתחות מעין קבוצה של מנהלים בקיבוץ. לא קבוצת מנהלים בתוך הקיבוץ עצמו, אלא במערכות החיצוניות שהתפתחו בצורה כזאת, שיש בהן ביקוש מיידי לכל אדם עם ניסיון מנהלי בתוך הקיבוץ. כך אמנם לא נוצרת תופעה של אוליגרכיה, כפי שזה נקרא בכותרת אחד המאמרים, כלומר, של שלטון המעטים. אולם הרוטאציה היא אופקית, אנשים מסויימים הולכים מתפקיד לתפקיד, ויכולות להיות לכך תוצאות שליליות. תופעה זו שונה מהקפדה על רוטאציה וחוסר קביעות בתפקידים בתוך הקיבוץ עצמו. יש לראות בה תוצאה של התרחבות המסגרות החיצוניות.

הבעיות העיקריות הן בתוך הקיבוץ פנימה, כתוצאה מההתרחבות הקיבוצים הגענו למערכות הרבה יותר מורכבות בתוך הקיבוץ. צריך לזכור, שלעומת השנים בהן הקיבוץ לא גדל (מ־7 אחוז ב־48' ל־3.3 אחוז בשנות ה־60') הרי שמאז 1970 הוא לא רק גדל אבסולוטית (בין 25־30 אחוז), אלא אף גדל באותו קצב כמו האוכלוסיה הישראלית הכללית, או קצת יותר מהר (בכמה עשיריות האחוז). כ־15 השנים האחרונות הוא נשאר יציב על 3.5 אחוז מכלל האוכלוסיה. הדבר הוא משמעותי לעומת 25 השנים, בהן העקומה היתה בכיוון מטה באופן ברור. כמובן, שזה קשור בכך שתופעות כמו העלייה ההמונית — לא חזרו כבעבר. ובכל זאת, זה משמעותי מאוד לגבי משקלו של הקיבוץ, במיוחד, שהקיבוץ גדל מהר יותר לאין ערוך מאשר המושב, שם מכל משפחה יכול להישאר בן אחד בלבד, שעה שלקיבוץ אין מגבלות מבחינת הקליטה.

המערכת הקיבוצית התרחבה, הקיבוץ הבודד התרחב והתקדם מאוד ולא נוצרו מכניזמים מספקים, כדי להבטיח את הזדהותו של החבר עם המערכת הכללית. כך נוצרה התופעה של היעדר הזדהות עם הקיבוץ והסתגרות בתוך המשפחה עם העדפת האינטרסים האישיים על פני האינטרסים הקיבוציים. אין להתעלם מהעובדה, שהבעיות האלו חריפות יותר לגבי הצעירים בקיבוץ. לגביהם הן משתלבות באותו תהליך, הנקרא הארכת הבגרות עד לסוף שנות ה־20. היוצר תחושה של חוסר קביעות, מעין נזילות פנימית.

אלו תופעות בעייתיות, אבל יש למקד כל בעיה. למשל, התופעה של ההתבגרות המוארכת והדגש על הבחירה האישית, לא רק לגבי החיים בקיבוץ אלא גם לגבי החיים בישראל או הירידה — אינה חדשה. מי שעיין בספר על הדור השני בקיבוץ, שהופיע באמצע שנות ה־70', ימצא שם את כל הסימנים האלה: את חוסר הנכונות להתחייב באופן קבוע לחברות בקיבוץ, רק משום שנולדת או התחנכת בו: את ההגדרה, שגם ההשתייכות לעם היהודי היא עניין של בחירה אישית, כמו גם החיים בישראל.

קרבות מאסף

יש כאן שוני יסודי בין הדור שנולד בקיבוץ לבין הדור שבנה את הקיבוץ. על פני השוני היסודי הזה באות כל מיני תמורות תקופתיות: הדור שלפני מלחמת יום־הכיפורים אינו דומה לדור שלאחריה. ומלחמת לבנון הוסיפה נדבך נוסף של יאוש וספקנות.

יש לנו הסבר, הנוגע גם לתהליכים בתוך הקיבוץ עצמו, כשיש ניכור מסוים ותחושת ההזדהות עם הקיבוץ נחלשת. לדעתי, זוהי תופעה גם כלל עולמית. גם בעולם כולו רואים פער בין האפשרויות שפותחת הטכנולוגיה החדשה, כמו שהיא פותחת בקיבוץ, לבין העובדה, שפסה האמונה כאדם. חלף הרדיקאליזם מראשית שנות ה־70', כשהנוער היה מורד ופעיל. בכל פעם יש יותר הסתגרות ויותר יאוש.

„יש בקיבוץ אפשרות שאינה קיימת בחברות אחרות: תשתית כלכלית עצמאית לניסוי חברתי. במובן זה, הרבה תלוי בנו..."

קשה לעשות תחזיות לתופעות דוריות כלל עולמיות. אם נתבונן על תופעת מרד הנוער בסוף שנות ה־60' וראשית שנות ה־70', למשל, בספרות של ראשית שנות ה־60' התיאור היה דומה מאוד לתיאור הנוער כיום ודומה גם לתיאור של החברה הכללית. היום מדברים על 'רייגניזם', 'תאצ'ריזם', על ימין חדש ועל כך שהאידיאולוגיה הסוציאליסטית פשטה את הרגל. בשנות ה־60' כתב דניאל בל, אחד הסוציולוגים הגדולים בארה"ב, ספר בשם 'קץ האידיאולוגיה'. הדיו טרם הספיקה להתייבש על דפי הספר — ומרד אידיאולוגי של הדור הצעיר פרץ בכל חלקי העולם.

לכן, אינני חושב, שצריך לעבור לפטאליזם האומר, שכל המהלכים גזורים. הדבר המכריע הוא, שיש לנו בקיבוץ אפשרות, שאיננה קיימת בהרבה חברות אחרות: יש לנו תשתית כלכלית עצמאית לניסוי חברתי. במובן זה, הרבה יותר תלוי בנו ובאמונה שנצליח להפיח בתוך הקיבוץ עצמו".

– יש הטוענים, שקיים גם היבט של בעיית מנהיגות. היש יסוד לתחושה, שאין הנהגה, שהתנועות נגררות אחרי מהלכים המתרחשים בחוץ ואינן מובילות?

– „אולי זה שייך לסוגיה עמוקה יותר מבעיית המנהיגות, אף כי גם מנהיגות בתוך התנועה הקיבוצית היא דבר פרובלמטי. יש הבדל בין תקופת הייסוד ובין תקופת המיסוד, כאשר כל עניין המנהיגות הכריזמטית נעשה יותר בעייתי.

לדעתי יש פה יסוד יותר עמוק, הבולט יותר בקיבוץ הארצי. זהו ההבדל בין סטרטגיה דיפנסיבית לבין סטרטגיה אופנסיבית. לתמורות המהפכניות, שעברו על הקיבוץ עשויים להיות פתרונות בשני כיוונים שונים: פתרון שיחליש את הקיבוץ, קרי — לינה משפחתית, תקציבים כוללים, עבודה שכירה וכו', לעומת פתרונות אחרים, הנראים בעיני אחרים כשמרניים יותר, הצריכים לשמור על ערכי הקיבוץ. ההתמודדות של הקיבוץ הארצי בעשר השנים האחרונות בתחום זה יוצרת אצל רבים את ההרגשה, שהוא ניהל, בעיקר, קרבות מאסף דיפנסיביים, למשל, בנושא הלינה המשפחתית.

אני הייתי שותף לחלק מהמאבקים האלה, שהיו חשובים, אבל גם טישטשו את העיקר. הבעיה המרכזית, העומדת בפני הקיבוץ, היא לראות את העתיד, את התהליכים העומדים לפנינו וכיצד להתמודד איתם.

לפעמים נמצאים פתרונות כאלה מעצם טבעו של הקיבוץ, כמו למשל בנושא התעשייה, בו מצא הקיבוץ הארצי פתרונות לפני רבים אחרים. בשנות ה־60' הוא החליט ללכת לכיוון של תעשייה עתירת הון וטכנולוגיה, כדי למנוע עבודה שכירה (וההון נחוץ לרכישת תעשייה עתירת טכנולוגיה). כך היה הקבה"א הראשון שנכנס לתעשיית הפלסטיק, שהיתה ביטוי למפנה, לעומת תעשיות העץ והמתכת, שהיו עתירות עבודה, או תעשיית השימורים, שהצריכה עבודה שכירה רבה.

„...גם בעולם כולו רואים פער בין האפשרויות שפותחת הטכנולוגיה החדשה לבין העובדה, שפסה האמונה ויש יותר הסתגרות ויאוש"

אך הקבה"א לא גילה עוד במידה דומה את האפשרות לחוות מראש תהליכים אחרים ולהתמודד עימם באופן חיובי.

אחד האתגרים הגדולים ביותר הוא כשאלה, איך לבנות את הקיבוץ פנימה, ולתת בו מקורות ליכוד פנימיים ומקורות הזדהות פנימיים של החבר. אם פעם היה ויכוח גדול על גודלו של הקיבוץ: היום אנו משוכנעים, שיש מגבלות לגודל. לא כזמן התקיים סימפוזיון על דילמת הגודל של הקיבוץ, ואם כי היו אנשים עם בשורות שונות, היתה כמעט הסכמה בשתי נקודות: שאי אפשר לומר, שיש גודל אופטימלי אחד, אלא צריך תמיד לשקול גם יתרונות כלכליים אל מול מגבלות בתחומי הדימוגראפיה, יחסי אנוש ובתחום ההזדהות. ואם בכלל ניתן לדבר על סדר גודל אופטימלי הרי שמדובר על 500־600 חברים, מספר אליו מגיעים קיבוצים רבים.

הסכמה נוספת נוצרה שם, אותה אני מבקש לציין: הבעיה האמיתית היא במהות המבנה הפנימי. באיזו מידה יש בתוך 500 איש חבורות מלוכדות, שאדם יודע, שהוא משתייך אליהן? מהי המשמעות של מקום העבודה במסגרת חברתית? מבחינה זאת, עשינו מעט מכדי שגם במסגרת התנועתית נציע דגמים ודפוסים חדשים, שכל קיבוץ יתמודד עם השאלה הזו.

דוגמה אקטואלית לכך היא בוויכוחים המתנהלים בקבה"א בנושא הלינה המשפחתית. אנו מתווכחים על גודל השיכון, אבל את מיקום השיכון והשכנות משאירים ליד המקרה. והם קובעים הרבה מאוד לגבי קיומן של אותן תת־יחידות בקיבוץ, בהן יכולים להתהוות מוקדי ההזדהות המשניים, שיחזקו את ההזדהות הכללית. אני חושב, שזו בעיה מרכזית כבר 10־15 שנה, אבל רק בימים אלה אנחנו מתחילים במחקר ממוקד על העניין: כיצד להגביר את ההזדהות הפנימית, מה יכולה להיות תרומתן של כל מיני חבורות קטנות בענפים וכו' לליכוד חברתי ולהזדהות הכללית עם הקיבוץ".

יותר ויותר על פחות ופחות

– הפרשיות וכל התופעות סביבן החלישו לא רק את ההזדהות עם הקיבוץ, אלא אף פגעו קשה יותר בהזדהות עם התנועות. האם אתה חש היום, שהמערכות, המנהלות את התחומים החברתיים והכלכליים בתנועות, מנסות להתמודד בכיוון חיזוי התהליכים, כפי שתיארת, או שזוהי נחלתם של אנשי המחקר?

– „התופעה של סטרטגיה הגנתית, עליה דיברתי קודם, מביאה לכך, שהרבה מרץ מושקע בהחזקת הקיים, במניעת סטיות ובהתמודדות עם בעיות חדשות, שבעבר לא היו כל־כך חריפות, ומושקע פחות בהכוונת התהליכים. מאמץ כזה גם תובע ויסור אחר. אי אפשר לדרוש מכל אותם האנשים, הממונים על שמירת הקיים, שיתפנו לגילוי אותן יוזמות חדשות. בתוך המבנה התנועתי יש צורך למסור צוותים, שזה יהיה תפקידם: גם ראייה בין מחלקתית וגם ראייה עתידנית יותר.

בתחומים אלה, אני מרשה לעצמי לומר, לא רק שאין התקדמות, אלא אף יש נסיגה. היום יש תופעה, הדומה, אולי, לחברה המודרנית, שישנן פונקציות רבות. יש מחקר, הפעלה חברתית, עבודה סוציאלית, כלומר, גם בקיבוץ הבודד יש הרבה בעלי מקצוע, אבל בהחלט יש צורך בהרבה יותר אינטגרציה להכוונה בעתיד".

– אולי הקושי הוא ברמת ההשכלה וההכשרה של המשאב האנושי, המוביל את הטיפול בנושאים הללו?

– „יכולה להיות בעיה של הכשרת אנשים, ההולכים לפעילות. אבל הנושא יותר מבני: אנשים מקבלים ניסיון — ועוזבים את התפקיד. יש בעיה של תשלום דמי לימוד לאנשים הנכנסים למערכת. ומצד שני, התופעה הזו מזרימה דם חדש. דווקא בגלל עיסוקי במערכות פרופסיונליות, אני רואה סכנות חמורות בספציאליזציה והסתגרות במקצוע של חברי קיבוץ. אחת הסכנות היא, שיידעו יותר ויותר על פחות ופחות, בלא להתחשב ברמה אינטגרטיבית.

כאן אנו שוב חוזרים אל התחום הערכי וגם לבעיה של הזהות העצמית. כשאתה מתפזר להרבה תחומים, בעיית סדרי העדיפות מקבלת חשיבות עצומה. הגישה המערכתית מוכרחה להיות כוללת, כשנקודת המוצא הערכית היא הקובעת את סדרי העדיפויות. עם כל החשיבות של בעלי המקצוע, אני מכיר לא מעטים, המצטמצמים בתחום צר ביותר. הצורך הוא, איפוא, לא רק בספציאליסטים, אלא בגנרליסטים, אנשים בעלי ראייה כוללת".

(המשך בעמוד 18)

מרים עין־דור

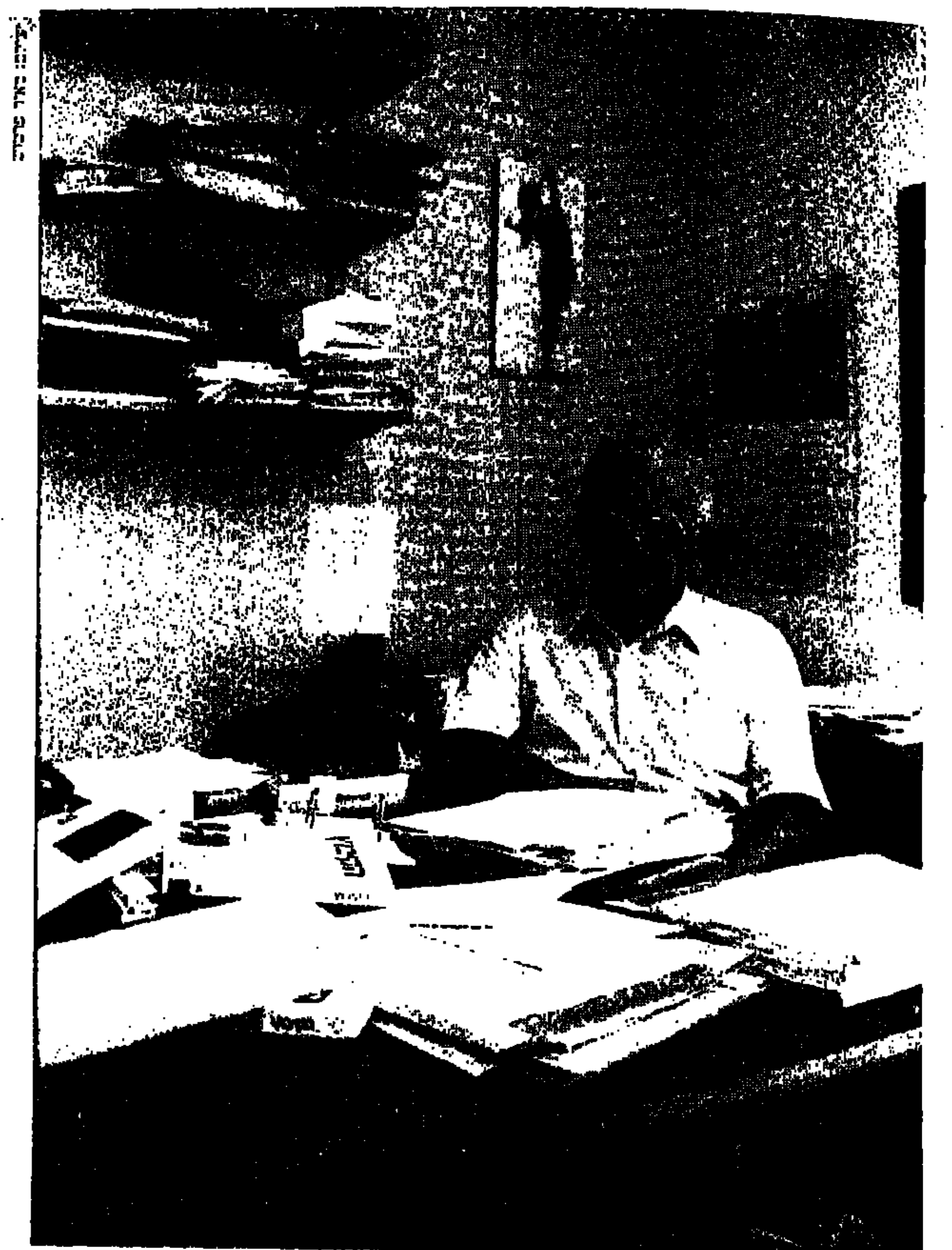
פרופ' מנחם רוזנר: „עד עצם היום הזה הקיבוץ לא מצא את עצמו מבחינת הגדרת זהותו המרכזית".

רק —.4,990 ש"ח והסטריאו הטוב ביותר שלך!
המערכת כוללת: רסיבר ימהה דיגיטלי + דיסק לייזר טיאק + טייפ דבל־קסט אקאי + אקולייזר סנסוי + פטיפון דואל + זוג רמקולים וורפדל
מבצע 3 ימי נופש זוגי במלון 4 כוכבים — לרוכש מערכת עם אקולייזר ומביא מודעה זו
החלף ישן בחדש! אפשרות עד 13 תשלומים
סטריאו בסיטונות
* רסיבר מרנץ + פטיפון עם סטרובוסקופ + רמקולים .... רק —.990
* רסיבר פיוניר + פטיפון עם סטרובוסקופ + רמקולים .... רק —.890
* JVC דיגיטלי + טייפ עם זכרון + רמקולים .... רק —.790
על כל פריט בודד תשלום במזומן * אספקה מיידית עם פרעון 50% מהמחיר * לא כולל מע"מ
סטריאו ויזיה, העליה 62 תל־אביב פתוח מ־10.00 עד 13.00, 16.00 עד 19.00

צבי לפידות
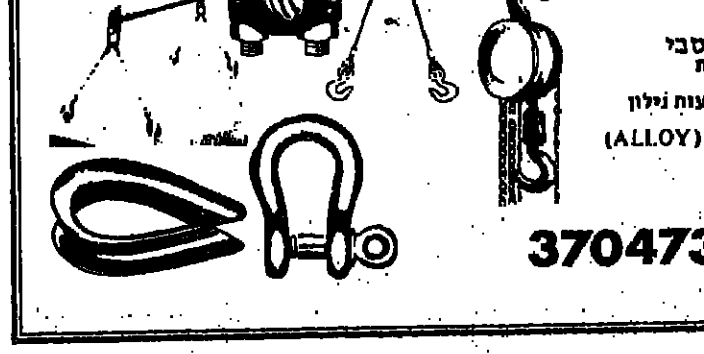
* כלי הרמה, כבלים ושרשרות
* מנופי חשמל ויד
* ציוד חילוץ וגרירה
* אביזרי הרמה תוצרת קרוסבי
* כבלי פלדה מתוצרת מסילות
* מענבים להרמה (סלינגים) מיוצרים מכבלי פלדה ורצועות ניילון בהתאם לדרישות הלקוח
* שרשרות מפלדה מסוגסגת (ALLOY) למערכות שינוע והרמה.
צ'לנוב 5, ת"א
370473·373939

ס.ג. אלקטרוניקה בע"מ
מחלקת שרות
מעבדה מרכזית לתיקוני מערכות סטריאו
☆ רסיברים ☆ פטיפונים ☆ טייפים
☆ רמקולים ☆ רדיו טייפים ☆ וידאו
☆ חלקי חילוף אורגינליים
☆ ניתן לתקן גם את מגברי ה־SG-2006
☆ אמינות, אחריות, שרות מהיר ומקצועי
☆ הנחה מיוחדת לחברי קיבוצים
☆ התשלום בהתמאות
תל־אביב, רח' פינסקר 59, טל' 287926, 03-298925

ירק

חיילים של שוקולד

זה, זה שווה הכל. בשבילי זה יותר מכסף, אומר עו"ד רמי בלומנפלד, מומחה למשפט צבאי, כשהוא חופן צרור מכתבי תודה נרגשים והזמנות חמות לקפוץ לביקור עם כל המשפחה. התודות וההזמנות הן מחיילים בני הקבה"א (או הוריהם, או קיבוציהם) שבלומנפלד, מטעם התנועה, הגן עליהם במשפטים צבאיים, במהלך העשור האחרון.

— באילו עבירות נאשמים, בדרך־כלל, מרשיך?

— מדובר לרוב בסעיפים קלים, הקשורים במשמעת, כמו הוצאת נשק ללא אישור מהבסיס, שיכחת נשק במכונית ואחזקת תחמושת בבית, שמקרים אחדים הגיעו למימדים רציניים. היו גם תביעות הקשורות בתאונות באימונים. בכל שנות עבודתי עם בני הקבה"א, לא נתקלתי בגניבות, זיופים, עריקה.

— בגידה, קשרים עם אש"ף?

— שטויות. היו כמה מקרי נפקדות, שנבעו דווקא מעודף מוטיבאציה, כלומר, כמחאה על שיבוץ ביחידה לא קרבית מספיק, או אי־קידום בתפקיד.

— לבית־המשפט הצבאי יחס מיוחד לחיילים הקיבוצניקים?

— זה לא יהיה נכון לומר. נכון הוא, שבית־המשפט הצבאי מודע לכך, שעומדים לפניו חיילים בעלי מוטיבאציה, מיטב הנוער, ולא עבריינים. לי נעים, כמובן, לייצג נתבעים כאלה. קל לי לטעון, שהעבירה שביצעו היא מעידה חד־פעמית ואינני צריך להתאמץ במיוחד, כדי להביא בפני השופט את כל הזכויות והרקורד החיובי של מרשי. השופט מודע להם.

— סיכויי החייל־הקיבוצניק טובים בבית־המשפט מאלה של חיילים אחרים?

— אני מניח כך. אם כי חוקת הצבא מתירה ייצוג חיילים על־ידי עורכי־דין פרטיים, ולא מעטים ממששים זאת, הרי שעדיין חיילים רבים נאלצים להסתפק בסניגור שמעמיד לרשותם הצבא. זה כמובן, לא אותו דבר. זה כמו קופ"ח לעומת רופא פרטי.

— לתמונת הראש הקטן השפעה כלשהי בעניין זה?

— לאורך כל שנות עבודתי עם הקבה"א אין שינוי במגמה. מדובר בכעשרה משפטים בשנה. אין כמעט קיבוץ, שלא היה לי קליינט ממנו.

— איך מתייחסים התנועה והקיבוץ לבן שנשפט ונענש?

— כמו במשפחה. כולם בתמונה: הקיבוצים, המזכירים, המשפחות. הקבה"א מסייע ומלווה לאורך כל הדרך, להוציא מקרים של עבירה חוזרת ונשנית אצל אותו בן, כמו בתחום הסמים. במקרים כאלה קרה, שהקבה"א אמר: סטופ. שעכשיו יסתפק הבן בסניגור הצבאי.

— קליינט נוח, הקבה"א?

— אין לי שום טענה. מעולם לא היו בינינו מריבות. כשפונים אלי, אני מיד ניגש לעבודה, ורק אחר־כך עולה עניין הכסף. והכסף, תאמין לי, מאבד מערכו אחרי שמושגות התוצאות. תעזוב את הכסף, תראה את כל המכתבים הנרגשים האלה. זה שווה את הכל. בשבילי זה יותר מכסף.

הם יעשו שלום עלינו

עיתוי שבחר הקבה"ד ליטול על עצמו את תפקיד המפשר הלאומי, ולצאת במיתקפה של קירוב לבבות בין דתיים לשאינם, מלבד שהתאחר מאוד הוא גם בעייתי למדי. ככל ישראל, היתה עדה גם התק"ם, שהוכרזה כיעדה הראשון של מיתקפת השלום הקבה"דית, לפנים החדשות שלבשה המפד"ל, לקיצוניות שהוחזרה ליושנה בוועידתה האחרונה. מפד"ל, נוכחנו, לא יצאה מזו פלוראליסטית יותר. ודאי לא ניצית פחות. רחוק מזה. היסחפותם של „הצעירים" אחרי דרוקמן ושפירא, ושביקתה של „למיפנה", הפכו את המפד"ל למצ"ד מורחבת. יותר אינה יכולה לשמש, לא לשון מאוזניים ולא גשר. כמו ש"ס, החביבה עלינו כל־כך, גם המפד"ל מונחת, מכאן ולהבא, בכיסו של הליכוד.

על רקע החזרת עטרת זו ליושנה, יצטרך הקבה"ד להבין לליבה של התק"ם אם תקבל באיפוק וסקפנות את יוזמתו הנלהבת. על רקע זה גם ניתן לשער, כמה מוגבל יהיה הקבה"ד, חרף רצונו הטוב, בהבלטת המשותף, ובהדגשת הדומה בינו לבין הקיבוצניקים השמאלנים.

מוזר, הירהורים פסימיים מעין אלה אינם עולים כלל במוחם ואינם מרפים את ידיהם של מרדכי חיות (קבוצת יבנה) ויגאל צחור (רביבים) — הראשון, מחנך סימפאטי וגלוי לב, גוייס על־ידי תנועתו, הקבה"ד, זמנית וחלקית, לרכז את פעילותה בקירוב לבבות, שיעדה הראשון, כאמור, התק"ם; השני, רציני ומאופק, הוא מאנשי „מענה" (שהקבה"ד נמנע מלהצטרף אליו) ומייצג את התק"ם במבצע הפיוס.

— מרדכי חיות, שריפת בית־הכנסת היא שהקפיצה אותכם, או גם לשריפת תחנות האוטובוס חלק בהתעוררות?

— הפנייה לתק"ם באה לאחר ביקור ועדת החברה של התק"ם בקבוצת יבנה. התברר אז להפתעתנו, שאנשי התק"ם, ואפילו חברי ועדת החברה, אינם מכירים כלל את תנועתנו. אז הועלה לראשונה הצורך בהידוק הקשרים והעמקת ההיכרות בינינו. היוזמה אינה קשורה בהצתות. שלום בית ישראל הוא בנפשנו ובדמנו. הקבה"ד נושא את דגל הציונות הדתית, שנרתמה תמיד לעשייה הציונית ולא רק היהודית. קיבוצינו הם קיבוצים לכל דבר, רק הצד הרוחני שלנו שונה. תמיד ראינו עצמנו חלק מהתנועה הקיבוצית, וההוכחה — כל המפעלים, האירועים והקורסים שאנחנו שותפים בהם, דרך התק"ם, או ה„ברית". האירועים האחרונים, ההצתות, ולאו דווקא של בית־הכנסת אלא דווקא של התחנות, האלימות בשם הדת, מטרידים ופוגעים בנו יותר מאשר באחרים. אנחנו רואים עצמנו לא פחות דתיים מאחרים, ויש הטוענים, שתפיסתנו נכונה יותר, ואיננו יכולים לקבל אלימות בהנמקה דתית. כשאדם דתי וגדול בתורה, משתתף בהשלכת אבנים או בהצתות, זה חילול השם. מכיוון שאנחנו מזוהים עם המחנה הדתי, נוטים להכליל ולהאשים גם אותנו בדברים שאנחנו מתנגדים להם נחרצות.

— בתחומים מסויימים דווקא ניכרת התקרבות מצידכם אל הקיצונים.

— יש אכן, בציונות הדתית, כאלה הנגררים אחרי החרדים, אבל לנו, הקבה"ד, אין חלק בכך. אנחנו נלחמים בהם. את גישתנו מבטאת היטב קבוצת „הגות", ראשי ישיבות ואקדמאים דתיים, שסמוך לוועידת המפד"ל יצאו בקול קורא להתפייסות. זוהי זמירה חדשה במחנה הציוני־דתי.

— והיא לא ערבה לאוזני הוועידה...

— נכון, היתה ביקורת. אנחנו, הקבה"ד, רואים עצמנו כמגיניה ומחזקיה של „הגות".

— שעה שאתם מתפייסים עם החילונים, אתם עלולים להסתכסך עם דתיים.

— איננו מעוניינים בחידוד היחסים בתוך המפלגה, אבל לא נרתע ממאבק רעיוני, כדי שרעיונינו תתקבלנה. בוועידה נשמעו גם קולות ברוח תפיסתנו, והדבר השתקף גם בכמה הצעות החלטה.

— הקבה"ד כולו מחזק את ידיך?

— יש פנייה מתחזקת והולכת מצד קיבוצינו לפעול ברוח הדברים שאמרתי. אזכירך, שחברים צעירים מיבנה היו הראשונים שיצאו, בשליחות עצמם, למחות נגד הקיצוניות הדתית.

— אבל עד כדי הצטרפות ל„מענה" לא הגעתם.

— בעניין זה אומר כך: אנחנו באופן מוחלט בעד דמוקרטיה, בעד שוויון־זכויות לכל, כולל לנשים, ואנחנו כמובן, נגד כל סוג של גזענות, בעיקר כשהיא מתגנדרת בסממנים דתיים. אבל איננו בטוחים, ש„מענה" הוא התשובה העניינית לבעיית הגזענות, משום שיש בו סממנים פוליטיים. אגב, כהנא נתפס בעינינו יותר כתופעה של חוליגאניזם מאשר של גזענות.

יגאל צחור: אני מוכרח להתערב. אני חושב, שהקבה"ד טועה לאורך שנים. בעוד כלפי השמאל זורקים כל הזמן בלעג שהוא יפה־נפש, הולך הקבה"ד ומסתגר בתוך עצמו. מרוב חששות ומגבלות הוא מכוסה בקליפות, ואינו מרשה לעצמו חופש פעולה ועצמאות. כשקראנו להפגנות נגד כהנא, אמר לנו הקבה"ד — זו אינה דרכנו. אנחנו, יוצאים בעד ולא נגד. מה טעם בפעולה ציבורית משותפת, כשאחד הצדדים אינו מרשה לעצמו לתת פומבי לריעותיו ושומר על פרופיל נמוך? „מענה" ניסה ליצור קונסנזוס רחב ככל האפשר נגד כהנא ומה שהוא מסמל. אני התעקשתי על כך, שגם הקבה"ד יצטרף, למרות שחברי אמרו לי, שזה חסר סיכוי. ניסיתי ונכשלתי. וכך נשאר הקבה"ד, כמו הליכוד, מחוץ לתמונה, וכמובן יכול להצטרף אל המטיחים בשמאל שהוא מתבדל והתארגנותו היא פוליטית, ולא עניינית. דוגמה: רצינו לקיים יום עיון בנושא הגזענות בבסיס נח"ל. פנינו לאנשים מכל הקשת הפוליטית, כדי שישתתפו בוויכוח הפומבי. השמאלנים, יפי הנפש, הסכימו, כמובן, מיד ובהתלהבות. האחרים התחמקו, משום מה. באה קצינת החינוך של הנח"ל, ואמרה, מצטערת, לא אוכל לקיים דיון, שאין בו איזון. אתה, מרדכי, אינך מייחס חשיבות לדקלראציה הציבורית, ואני אומר, שאי־אפשר להעלות את המדינה על המסלול הרצוי לכולנו, אם פועלים במסתרים. נחמד להיפגש בקבוצות קטנות, להכיר, לשוחח, אבל בלא הצהרה פומבית אמיצה ופעולה ציבורית, העסק יגווע, נרצה או לא, ברחוב הישראלי ישפיע מי שקולו יישמע. לבושתנו ולכלימתנו, נתקע החוק נגד גזענות, והמחנה הדתי הוא האחראי העיקרי לכך, איפה היה הקבה"ד?

מרדכי: אנחנו נגד חוליגאניזם חרדי או כהניסטי. מטבענו, איננו עוסקים בהפגנות ודקלראציות. תופעות כאלה יש לבצע בדרך של הסברה ושיכנוע, וכך אנו פועלים. בבני־עקיבא, שם הופיעו ניצנים של כהניזם בתקופה מסויימת, הם נעקרו כליל, הודות לפעילותנו. אנחנו מקיימים ימי עיון וחוגי לימוד, ומדגישים את שלילת ההתייחסות העויינת לגר. בכך, לדעתי, אנחנו משיגים יותר מאשר הצהרות והפגנות פוליטיות.

— שילוב של שתי הגישות לא יהיה אפקטיבי יותר?

— נכון, שקיים בנו איזה חשש להידברות עם השמאל.

— היעדרות הרבנים הראשיים מעצרת הפיוס שקיימתם בירושלים נבעה מקשיים טכניים בלבד?

— אין לי באמת הסבר לאי־הופעתם. יתכן, שהשתתפות הרפורמים והקונסרבטיבים בעצרת היתה התירוץ. הוא אינו מספק אותנו.

— וכך אתם רוצים להוביל לפיוס בעם ישראל...

— התייחסותנו לרבנות ולמפד"ל היתה תמיד בעייתית. אנחנו שייכים, אבל לא בהכרח מזדהים, ותמיד ביקורתיים. את עמדותינו נקבע לאחר שתסתיים ועידת המפלגה. אנחנו עומדים אי"ה — מותר לכם לכתוב אי"ה בעיתונכם — לקיים מועצה בנושאים ציבוריים־רעיוניים, וההתייחסות למפד"ל תעלה שם לדיון.

— יגאל, יש על מה לדבר?

— במהלך הנסיונות שלי להביא את הקבה"ד ל„מענה", למדתי להכיר את הפרובלמטיקה שלו, ובכך להבין אותו יותר. זה מורכב מאוד. הקבה"ד מנותק מהגדרות והתייחסות למערכת הפוליטית ונרתע מפעילות ציבורית פומבית, באו ההצתות, והוא לא יכול עוד לעמוד מנגד ויזם את העצרת. בירכתי עליה, כמו כולם, ואני רוצה לקוות, שלא תהיה סוף פסוק. עלינו לבחון היכן נקודות החיבור האפשריות בינינו, ונדמה לי שישנן כמה. מה שלא מצאנו בין החרדים ואפילו לא ב„מרכז הרב", מצאנו בקבה"ד ולכן אנחנו רואים בו פרטנר ונענים ליוזמתו.

מרדכי: מטרותינו להילחם בזרות, לעודד היכרות ומפגשים בין שתי התנועות ולטוות

בעצרת: אוהבת את כולכם... הרבנים הראשיים לא!

דרכים לשיתוף פעולה. נעודד התקרבות בין קיבוצינו, נחזק ערכים המשותפים לכולנו. שוויון, עבודת כפיים, שמירה על רמת־חיים נאותה, והעיקר — קידום המפעל הציוני. כאן, אסור שנלך בדרכים סותרות. כאן עלינו לרתום במשותף. הרי תמיד היינו יחד: בהעפלה, בהתנגדות, בצה"ל. אין סיבה שלא נמשיך כך גם במה שלפנינו: עלייה, התיישבות, מניעת ירידה. שהם אינטרס משותף לכולנו.

— לך תאמר זאת בהנהגת מפלגתך.

— איננו חוששים לומר זאת ונאמר זאת, ולא נהסס להבליט את גישתנו.

— נראה אתכם בקרוב, שכם אל שכם בהפגנות, עם חברי תק"ם?

— כבר אמרתי, שאיננו מחשיבים במיוחד את הביטוי הדקלראטיבי. אנחנו שונים בתפיסתנו האידיאולוגית את היהדות, וממילא קיימים בינינו חילוקי־דעות ביחס לעתידה הרוחני של החברה הישראלית. ובכל זאת, יש ביכולתנו לעשות, כל אחד בתחומו ובדרכו.

יגאל: שתי דרכים אפשריות עומדות לפנינו בפעולה המשותפת. א. — מפגשים לוקאליים, אזוריים, בין חברים משתי התנועות. אש קטנה. ב. — פעילות עם הד ציבורי. בקנה־מידה גדול. בקטע הזה, נדמה, לי תתעורר בעיה. לתק"ם אין בעיה לפעול באופן עצמאי כרצונה. לקבה"ד יש בעיה כזאת, מחשש לגרימת קונפליקטים במחנה הדתי־לאומי. בנושא זה יצטרך הקבה"ד להתמודד ולהכריע בעצמו, ובטווח הרחוק נראה אנחנו, עד כמה יוכל להרחיק שיתוף הפעולה בינינו.

מרדכי: נפעל להקמת ברית של התנועות הקיבוציות על בסיס ציוני יהודי חיובי. זה אומר, חיזוק הזיקה למדינת ישראל, לשורשים היהודיים, וחיזוק מעמדה של התנועה הקיבוצית בחברה הישראלית, על־ידי מתן דוגמה ומופת. נקיים כנסים, ימי עיון, ביקורים הדדיים. צוותאות משותפות.

— ב„צוותא"?

— לאו דווקא. אגב, הקבה"א מגלה עניין ונכונות ביוזמתנו, והוא הבא בתור, אחרי התק"ם.

ציד יונים

"יונים במפלגה נותנים חיזוק לגורמי טרור בשטחים ומחוצה להם, ומסייעים בפועל לטרור ולאש"ף". את הדברים האלה, בשינוי טון, סגנון ונוסח, הלא אמרו כבר בעבר מכובדים ככהנא, שרון, מילוא, קליינר ואחרים.

בתחילת החודש הזה אמרם, ובנוסח הנ"ל, גם שר הביטחון, בהרצאה במועדון המסחרי־כלכלי ברחובות. מיותר לבוא חשבון עם רבין והרביניסטים. על גמולם בשל האמירה הברוטאלית הזאת יבואו. כשיאלצו להיווכח בתעמולת הבחירות הבאות, כיצד משכיל הליכוד להשתמש בה. ואולי ואולי, יש בכל זאת מי מביניהם, הרביניסטים, שמוכן להסתייג מאמירתו של המנהיג האנאליטי?

- ח"כ (העבודה) עדנה סולודר (גשר), אולי את?
- אני לא רביניסטית. אני תק"מית.
- אז בתור תק"מית:
- בוא נאמר כך: אינני רוצה להתייחס לסגנון כזה או אחר, אבל אני כן מוכנה לומר, שאני רואה בחומרה את ההתבטאויות החדשות האלה, ובטרם עת. הרבה מהומה על לא מאומה. עוד טרם הספיק פרס למסור את כל המידע על המסע למרוקו, וכבר נשמעת הדרישה להכניס שינויים במצע המפלגה שנתקבל ואושר לא מזמן. צריך לשאול: האם אי פעם נמנענו מלהושיט יד? האם היתה הזדמנות והחמצנו? הרי לא היה עם מי לדבר.

אני קוראת, שרק אתמול הכריז ערפאת המתון, שהוא עומד להקצין את הפעילות. אני שלמה להלוטין עם תפיסת המפלגה, שלא לדבר עם גופים שאינם מכירים בנו, ואינם מוכנים לנטוש את דרך הטרור. אמרנו, שאנחנו מוכנים למו"מ בלי שום תנאים מוקדמים. אני סומכת על רבין, שאין מקורב ובקיא ממנו בנושא, שהוא יודע מה הוא אומר.

- בקיצור, הליכוד צודק במה שהוא אומר על יוני העבודה.
- שיגיד הליכוד, מה שיגיד. כל הכינויים האלה, יונים ניצים. דרכנו אינה דרך הליכוד. למפלגת העבודה קו ברור, עקבי ושפוי.
- והוא מקודש ואין לערער עליו.
- מותר שיהיו חילוקי דיעות. השאלה איפה, מתי ואיך. ובסופו של דבר מקבלים החלטה. יש איזו אחריות של מפלגה וסיעה. כשאנחנו מדברים בכמה שפות, ודעתנו אינה אחידה ומגובשת, זה מחליש את עמדתנו כמפלגה. לעצם העניין:

- האוריינטציה שלנו היתה כל השנים לא לאש"ף אלא לירדן. לדבר – נדבר רק עם ראשי מדינות. ולא עם ארגוני מחבלים.
– אבל הם האוייב, הם לב הבעיה.
– וזו אתה מעלה, כשאפילו חוסיין ומובארק מתרחקים מאש"ף?
– אבל אפילו הם אינם מתכחשים למחוייבותם לו.
– אז למה הם לא יכולים להגיע איתו להבנה? או אנחנו צריכים לחזק אותו? היה לי העונג לשמוע אותם פעמיים בכינוסים של הארגון הפרלמנטרי הבין־לאומי. ניצלתי בנס מפצצה שהונחה במטוס „אל על". אז אי אפשר להיות נאיבים. הדברים רציניים ומחייבים גישה ריאליסטית.
– ואם לחזור שוב לאמירה של רבין...
– הכט, אין לי הכלים לשפוט מה מסייע ומי מסייע לאש"ף, ומתי, אבל זה שהתביעה החדשה היא איוולת מדינית, בזה אין לי כל ספק. אני מצטערת, אני מבינה שלא עניתי על ציפיותיך.
– אדרבא. מאוד.

ומי לא בא? – צור

שם שאין שואלים גבר היכן עשה את הלילה, כך אין לשאול היכן היו הח"כים כץ־עוז וצור בעת שהתקיימה בכנסת ההצבעה על שינוי שיטת הבחירות (30.7).

— השר צור (נתיב הל"ה), לא היכן הייתם, אבל מדוע נעדרתם?

— משום שהרגשתי, שאינני מוכן לתמוך בהצעת השינוי. שיטת הבחירות המוצעת לא תסייע לגיבוש מנהיגות לאומית ולא תחסוך תחלואים, שטוענים כי תחסוך. הבעיות המעיקות על מדינת ישראל הן לאומיות, לא אזוריות. את הניגוד בתפיסות בין הכוחות הפוליטיים במדינה והצעותיהם השונות לפתרון הבעיות שלנו לא תפתור השיטה המוצעת. לא רק ההשוואה בין גודלה של ישראל לגודלן של המדינות בהן נהוגות הבחירות האישיות, תופסת כאן, אלא גם ההשוואה בין סוג בעיותינו לאלה שלהן. יהיה זה משגה לפורר את השאלות הלאומיות. בהן אנו מתלבטים, בבחירות כאלה.

— גם גורלו של הייצוג הקיבוצי לנגד עיניך?

— לאו דווקא. ראשית, עד כמה עוד אפשר לקפח את התנועה הקיבוצית? הרי גם בשיטה הקיימת הצליחה 'העבודה' לצמצם את כוחנו למינימום, והתנועה הגיבה באדישות מוחלטת. לא, לא זו הבעיה, מה גם, שהיא בת פתרון.

— מדוע הוכיחה השיטה את עצמה בבחירות לעיריות, ולא תצלח לבחירות לכנסת?

— אין מקום להשוואה. ראש עיר נבחר, בראש ובראשונה, על־פי מעשיו ותרומתו לקהילתו. כאן השיטה טובה ומתאימה, וגם מעודדת צמיחת מנהיגות מקומית, כשלב לקראת מנהיגות ברמה הממלכתית. בבחירות לכנסת, על־פי השיטה המוצעת, לא יעמוד המועמד במבחן עשייה אלא במבחן דיבורים ויחסי ציבור.

— האפשרות, שבשיטה החדשה עשויות להיעלם כמה מפלגות מאוסות, אינה מפתה אותך?

— והאפשרות שמפ"ם תיעלם אינה מבהילה אותך? לא בדרכים טכניות יוכל העם היהודי להתגבר על מחלוקות פוליטיות וניגודי השקפות. זה לא קרה בבית־הכנסת בפולין, ודאי לא בקרב יהדות מרוקו ולא בתנועה הציונית. אני, לעומת זאת, תומך בהעלאת אחוז החסימה, שתצמצם את מספר המפלגות ותקל על ניהול המדינה. אין שיטת בחירות נקייה מבעיות. גם האנגלים מבררים מחדש את הסוגיה הזאת, לאור האבסורד, שלמפלגה הליבראלית, שזכתה שם בבחירות האחרונות ב־20 אחוז מהקולות, אין כמעט ייצוג בפרלמנט. בכלל, אני סבור, שמאז הנהיגו המפלגות בארץ בחירות דמוקרטיות בתוכן, והבטיחו בכך ייצוג לכל האזורים והסקטורים, כמו שנעשה במפלגת העבודה, פקע הצורך בשינוי שיטת הבחירות.

— אגב, מהן תוכניותיך לאחר הרוטאציה?

— ההחלטה על הרוטאציה כבר נפלה, לצערי. נסיונותי — הן בוועידת המפלגה, הן בתנועה — לפעול להקדמת הבחירות, נכשלו. אני מסכם בחוסר נחת את עמדת התנועה הקיבוצית בנושא זה. אני אבחן את הממשלה שלאחר הרוטאציה יום יום, שעה שעה, ביחוד עם התנועה ששלחה אותי, ואני מקווה, שכשם שלא איבדתי את הכוח להיאבק מבפנים עד כה, לא אאבד את התחושה והמצפון, אם אווכח שממשלת שמיר הולכת בדרך, שאינני יכול להשלים איתה, ועת לפרוש.

— אנחנו נזכיר לך את דבריך אלה...

— אין לי ספק שתעשו את זה.

עיר מקלט, ברקאי

לולא היו קיבוצים (של הקבה"א, בעיקר) היה צריך להמציא אותם, ולו רק כדי שישמשו ערי מקלט לנרדפי הפונדמנטאליסטים במשרד־הפנים.

כיוון שגלתה סובלנות מישראל, ראוי אולי, שהתנועה הקיבוצית תאזור עוז ותצהיר בפומבי, כי היא פותחת ביתה בפני פליטי החרב ונפגעי האטימות של השר פרץ וכהנא עוזרו. במעשה הקטן והנאצל, שעשה קיבוץ ברקאי, בפותחו את ביתו בפני הזוג גוריאנו, הוא זכה במצווה (לפחות על־פי קריטריונים חילוניים, ואולי לא מאלה שנזכרות בתורה) וטיהר באחת את כל השרצים של התנועה הקיבוצית כולה.

התחיל במצווה אלכס הילבורן, חבר מן השורה: „כשבת אני יושב בבית ושומע בגלי צה"ל את „במצב הנוכחי", ומספרים שם את הסיפור של הזוג גוריאנו. השערות סומרות לי. אני רץ לטלפון ומתחיל לחייג לגל"צ. איזה 3 שעות לוקח לי, עד שאני מקבל את המספר של הקצין התורן. אבל הילד איננו. אני מחפש ומוצא את הטלפון של עורך התוכנית. עבאדי. ולא עוזב את הטלפון עד שאני תופס אותו. בערב. אני אומר לו, ששמעתי את התוכנית ושאני רוצה לעזור ושיש לי קיבוץ מאחורי. עבאדי מתקשר אל הזוג ומוסר להם את מספר הטלפון שלי. רק אחרי כל זה. בערב, הודעתי למזכיר על כל העניין, והוא תמך. ביום ראשון אני מחכה לטלפון מהזוג. ואין. אני בלחץ. אחר־כך התברר שהם טילפנו, אבל לא העבירו לי. בלילה אני מתקשר לעבאדי ואומר לו, נו. מה העניינים? מה זאת אומרת. הוא אומר לי, הם היו כל־כך מאושרים כשסיפרתי להם.

בקיצור, ביום שני ב־8.00 בבוקר, סוף סוף טלפון מהבעל. ויקטור. הוא המום, בקושי מדבר. נחנק מדמעות. הוא מבקש להתייעץ עם העו"ד. למחרת, ב־9.00 בבוקר אני לוקח איתי עוד חבר רגיש והולכים למזכירות. שני המזכירים מחליטים על המקום להפוך את האימוץ למבצע של הקיבוץ. חבר'ה למה אתם מחכים, הם אומרים לנו. כשאני מתקשר לעו"ד צוקר שמטפל בהם. ומספר לו על המבצע, אין מלים בפיו. אני חושב, שהוא מתעורר. אחרי ה־O.K. מהעו"ד. אני קובע עם הזוג פגישה בשש, באמצע הדרך, בצומת טירת־הכרמל: תראה ג'ינג'י עם זקן — זה אני; והוא אומר: תראה זוג עם 5 מזוודות — זה אנחנו. אני לוקח איתי באוטו עוד חברה, דוברת רומנית, שגם עוזרת בהתנדבות לעו"ד צוקר. אנחנו מגיעים לצומת 20 דקות לפני הזמן, והשניים אינם. אנחנו במתח. יגיעו, לא יגיעו. ואז הם באים. ויקטור רץ לקראתי, מתנצל על האיחור, לא יודע. אם לחבק או לא. התרגשות עצומה. אחר־כך קופצים לאמא שלה ובערב מגיעים לקיבוץ...

— ואין דירה פנויה.

והזוכה בגביע: ברקאי!

— דווקא יש. נכון שיש בברקאי מצוקת דיור רצינית, ולדירה היחידה הפנויה בדיוק הכניסו משפחה שמשפצים אצלה. לא היתה ברירה. אמרנו להם שהדירה נחוצה לנו, ובעזרת מרכז־המשק ומרכז ועדת־דירות, סידרנו את העניין. כשהזוג נכנס לדירה, הם לא ידעו מה לעשות עם עצמם מרוב שמחה. זה בשבילנו? בטוח? לא האמינו. אחרי זה טיילנו איתם קצת בקיבוץ, שתינו קפה, ואיפשרנו להם לדבר בטלפון לרומניה, עם אמא של אוליוויה, שלא שמעה ממנה מאז שהיתה בכלא. עכשיו כל הקיבוץ מגוייס, הזמנות לבתים, עוגות, פרחים.

— ובשתבוא פקודת הגירוש?

— אני לא רוצה לחשוב על זה. לא ניתן. קיבוץ שלם ייפגע נפשית. ציבור של אנשים, שהמדינה יקרה להם, ולא מוכנים שתנוהל על־ידי רבנות של ימי הביניים. היינו בהפגנה בירושלים, פנינו למזכירות הקבה"א ולח"כים, ונפנה לממשלת ישראל. בתביעה שתוענק לזוג אזרחות ישראלית, כדי שנוכל לקלוט אותם. אני מקווה, שהתבונה תגבר אצל האנשים הקובעים.

— התבונה לא תגבר על קשיות הלב.

— אני מאמין בהיגיון ובהרצל, שאמר, שישום דבר אינו בלתי־אפשרי. אנחנו מדברים בדיני נפשות. אם הם יגורשו, הם יגיעו ישר לבית־הכלא, משום שקיבלו היתר לנסוע לדנמרק.

— בני־הזוג נראים לך מתאימים לקליטה בקיבוץ?

— הם אנשים מקסימים, עדיני־נפש, מיוחדים, אינטליגנטים. בשבוע שהם פה, הם הצליחו לעורר אצל כולנו לא רק הזדהות, אלא גם אהבה. הייתי קולט אותם בעיניים עצומות. בינתיים לא פנינו, ואיננו מצפים לתשובה.

— איך זה, שמכל הקיבוצים היה ברקאי היחיד שנזעק לעזרה?

— אני לא רוצה לבוא בטענות לקיבוצים. אני חושב, שאנחנו עושים לא מעט. למשל למען חסידי אומות העולם, לקבורת נוצרים וכו'. אני בא בטענות לממשלה. בשעה ששצ'ראנסקי עומד להתאחד עם אמו, ואמהות של יהודים ברוסיה נפגשות עם בוש, כדי שיעזור לבניהן לעלות, בשבוע כזה רוצים לגרש מכאן זוג שכל פשעו, שהוא רוצה לחיות לצד משפחתו.

על הבמה

הפלח השמן

פסטיבל הזמר העברי הרביעי בעדר היה חגיגה לכל חובבי השירה הישראלית לגוניה. היו שם גם מופעי רוק על שפת הבריכה ושירה בציבור עד לשעות הקטנות. בכלל, זו היתה חוויה לחובבי ארץ־ישראל הטובה, שנעלמה לנו מהאופק.

מאות קיבוצניקים יצאו עם שק שינה ו„נורקו" על מדשאות עדר, אך חבורות הזמר הייצוגיות של התנועה הקיבוצית כמעט ולא באו. ה„גבעטרון", „האשקולית" והעוגן בלטו בהעדרם. לעומתם, ה„אירוסים" מבית־אלפא באו לפסטיבל התחרותי, ניצחו וחזרו הביתה עם המדליות.

אפשר להבין את עשרות חבורות הזמר בקיבוצים, שבחרו לא ליטול חלק בפסטיבל. בעדר מצויים רק שני אולמות איכותיים, ומי שאינו זוכה להופיע בהם, נופל לאולם גרוע, לעתים גם ללא קהל...

חשוב, איפוא, לציין מי כן הגיע. היתה שם חבורת זמר מרגבים, שזה לה ניסיון ראשון בהופעה ממשית. באו גם בנות שכבת הנעורים מרמת־

המבטיחים ביותר – עין־המפרץ.

הכובש. בנות חמד, שהפליאו בשירתן. היוזמה להקמת חוג השירה שלהן, מסתבר, היא של הבנות עצמן, והצוות החינוכי תומך ומסייע בידן. חבורת הזמר „זמר לך" מעין־שמר גמרה זה עתה את שלב הניפוי והגיבוש, והם כבר רוצים ללכת לבדם. מכל הלהקות, הבחורים מעין־המפרץ נראים המבטיחים ביותר: שמונה זמרים חסונים, כשהמנצח, המעבד, המלווה והמנהל המוזיקלי הוא נתן גפן, אף הוא חבר עין־המפרץ. עם קצת פלפל ורעננות מובטחת להם הצלחה רבה.

מרבית הלהקות הקיבוציות סובלות מחוסר חן. תמיד ישנו הפלח השמנמן (או שמא זה הרפתן), שהוא כבר תנועה. ולמרות זאת מנסים להזיז אותו על הבמה. הבנות מתוחות ודואגות ואינן מחייכות. חבל.

הנרי קלאוזנר מיקום, ה„אבא" של חבורות הזמר הקיבוציות, סבור, שהעמדה גורמת נזק ללהקות: „לעתים בחורות בעלות ממדים מתחילות לנוע, וזה מגוחך ולפעמים גם דוחה. הזכרים מתרכזים בתנועה ולא בשירה. יומרנות ההעמדה והכימוי גורמת לכך, שמרכז הכובד מושם על הצד החיצוני והופך את כל ההופעה לגרוטסקה".

הנרי סבור, שהפסטיבל בעדר הוא חגן המרכזי של חבורות הזמר, וחשוב להשתתף בו. בכל זאת, הוא מבטיח ללהקות הקיבוציות, שלא הגיעו לעדר, לקיים בקרוב מפגש ארצי של כלל חבורות הזמר הקיבוצי. ■

בקצב החיים של האדמה

את הפזמון הראשון שהוקלט, עוד כתבתי בקיבוץ, הייתי נשוי אז לנורית זרחי והיא לא הסכימה לחיות בקיבוץ. הלחץ המשפחתי הזה – לעזוב – נגע, ככל הנראה, בנקודה מסויימת אצלי, בה רציתי להתמודד על דרכי מחוץ לקיבוץ. ה„כופין אותו עד שיאמר רוצה אני" פעל עלי. ברור לי, שבקיבוץ לא חייב הייתי להאלץ ולעמוד בפני מחסום כלכלי.

מצד אחר, ראיתי בעצב רב את חייו של אבא שלי בקיבוץ. הוא היה אדם יוצר, שלא זכה לעשות שום דבר בעל משמעות מעבר לקיבוץ עצמו. מלבד מחזה אחד שלו שהוצג ב„הבימה' הוא כתב המון. כתב ספר, שלא ראה אור. כתב מחזות, כתב שירים, וחי בהרגשה, שאלמלא חי בקיבוץ היה מגיע להישגים גדולים יותר.

אני חושב, שהצורך שלי לעזוב את הקיבוץ היה, ראשית – לא להגיע למצבו של אבא שלי, ושנית – להוכיח לעצמי, שאפשר להתקיים ממקצוע הכתיבה.

ודי־עבד. אני יכול לומר, כי הכורח הכלכלי הוא גורם מדרבן לעשייה, ואתה יודע מה? – ליצירה בכלל. אני חושב, שחלק מהכתיבה שלי – שנעשתה מלחצים כלכליים – אילץ אותי להתמודד בצורות חדשות של כתיבה, שבעצמי לא הייתי מגיע אליהן. בכתיבת פזמונים קיימת צורה מאוד נפוצה, בה עליך לכתוב שיר למנגינה, שכבר הולחנה. הכתיבה הזו מאלצת אותך לפנות לכיוונים, שלא היית פונה אליהם באופן טבעי. כך הם, בעצם, החיים בעיר. הם מאלצים אותך הרבה פעמים להתמודד בצדדים שונים ואחרים של אותו תחום, בו אתה עוסק. כך הגעתי לסוגי כתיבה כמו ספרים, מופעים, תסריטים, שאלמלא האילוצים הכלכליים, אינני יודע, אם הייתי מגיע אליהם.

אני מאמין, שהיצירה והכלכלה דבוקות זו לזו לאורכה של ההיסטוריה כולה. בעיקר כשמדובר בכתיבה עבור הצריכה של תרבות ההמונים של היום. המחוייבות והצורך להסתגל לצרכי השוק, הם לא רק בתחום התרבותי, אלא גם בתחומי העשייה האחרים. אדם שחי בחוץ, חייב בהסתגלות בלתי פוסקת לדרישות המשתנות של החברה והסביבה שלו. ויש לי הרגשה, שהיוצרים בקיבוץ לא נאלצים לעמוד בפני „דרישות השוק" ממש.

בנוסף לכך, יש לי הרגשה, שהקיבוץ עדיין לא מצא את הדרך לעורר את האמביציה אצל אנשיו. הרבה דובר על הראש הקטן אבל אני חושש, שיש כאן דבר מאוד עמוק: הרי החברה המערבית פיתחה במשך מאות שנים כלים שידחפו את האנשים, כך שיתרמו לה יותר ויותר. אחד הכלים האלה הוא הכסף, כלים אחרים הם עמדה, כבוד וכו'. החברה הקיבוצית ניסתה למחוק מראש את הערכים האלה, של העולם הישן. משמע, לא לקבל כסף תמורת מאמץ, לא לרדוף אחרי עמדה וכבוד. למעשה – לחפש ערכים של צניעות והגשמה עצמית אפורה. שאיפה זו התאימה מאוד, לדעתי, לחלק גדול מן האנשים, שבאו מהעיירות של מזרח אירופה. ומה שגורדון רצה, בעצם, זה אדם משכיל, אבל ראש קטן. אדם, שיחיה בקצב החיים של האדמה.

הקיבוץ, אשר הופיע ומשתלב בכתיבה שלי, הוא בעצם קיבוץ, שכבר לא קיים היום. הוא נמצא רק אצלי וכתובי. מסיבה זו די עצוב לי לראות את הקיבוץ של היום, אף־על־פי שברור לי, שהאנשים חיים בו טוב יותר מאי פעם, ואף־על־פי, שיש בי קנאה עצומה לאנשים שהקימו את החמולה, את המשפחה הגדולה שלהם בקיבוץ. הבסיס החזק של המשפחה, החיים האלה ביחד, התמיכה ההדדית הזו – אלה דברים נדירים מאוד היום. למרות המודעות לכך, כל ביקור שלי בקיבוץ עושה אותי עצוב. אני רואה את האנשים המזדקנים, ואני יודע את סיפור חייהם, וחושב: מה היה חלומם ומה התגשם ממנו.

אבל יש בי אהבה גדולה לאנשים האלה. אני חושב, שהם מתמודדים נכון על הענקת בסיס לחיים עבור הילדים. החינוך בקיבוץ נותן אפשרויות מעולות של פיתוח לכל ילדיו, כולל למוכשרים שביניהם. גם הפתרון, שהקיבוץ נותן לבעיות הזיקנה והאדם הבודד, כך שמאפשרים להם להישאר בתוך הקהילה, מרגש אותי תמיד מחדש. זהו סימן לכוח חברתי, לא ציני, הנדיר כל־כך בעולם שמחוץ לקיבוץ. ועוד דבר שמרגש אותי: חברה קטנה בדרך־כלל, נדחפת כל הזמן לכיוון הפרובינציאליות. ואילו הקיבוץ משקיע מאמצים עצומים – כך זה נראה מבחוץ – כדי למנוע את השקיעה הזו לפרובינציאליות: בחינוך, בתרבות, באסתטיקה, ועושה כמיטב יכולתו להיות פתוח לעולם. ואלה דברים, שאינם קלים בחברה מצומצמת. ביקרתי בכמה עיירות אמריקניות קטנות, ואין בהן מי שילחם את המלחמה הזו. אורח החיים בהן מדרדר את האנשים אל הפרובינציאליות הזו. בארץ ניתן לראות זאת במושבים רבים. לדעתי, מכיוון שאני חושב, שאין במאבק הזה מן החיוניות של המאבק על לחם ועל נוחות. הרי, שזה בעצם מאבק רוחני, וזה דבר המעורר התפעלות ומרגש. זו אחת ממלחמות הקיבוץ, שהיא עדיין בתחום הערכים. ואם הקיבוץ מצטייר כלפי חוץ, ובמידה לא קטנה של צדק, כחברה הנאבקת על נוחותה, הרי נסיונו־הבלתי נלאה להמשיך ולהילחם על הערכים הללו נותן הרבה תקווה. ■

יורם טהר־לב
משורר ופזמונאי. עורך „במחנה נח"ל" ו„במחנה גדנ"ע". בן יגור. יליד 1938. בגיל 27 עזב את הקיבוץ.

בקרבות נסיגה (ב)

היש עוד ממש בסוציאליזם?

כאן, כך נראה לי, יש לא רק דגשים שונים, אלא גם ויכוח על תכנים, בין אבא קובנר לביני. אך כדי לא להטעות: אין ויכוח על כך שהיתה זו יומרת־שווא לראות עצמנו כ„סמן שמאלי"... „אולי של כל העולם"; וככלל — ש„פתרונות כוללנים לחברה האנושית" אינם בנמצא, כפי שהאמנו עם רבים וטובים מבני דורנו, והדורות שקדמו לנו. ואוסיף עוד: לא זו בלבד שהתורה המארקסיסטית טעתה, לפי עניות דעתי, בכמה מהנחותיה החברתיות והכלכליות, אלא שטעתה גם בגישת היסוד שלה, בהנחה, שניתן לפתור

> *...במאמר שהתפרסם לאחרונה ב„שדמות', מוגדרים הצרכים הקיומיים של המערכת הקיבוצית כ„כפייה טוטאליטרית'. כל גדולי האנארכיסטים שלנו מכריזים, כי דווקא ה„הפנמה' של אותם צרכי הכלל ושל דעת הקהל בכללה – היא שורש הטוטאליטריות בקיבוץ'.*

אחת ולתמיד את בעיית־היסוד של ההוויה האנושית — את בעיית הניכור הפושט ולובש צורה בזמן ומקום; ולא רק הניכור האישי־קיומי, שיסודו בטראגיות של הקיום האנושי, שאינו אלא היבהוב קצרצר של התודעה בשחור האין־סופי, הקוסמי — אלא גם הניכור החברתי, תולדות האנטינומיה של הפרט והכלל, האני והאנחנו. גם אנטינומיה זו אין לה, כנראה, „פתרון" מוחלט, שאיתו תסתיים כביכול ההיסטוריה „שער כה"...

היתה זו מעין משיחיות סוציאליסטית. ככל משיחיות, כלומר, ככל אמונה ושאיפה לשנות, על ידי אקט חד־פעמי או על ידי מעשה נסים, מהלכי היסטוריה וסדרי עולם, טמנה גם היא בחובה — כמוה כמשיחיות לאומית או דתית — את זרע הפורענות. שכן, אם יש בידך האפשרות, ובלבך האמונה והביטחון, שאכן יתרחש אותו נס, או קאטקליזם היסטורי גואל — היש מחיר שמותר לא לשלם עבורו? בימים אלה שמענו את אחד הקוזאקים של הקדוש־ברוך־הוא בטלוויזיה, לכשנענה על השאלה מה המטרה של המאבק נגד „התועבה" שעל תחנות האוטובוסים: „להוריד את התועבה" — אמר. ואחר כך? — „כל ירושלים תהיה חרדית". ואחר כך? — „כל ארץ ישראל תהיה חרדית". ואחר כך? — „אז יבוא המשיח!"

על כל אלה אין ויכוח בינינו. עם זאת, האם מספיק להגדיר את הסוציאליזם כ„התייחסות מסויימת לחיים" ולהסתפק בכך? האין צורך לפרט מעט, דווקא נוכח כל מה שאירע לנו?

אמר פעם בובר, בראשית שנות ה־30, לפני היטלר, כי מורשת המהפכה הצרפתית התחלקה בין מזרח למערב: המערב הרכושני שמר על החירות, המזרח הסובייטי על השוויון — אך הסוציאליזם פירושו שניהם גם יחד. בכך צדק, אך טעה ברישא שבקביעתו: „המערב" לא שמר גם על החירות במחיר השוויון, לא רק בימי היטלר אלא גם אחריו, לגבי רובה של האנושות שבתחום שלטונו והשפעתו. ו„המזרח" לא הביא גם לשוויון במחיר החירות, להיפך — מיד והקפיא בחברה הפוסט־מהפכנית בברית המועצות אי־שוויון קבוע וכולט. ואולם, התביעה לשניים אלה לא ירדה מהפרק, ויעידו על כך המאבקים הנמשכים ומתעצמים על פני כדור הארץ כולו. הסוציאליזם (והמארקסיזם) — כאן, כמו מעוד כמה היבטים נשארנו מארקסיסטים, לפי עניות דעתי, נשאר תורתם ואמונתם של אלה השואפים לחירות ולשוויון גם יחד. חירות מכפייה, שלטונית גלויה, או כלכלית מוסדית סמויה; שוויון — שפירושו, בסופו של דבר, מה שאנו קוראים „שוויון ערך האדם". ומכאן לקיבוץ.

בין ה„אנחנו" וה„אני"

תמיהה גדולה במיוחד עוררה בלבי פסקתו של אבא קובנר: „למזלנו הרב, הקיבוץ מצא איכשהו את האיזון — ותוך דור וחצי איזן את צרכי הכלל והפרט". — האמנם?

נכון — „האיזון" של תקופת הבראשית נטה, כידוע, בצורה קיצונית, ובהכרח, להעדפת „הכלל". אך בדור האחרון התהפכו היוצרות, ובעשור האחרון, עוד לפני ימי ארידור העליזים, אך בוודאי ובוודאי שבזמנם, ולצערנו גם אחריהם — עברה המטוטלת לצד „הפרט", וכל דאגותינו נתונות רק לכך, איך לספק את צרכי „המימוש העצמי" הנודע, אשר אינו עוד — כסיסמת „ההגשמה העצמית" בשעתו — „איזון" בין הכלל והפרט, בהתאם לצרכים ולאפשרויות, כי אם התעלמות מהמערכת ואפשרויותיה. ועדיין שלטת בנו פסיכולוגיה זו, שהיא מעין „תודעה מזוייפת" של חברת שפע מרומה, אף כי התקופה האחרונה הוכיחה, כי זו מדיניות המוליכה — באילוצים הקיימים שביטולם לא נראה באופק — לפשיטת רגל כלכלית ולזעזועים חברתיים קשה לשערם.

> *...האין קשר בין ה„פילוסופיה של האני', של המימוש העצמי כערך עליון ומכריע, לבין ה„חריגים' למיניהם, שאינם יורדים מסדר יומנו בתקופה האחרונה?*

„תודעה מזוייפת" זו משתקפת כרגיל, באידיאולוגיה, ואף בפילוסופיה שלמה, כפי שבאה לביטוי, למשל, באותו מאמר ב„שדמות", שהתפרסם לאחרונה, ובו מוגדרים הצרכים הקיומיים של המערכת הקיבוצית כ„כפייה טוטאליטרית": כל גדולי האנארכיסטים, שלחמו נגד הכפייה (של עריצות צבאית ומשטרתית, של הכנסייה, של חינוך המושתת על ציות מוחלט לאוטוריטה, וכו'), כל אלה חלמו על חירות, שפירושה חיים בקהילה של בני חורין שאין בה כפייה ודעת הקהל קובעת את סדרי החיים בה — באים האנארכיסטים שלנו ומכריזים, כי דווקא „ההפנמה" של אותם צרכי הכלל, ושל דעת הקהל בכללה — היא היא שורש הטוטאליטריות בקיבוץ.

היש כאן איזון כלשהו שבין ה„אנחנו" וה„אני", או שהאנטינומיה „נפתרה" על ידי ביטול ה„אנחנו" — ויש רק „אני", „אני!". — וכבר היו דברים מעולם.

בסימפוזיון אחר, שהועלו בו בעיות אלו, שהתקיים לאחרונה ב„אפעל" והוקדש לנושא „קיבוץ — סוציאליזם או אנארכיזם?" — נזרקה לחלל האולם שאלה נוספת ומרגיזה: „...ואולי קאפיטליזם?" ואמנם, יש בעיה: אולי ניתן להגדיר את הקיבוץ בימינו על משקל המונח „קאפיטליזם ממלכתי", כפי שמכנים לעתים את המשטר הסובייטי, כ„קאפיטליזם קיבוצי"? לכאורה — לאו, שכן אין בקיבוץ שכירים ובעלים, והוא מושתת על מינהל עצמי ודמוקרטיה ישירה. ואולם, לא רק מבחינת יחסי קיבוץ־מפעל־אזוריים על שכיריהם, אלא גם מבחינת צמיחתה של מעין שכבת מנהלים בתעשייה הקיבוצית, ועל־אחת־כמה־וכמה במפעלים אזוריים ובמוסדות הכלכליים המרכזיים לסוגיהם — האין כאן אלמנטים קאפיטליסטיים מובהקים, כולל העיקרון שעיקר הימים כי „לכסף אין ריח"? והאם „הפילוסופיה של האני", של המימוש העצמי כערך עליון ומכריע, אין לה חוקיות משלה בעולם שבו אנו חיים? האין קשר בינה לבין „החריגים" למיניהם, שאינם יורדים מסדר יומנו בתקופה האחרונה?

אכן, דרוש „מודל" חדש, ו„איזון" חדש, לתנועה הקיבוצית — ולא רק בנושאי משק וכלכלה ומנהל, שעליהם מדובר רבות לאחרונה, אלא גם בבעיות חברה ורוח; דרושה תנועת התחדשות שתעביר תחת שבט הביקורת את כל מערכות חיינו, כלפי פנים וחוץ כאחת. אך זאת כבר אופרה אחרת.

יוסף שמיר ■

הודעה לחברי הקיבוצים

מעתה תוכלו לקנות את מיטב רהיטי "ארדן" פינות אוכל, מערכות ישיבה, מזנונים, חדרי שינה, חדרי ילדים ונוער ורהיטי משרד, בהתאם להסכם מיוחד שנעשה עם ארגון הקניות של התק"ם וארגון הקניות של קיבוצי השומר הצעיר.

רואים שיש לך טעם

ארדן – מהארגז

רשת חנויות ארדן:
מרכז ארדן – צריפין: ממעלי הארגז, כביש בית דגון (ליד צריפין) טל. 08-232696
ארדן תל־אביב: דיזנגוף סנטר, טל. 03-200975
ארדן ירושלים: שלומציון המלכה 18, טל. 02-227683
ארדן ב"ש: העצמאות 54 (פינת הרצל), טל. 057-78589
ארדן חיפה: מגדל הנביאים, רח' חורי 2 (כיכר סולל בונה).

מימד לאמנות חזותית

המרכז ללימודי אמנות

החלה ההרשמה לשנת הלימודים 1986/7

צילום • ציור • רישום • פיסול • עיצוב־גרפי • אנימציה • תכשיטים (צורפות) • עיצוב־במה ותלבושות • הדפסת רשת • תחריט • לימודים עיוניים

תכנית הלימודים משלבת לימודים עיוניים בלימודי אמנות מעשיים וגישתה רחבת האפקים מפגישה את התלמיד עם מגוון מורים ואמנים.

- הלימודים נערכים בשעות בוקר צהרים וערב
- לימודים חלקיים (החל מ־3 שעות בשבוע)
- לימודים מלאים (שבוע מלא 4 שנים)
- תנאי תשלום נוחים, מספר מקומות מוגבל

פרטים והרשמה לשנת הלימודים: בשעות 09.00 עד 19.00
רח' ברנר 17 ת"א. טל. 03-285592

מכתבים אל החצר

לחלום בעיניים פקוחות

חברים טובים, חלקם ותיקים, חלקם צעירים, כותבים לי מכתבים וכהם פנייה אל כולנו, אל חברי הקיבוץ, אל התנועה, לערוך קפיצה נחשונית. מעשה הצלה הכרחי מציפורני הזמן. לנוכח סימנים של אובדן דרך, נצחונות שהביאו אל הקיבוץ אנשים שלא ידעו את יוסף, ואלו המודיעים ללא הרף, כי „אשרינו, יתומים אנו מרעיון". הכשלונות החברתיים ועזיבת הבנים המעיטו את החזון. נדמה, כי הסכנה למשמעות חיי הקיבוץ תביא עמה סכנה לעצם קיומו.

לעתים נכתבים הדברים בכתב רועד של סיכומה של דרך ארוכה — בתחושה, כי כולם נשא הרוח, כולם סחף האור; לעתים נכתבים הדברים בכתב החלטי וברור של צעיר, שאינו מוכן לשחק את משחק חוסר האונים; הוא רוצה הגדרה ברורה, מטרה מוחשית ועשייה ממשית.

אלה גם אלה מגיעים למסקנות: יש לקפוץ מאי הוראות של ההיסטוריה, על תעתועיה, על משחקי הכוח והפוליטיקה שלה, על שקריה וארעיותה; יש לחצוב את דרך הישר אל עולם הנצח המופז באור הערכים. רק וראות דתית יכולה להחזיר אלינו את החישוקים המוסריים שכה חסרים.

הדוגמאות המפתות הן הדוגמאות של קומונות נוצריות, המחזיקות מעמד, בתוקף אמונתם הנלהבת, כמה מאות כשנים. גם הקהילה החרדית, במבנה הקשוח שלה, מעוררת קנאה באמונתה הלוהטת ובחוקיה הברורים.

יש המציעים לנו את ההיפך: „תנו לתהליך הפירוק האצה מהירה, תנו אפשרות להתברגנות, לעשירות החדשה על חוכותיה ומעדניה. פרקו את החישוקים האחרונים. תנו דרור ליצר, והיצירה, לה אנו כה צמאים, תבוא.

דומה, כי הרבה פאתוס מושקע בקריאות הללו. אלא שצריך לומר, כי המציאות עוד יותר סבוכה, והחלום נועז יותר. היום אמנם איננו מסוגלים ללכת בדרכם של ראשונים, שנשבעו למאה אחוז של המציאות ולמאה אחוז של החלום. (קראתי את דבריה של הסופרת נורית זרחי שטענה, כי הדבר הכי חשוב בחלום הוא היכולת להתעורר מתי שרוצים. יתכן כי דבריה אינם קשורים כלל לדברים בהם אני עוסק כאן. חברה, שהחליטה לחלום עם עיניים פקוחות, יכולה לשלם על כך מחיר כבד. מחיר החֲלום, ומחיר העיניים הפקוחות).

תקופת הסער והפרץ של התנועה הקיבוצית תבעה נזירות וצעירות נצחית, שבחרנו לא להיצמד אליהן. האם יכולים אנו היום לעצב את רוח חיינו על־פי אמונה מטאפיסית מסודרת, שתעמיד אותנו בפני המוחלט, הבלתי מותנה, האוטופי, התובעים תביעה נחרצת ונצחית?

יש בינינו קיבוצים, שחבריהם מאמינים באמונות מטאפיסיות, אך גם הקהילות הללו של הקיבוץ הדתי, של הקיבוצים של התנועה הרפורמית, הקונסרבטיבית, התיאוסופים והמדיטציה — אינם יכולים להגיע לרעיון השיתופי־קומונרי בלי. המסורת ההיסטורית של הקיבוץ, לעמוד במסורת זו קשה בלי פתיחות אל המשתנה, בלי אחריות אל הסביבה, בלי ניתוח עצמי בכלים של הפסיכולוג, הסוציולוג, איש המדינה, העובר הסוציאלי, ואיש הכלכלה.

הפתיחות הזו, האחריות הזו כלפי השדרים שבאים מן הסביבה, היכולת וההתחייבות להיות פעיל וליצור למענה, הם חלק בלתי נפרד מחייו של הקיבוץ, כמו היחסים בין האנשים, החינוך המשותף, האחריות המשקית והשיתוף. אפשר, כמובן, לראות בהן הצד לתביעות המעוגנות בהתגלות של כוח עליון, או לבססן במסורת שקודשה בשמו, אך אין אפשרות להכריח לקבל מסורת כזאת, משום שהקיבוץ רוצה להמשיך להתקיים. אין להוכיח, שצריך לקבל על עצמך את הנורמות הדתיות, כדי להבטיח קיום, משום שהנורמות הללו לא נועדו להיות מכשירים להבטחת קיום.

אם חבריו של הקיבוץ ירצו לקיים אותו בעתיד, הם יצטרכו לבדוק, האם הם מאמינים בכך, שיש ערך בנסיונם להיאבק על דרכם בתוך המציאות המשתנה. עצם ההיאחזות במסורת בעלת מסגרות מסורתיות ברורות לא הצילה את הנסיונות השיתופיים הראשונים בארץ, בתקופת העלייה הראשונה, מוויתור על היסודות השיתופיים. דווקא הנסיונות, התובעים מעורבות במשתנה, לקראת עולם חדש, הם שזכו בהמשך. אין אני טוען, שלא תיתכן תנועה שיתופית, שתיאחז במסורות מטאפיסיות. אני בטוח, כי בחברות מסורתיות ניתן למצוא חיזוק גדול לניסיון לבנות חברה הבנויה על־פי ערכים של שיתוף ושוויון, אלא שקיבוץ לא יוכל להתקיים אם לא יתייחס לזירה ההיסטורית כבעלת

"...לעתים נכתבים הדברים בכתב רועד, כבסיכומה של דרך ארוכה, בתחושה כי כולם נשא הרוח, כולם סחף האור; לעתים נכתבים הדברים בכתב החלטי וברור של צעיר, שאינו מוכן למשחק של חוסר אונים"

משמעות, אם לא ימצא כוח להשתנות ולהיענות לקראת מצב האידיאות ולקרוא גם בו התחייבויות מוסריות ראשוניות. מקורותיו של הניסיון הקומונרי חייבים לכלול את ההנחה, כי המציאות המתפתחת כוללת בתוכה אפשרות למצוא קנה־מידה, משאת־נפש, דרך ניתוח ומכשיר חיזוי. אין היא רק חיקוי של כל ההתרחשויות. היא שופטת אותן, מורדת בהן, יוצרת בתוכן, אך מוכרחה להתייחס אליהן.

הקושי הגדול מתגלה ביכולת של חברה, שאינה רק יורשת אלא גם מורישה. היא חייבת להפוך את הרגע, את המעשה לתרבות בעלת משמעות ברגע אחר, בהתנסות אחרת, במעשה המתחדש. וזהי חשיבותה של התרבות.

על כן, צריך לגייס כוחות נפש רבים, אומץ לב, כדי לכבד את נסיונם של כל אלה הקוראים לנו לא לברוח אל הנצח, לנסות לדלות ממעמקים, לא לאבד את החושים, להפוך את ההתנסות למסורת, את המציאות הסובבת לזירה בעלת ערך סגולי.

כך, חיי היום־יום, תובעים התייחסות. הקיבוץ עומד במבחן כמערכת אנושית מאוד, לעתים נריבה, לעתים אכזרית. קשה לערוך בה חשבון כולל. אך מכיוון שזו מערכת, שאדם בוחר בה, חייב הוא לערוך חשבון כולל כזה, להחליט האם זו דרכו. האם נכון הוא לראות בה בית לעצמו ולבני משפחתו. הוא חייב להתייחס למערכת היומיומית. כה הוא חי ברצינות, למרות שאין היא מקודשת כמערכת דתית, בפרטיה.

מכיוון, שכמערכת היסטורית פתוחה, אין היא מקדשת לבוש, נוהג, או מוסר, היא חייבת לראות את השינויים שמתרחשים כפרק מסיפור עלילה מתמשך ומקרין על ההוויה היומיומית, כחלק מן התרבות. ההיסטוריה תוכל לנתח יחד עם הסוציולוגיה, הפסיכולוגיה, או האנתרופולוגיה, מה קרה, כיצד הגענו, מה היו העימותים בדרך, מה הם הכוחות הפועלים. אך התרבות תנסה לרכז את אותן נקודות, שבהן המפגש עם החולף, ההימצאות בסיטואציה מסויימת, הביאו את האנשים לגילוי אנושי — יהודי ההופך סמל, או סיפור, שילווה כאפשרות רוחנית את הקהילה בגילגוליה. דן בראון קורא למצב כזה תבונת הקהילה.

אך אני אינני מתכוון רק לאותו ניסיון קהילתי מצטבר, כיצד לפתור בעיות, היכן ללחוץ והיכן לוותר, האם לצפות ועד היכן. אני מתכוון גם לתבונה המצטברת מן האגדה הקיבוצית, שהיא סך־הכל של מאורעות, בהם פעלו אנשים בתנאים יוצאי דופן, שברו נורמות עם עצמם ועם זולתם, הותירו אחריהם מעשים ותגובות, היכולים לשמש נקודת הסתכלות על השאיפות הנגוזות, על החלום הפראי.

כחברה דמוקרטית, נצטרך להציג סיפורים אלו, לא כדוגמה, שבה יש שואל ויש עונה, ולא כסיפור מרדים או מצדיק שליטים, אלא כאפשרות לבחון את הקיבוץ כמערכת בעלת רציפות ומסורת, אך כחברה פתוחה, המאמינה בכוחה להיות פחות היררכית, פחות ביורוקרטית, יותר לוקחת אחריות.

חברה, שאינה יכולה למסחר שום צד בחיי האדם בקהילה, כמו במערכת משפחתית, ואינה יכולה להתקיים כמערכת משפחתית, משום שהיא נבחנת גם כמפעל, כחברה מייצרת וחיה בעולם הפוליטי.

כל זה מחייב אותנו לניסיון ליצירה חדשה, הנשענת על הסיפור המצטבר, על ניתוח המצבים המתחדשים, על העקרונות המנחים.

ולאלה, המציעים לנו לחתור לקפיצה אל הנצח, אני מציע, שלא ידלגו על התמודדות עם הזמן הכואב. גם אם יש להם אמונות ודעות, דרכי פולחן ותרבות השואבים חיותם ממקורות הנראים כבלתי משתנים, כדאי להעמיד לצדם את הפתיחות אל הזירה האנושית של ההיסטוריה, המדע, חיי היום־יום, כמקור השראה, כמקור יצירה.

התביעה הגורדונית להתנסות — המחברת את היסוד היצירתי, הספונטני, לחירוש המוחלט של ההוויה עם האחריות המוסרית, המתגלה בכל פרשת דרכו של האדם — לא השתנתה, כשם שלא ירדה מהפרק התביעה להפוך את תורתם של ראשונים ומורים למקור להתחדשות.

אינני רוצה להקהות את עוקצם של הדאגה והחרדה, של האותות הרבים המגיעים אלינו מן החצר של הקיבוץ, גם של אבל על הקיבוץ שהיה, גם של שמחה לאיד. חשוב רק לא להיכנע לתחושות אלו, ולא לברוח מההתמודדות עם הבעיות האמיתיות המשתקפות בהן. בחלקן, הן מחייבות להחלטות בתחום הפוליטי, הכלכלי, הפסיכולוגי והחברתי, אך אין להתעלם מהאתגר החינוכי־תרבותי שהן מעלות.

מוקי צור ■

צבי טימור

משק חם

מצרך יקר

לאחרונה פורסמו נתונים מרעישים על חובות התנועות הקיבוציות. הסכום נראה אסטרונומי, משהו סביב 1.8 מיליארד דולר. בכל מקרה, אינו קטן, כי הוא מגיע לכשנת תוצר של התנועות הקיבוציות.

אולם אסור לשכוח שני דברים: החוב הקיבוצי כולל חוב יצרני וחוב צרכני. בהשוואה ל„כור", מאזן „כור" משקף רק את חובות המפעלים בייצור. אך לא את חובות העובדים למשכנתאות לדיור וחובות לרכישת מוצרים בני־קיימא, חובות לבנקים או לקופות גמל. המאזן הקיבוצי הכולל ישקף גם את החוב היצרני וגם את החוב הצרכני. מן הראוי יהיה בעתיד לפרט את ההתחייבויות לפי הסוגים לאחר מיון קפדני.

האשראי הכולל של מערכת הבנקאות הישראלית לציבור מסתכם בכ־14 מיליארד דולר (ללא בנקים למשכנתאות). חלקם של האנשים הפרטיים בתוך זה הוא רק כ־6 אחוזים, משהו סביב 800 מיליון דולר. אין תחת ידי מאזן מרוכז של הבנקים למשכנתאות. אבל בנק טפחות, הבנק הגדול בענף, העניק עוד כ־1.1 מיליארד דולר הלוואות לציבור. החוב הכולל של המשכנתאות לבטח כפול או משולש. גם אם נסכם את כלל האשראי למשק ולציבור נגיע לתוצאה, כי הקיבוצים חייבים מעל לחלקם באוכלוסיה ובתוצר.

הריבית על החוב הפכה להיות יקרה ביותר, על פי כל האינדיקטורים: כ־13 אחוז מכלל התפוקה, או עד כדי 50 אחוז מהעודף המשקי, או כ־14 אחוז מכלל החוב. לכן יש לראות בכך בעיה מכרעת.

כל משק יכול וצריך לפעול לשם הקטנת חוב זה. יש להקטין מלאים, להקטין אשראי ללקוחות ולדחות רכישות. משמעות צעד כזה של הקטנת מלאים היא העברת משאבים מסקטור המימון לסקטור הצריכה וההשקעות. יש ללמוד לצרוך פחות ריבית ואז יישאר עודף גדול יותר למטרות חיוניות.

הייתי מציע לכל קיבוץ לערוך סקר במפעל וכחצר ולבדוק, האם לא מתגלגלים דברים מיותרים. האם עדיף להזמין חומר גלם רק לשבועיים ולא לחודשיים. האם נמצאים במשק נכסי הון בלתי מנוצלים ולא מופעלים, שאפשר למכור אותם ולממש אותם. האם ניתן לדחות ביצוע הזמנות לתקופה בה תזרים המזומנים יאפשר לממש אותן הזמנות מבלי להזדקק לאשראי יקר.

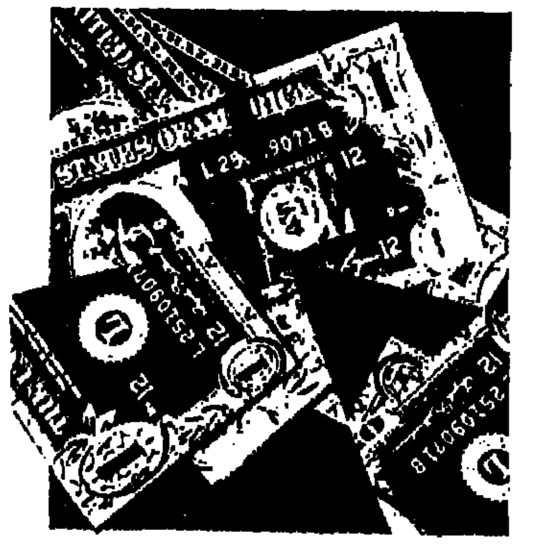

יש לזכור, כי האשראי יקר יותר בשוליים. הקטנת ההזדקקות לאשראי ב־10 אחוזים תקטין את נטל הריבית ביותר מ־10 אחוזים אולי אף ב־20 אחוזים. לפיכך, יש להחדיר את המודעות בכל המשקים, כי הכסף הוא מצרך יקר ויש להנהיג חיסכון בשימוש בו. ■

דן חסכון גדול!

גם השלולית הגדולה ביותר מתחילה בטיפה אחת ראשונה...
"דן ממטירים" מציע אביזרי השקיה לחקלאות ולנוי תוך דגש על אביזרים עם ווסת צמוד לחסכון גדול במים.
ב"דן ממטירים" החסכון במים הוא בסיס הרעיון של פתוח וייצור אביזרי השקייה עם ווסת צמוד.

מבצע הנחות לאביזרי השקייה מווסתים

אל־נגר מונע נגר מים בעת פתיחת הברז וסגירתו ומאפשר חסכון של עד כ־7% מכמות המים!

ווסת הוצגה האביזר המשקה לאביזר מווסת השומר על ספיקה קבועה בלחצים שונים ומשתנים, ומניב חסכון במים של עד כ־20%!

ממפוף מותג ניחה להשקיית מדשאות קומפקטי, גלגל הבנה סגור ושקט ופעולתו לא מווסת

ממכד מטיר מווסת המצב להשקית ירקות ודשא בשתילה מבנית, למחגרות ובתי גידול, לגינות פרטיות, לנוטעים ולפרוסים ולא מווסת — 2255

ממטירון תוספת להשקיית גינות נוי, עצים משתלות וחממות. דגני באיתן ומהולי ומפזיר את כל היוונון הספיקות 240 — 80 ל״ש. והממטירים 4 5 מ׳ לרשות זה מצומצם או ללא רסות.

דן ממטירים בשכל טיפה חשובה.

קיבוץ דן 12245, ד.נ. הגליל העליון, טל. המפעל: 068־53811
משרד מכירות מרכזי, רח׳ הארבעה 12 תל־אביב. טל. 2603267, 03־261918

כל־נוע

מבחר האופניים הגדול ביותר בארץ!

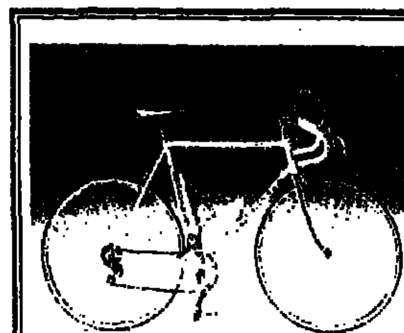

★ אופני ספורט ★ אופני הרים ★ אופני BMX ★ אופניים לנשים ★ נוער ★ ילדים

הגיעו אופני מוטבקאן ספורט במחירים זולים ובאיכות מעולה — פרולייט, גרנדג׳זבץ ועוד

רמת השרון — סוקולוב 37, טל. 03־485613

ספטמבר באילת

מבצע מיוחד לקיבוצניקים!

במחיר החל מ־ 25 ש״ח לזוג

ועוד פחות מזה ליותר נופשים בדירת נופש מרוהטת ומצוידת
* המחיר מתייחס לימי אמצע השבוע (לא כולל חגים) מינימום 3 לילות

כמו כן **הומטל** מציעה דירות נופש ב: ★ טבריה ★ נתיב העשרה ובערים הגדולות בארץ

הומטלפון: שרות הזמנות בטלפון באמצעות כרטיסי אשראי

לפרטים והזמנות:

ת״א	ירושלים	חיפה	טבריה	אילת
03-289141/2	02-225062 02-244539	04-674256	067-90780/1	059-74927

הומטל - זה לא רק חדר - זה בית

אטליער־דנציגר

יש חדש ב"ואג"!

קנה מיוחדת לקיבוצים!

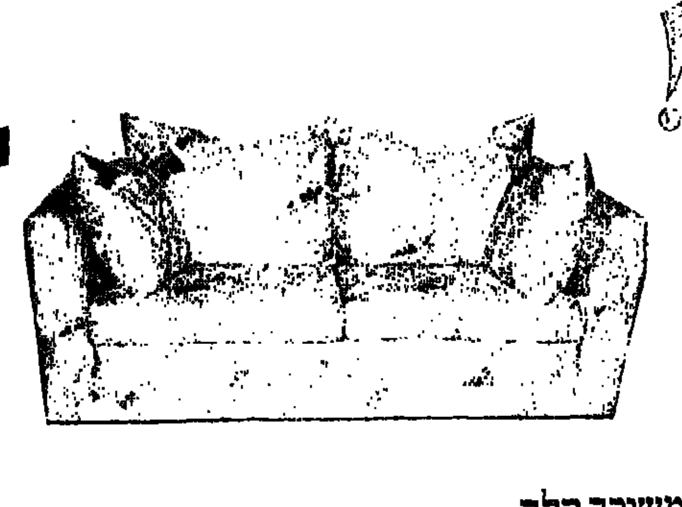

דגם הולנדי - תוצרת כחול לבן

סלון יפה ונוח המיוצר במבחר דגמים (הולנדיים) על פי ידע בלעדי. הסלון הזה מיוצר כולו בארץ.

לריפוד הסלון נבחרו ספוגים מיוחדים, המתאימים גם לישיבה נוחה וגם לשינה טובה ובריאה. ספוגים אלה מיוצרים במפעל **פולירון** - קיבוץ זיקים, המייצר ספוגים ברמה טכנולוגית גבוהה.

פולירון קבוץ זיקים

כיצרן בעל שם בענף הסלונים בארץ בחרנו בקפידה את כל מרכיבי הסלון. על מנת להגיע אל הלקוח, עם מוצר שישא בגאווה את השם ואג.

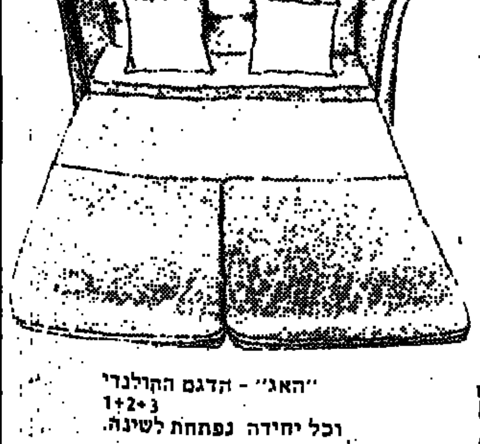

"האג" - הדגם ההולנדי 1+2+3
וכל יחידה נפתחת לשינה.

לילה טוב - במשיכה קלה

במשיכת יד קלה, הופכת כל כורסא למיטה. הבודדת למיטה בודדת הכפולה לכפולה, וכך הלאה.... תוספת הלינה כלולה במחיר. אין צורך להוסיף עבורה תשלום כלשהו.

מבחר בדי ריפוד מיובאים אקסקלוסיביים דוגמאות חדישות מתערוכת מולנו ופריז 86'

פולירון קיבוץ זיקים

יצרן - חנות המפעל

ואג

רח׳ הרצל 37 • תל־אביב • טל׳ 03־824623

יש פרעושים על שמו

הוא לא אוהב לעשות אנלוגיות מעולם החי, ובכל זאת ממליץ ללמוד מן הדבורים: עיסוקן הוא תמיד בהתאם לגילן. הפרופסור לפרטיזולוגיה מיכאל קוסטא פורש לגימלאות וחוזר למשמר־העמק קיבוצו

הפרופ' לביולוגיה, מיכאל קוסטא, קוסטא כפי כל מכריו, חבריו, יריביו ותלמידיו, פורש לגימלאות. מ־1951 הוא מורה בסמינר הקיבוצים „אורנים", כמעט היחיד שנותר מחבורת החולמים על חינוך מדעי לחברי קיבוץ „ברוח השקפת העולם" בימים שהכל, גם ביולוגיה, לימדו ב„ברוח השקפת העולם". בקרוב הוא יעזוב את בית מרגולין וימסור את המפתחות של חדרו, העמוס במאות ספרים ואלפי פירסומים ותרקים משומרים (רבים מהם קרויים על שמו), וילך הביתה, לקיבוצו משמר־העמק.

בית מרגולין וקוסטא — כמעט זהות ביולוגית. בית מרגולין בלי קוסטא — „אורנים" הולך לעידן ביולוגי חדש.

„היינו שלושה 'משוגעים' כשהתחלנו פה ב־51: אייבי (אביתר נבו) עמירים (עמירם שקולניק) ואני. איך שהוא, בימים ההם, התמזג הרצון האישי שלנו עם הצורך התנועתי. בכל הביוגראפיה שלי אני תמיד נזכר בראיון שהיה עם רמי הרפז, טייס שלנו, ממשמר־העמק, שאמר: 'אם אתה רוצה לעשות מה שצריכים, אתה גם יכול לעשות, מה שאתה רוצה'...".

בבית מחכים לו שלושה ימים במפעל ושלושה ימים — הוא מקווה שיתנו לו — בכתיבה מדעית. לאחר ארבעים שנה של הוראה יש לו כמה דברים לומר על „אורנים", על החינוך המדעי, על התלמידים של פעם, שנקראו „סמינריסטים", ועל התלמידים של היום, שנקראים „סטודנטים", והוא מדגיש, שזה לא רק עניין של טרמינולוגיה.

תמיד היו בקיבוצו כאלה, שלא היו מאושרים לראות את „הפרופסור" ומשפחתו יוצאים מדי שבע שנים לשנת שבתון בחו"ל. „בתמה", הוא זכה לשמוע, „היית מרוויח כפול". אבל זה חלק מהעניין, או המחיר. כמו שחלק מהעניין זה לחזור מדי כמה שנים הביתה, לעשות תפקיד וקצת להישאר מאחור, בתחרות הקשה על הקידום האקדמי. אבל בסך־הכל, פירגנו לו במשמר־העמק, הוא מרגיש שוב ושוב.

קוסטא הוא בוגר המחזור הראשון של המוסד החינוכי משמר־העמק. משנת 1945 הוא מורה לביולוגיה ומ־1961 מלמד ב„אורנים". ב־1971, במסגרת האקדמיזציה של הסמינר, מונה ל„פרופסור חבר" באוניברסיטת חיפה, בין היתר שימש כראש חוג וכדיקן.

חשבון ביניים של מורה ומחנך שהיה הפרופסור הראשון למדעים בתנועה הקיבוצית.

לחזור לגימנסיה הקלאסית

— „אורנים" עבר התפתחות מדהימה בעשור האחרון. החוג לביולוגיה קפא למעשה. מה קרה?

— „בסגל של המחלקה לביולוגיה כמעט לא נשארו היום חברי קיבוצים. בכל מחלקה לביולוגיה, כמו בכל מוסד אוניברסיטאי, בוחרים את הממשיכים מבין התלמידים. ואוכלוסיית התלמידים כמעט סגורה בשבילנו הקיבוצניקים, מפני שהקיבוץ שם עליהם יד.

— היום יש הרבה מסלולים נוספים. לא מוכרחים להיות מורים. מורה זוהי שליחות וזהו רצון לעסוק בהוראה. גם אם אנחנו טוענים, ב„אורנים", שהוראה טובה דורשת גם מחקר, אנחנו יודעים יפה מאוד, שמחקר יכולים לעשות גם בלי הוראה טובה, ואנשים מעדיפים ללכת למקומות שמתבססים בייחוד על המחקר. ופה, ב„אורנים" המגע עם האנשים, ההוראה, פחות מושכים כנראה. לי אין ספק, שזה קשור בירידה עצומה בתודעה החינוכית של הקיבוץ, של החברה הקיבוצית כחברה.

אנחנו בוגרי המחזור הראשון של המוסד החינוכי במשמר־העמק. זו היתה תקופה שכל הגורמים הסביבתיים חינכו באותו הכיוון: הקיבוץ, המשפחה, המורים והמחנכים, החברה כולה. במינוח של פרופ' שאול פרידלנדר, מכנים את זה חינוך אבסולוטי. כמו אצל הישועים, כמו אצל החרדים. וזה מצליח כנראה. אני לא מתגעגע לתקופה ההיא, חס וחלילה. אלא שהואיל והחינוך הוא בבואה של החברה הסובבת, אז כשם שמיטשטשים התחומים בין חבר קיבוץ למי שאיננו חבר קיבוץ, או ההבדלים בין 'העבודה' לבין 'הליכוד', ככה זה גם בחינוך.

אני בוגר שיטת הנושאים. עד היום אין תיאוריה ממשית על מהו תהליך הלמידה. אבל אנחנו יודעים דבר אחד, שעוזרת הזדהות עם האיש שמלמד. כשאני הייתי מורה במוסד היו קונצטור ריאליסטי וקונצטור הומאניסטי, וכל אחד מהמורים נפגש 11 שעות בשבוע, לפחות, במסגרת הכיתה, עם החניכים. כשהבן הצעיר שלי עבר לכיתה ז', למוסד החינוכי, התברר לי, שנכנסים אליו במשך השבוע 13 מורים"...

— היום גם יותר...

— „אני חושב, שהתהליך הזה, מקביל למעבר מחברה קיבוצית חקלאית, לחברה קיבוצית תעשייתית, המבוססת על התמקצעות דיסציפלינרית. בקיבוץ המאוחד עסקו הרבה מאוד בהכנת הלימוד לקראת העידן הבא, באו לשאול אותי. חשבו, שאני אגיד, שצריך ללמוד הרבה מחשבים ואלקטרוניקה וכו', אני אמרתי להם: להיפך! הייתי חוזר למתכונת של גימנסיה קלאסית. של שימוש בכיתה להקניית חומר ולחינוך מדעי ולא ליצירת טכנאים.

אני גם לא מאמין כמה שמוגדר כלימוד ללא דמעות. אתה רוצה ללמוד? אתה צריך להתאמץ! ואם הלימוד הוא חוויה, הוא כיף — ואז אתה מוכן לעשות את הדברים המשעממים וגם ללמוד מיומנויות.

כשהייתי ילד מוסד, וגם כשהייתי מורה במוסד, החינוך היה בנוי על קונצפציה של חבר עובדים קבוע, שחי עם הילדים. היום אתה בא למוסד בשעה 3־2 אחה"צ ואין אף מורה. וזה לא אומר, שאין היום מורים מצויינים. אני רק חושב, שהם טועים. שהם חושבים, שההתמקצעות הדיסציפלינרית היא אשר עוזרת להם להיות מורים ומחנכים. מצד שני, ישנה ההגזמה. נהוג לומר בכל עניין, החינוך אשם. לי זה מעלה את הדם לראש.

רוח הזמן

בית־הספר. הורים, קיבוץ, טלוויזיה, חברים בצבא — כל אלה מחנכים את האדם. כמה אחוזים אתם נותנים לבית־הספר? זה נע בין 10 ל־15 אחוז! או באים בטענות לחינוך. ויש עוד נקודה, שלא רבים מדברים בה: צריכים מחקר הרבה יותר מעמיק על השפעות צה"ל, השפעת המלחמות המתמידות שלנו, על דמות החניך ועל המוטיבציה ללימודים".

— כשאתה משווה סטודנטים, שבאו לפני שנות ה־50', לאלה של שנות ה־80', מה השתנה אצל החניך?

— „בסך־הכל, הסטודנטים שלנו, חברי הקיבוץ, הם עדיין בעלי המוטיבציה הגבוהה ביותר. יחד עם זה, לא יעזור שום דבר: ברגע שהלכנו לאקדמיזציה ומקבלים תעודה אקדמית בסוף הלימודים, התעודה הפכה להיות הדבר החשוב ביותר. ואז אנחנו מוצאים גם אצל הקיבוצניקים דברים שלא הכרנו אותם: העתקה בבחינות, עשיית העבודה לא בצורה ראויה, וכל מיני קיצורי דרך.

כשהיתה ב„אורנים" פנימייה, לאנשים היה לאין ערוך יותר שעות ללימוד, והלימוד היה הרבה יותר מעמיק. גם כיום יושבים בספרייה, אבל אי־אפשר להשוות. ישבו בחדרים, שלושה חבר'ה שגרו יחד בחדר, למדו אחד עם השני, היפרו אחד את השני. הפנימייה ב„אורנים" פחות או יותר לא קיימת יותר. זהו עוד ייחוד שאיננו יותר. מאידך, אין ל„אורנים" אותה המרכזיות, שהיתה לו פעם. היום קיימים עשרות בתי־ספר שדה שניתן להיעזר בהם לסיורים, טיולים בטבע, מכוני מחקר רבים שעובדים בשיטה ש„אורנים" הכניס. ויש עניין של רוח הזמן, שגרמה לכך, שהיום ב„אורנים" המרכז הוא 'מחשבת ישראל' ו'תודעה יהודית', ומוסר הכליות של אנשים החושבים, שאם נלמד יותר יידישקייט, אז נהיה יהודים ובני אדם יותר טובים.

אבל בהחלט, יש הישגים רבים. רבים מהתלמידים שלנו עשו תואר שני וגם שלישי. אך הייחוד הולך ומיטשטש. הייחוד הזה, של־אין־ספור טיולים, האווירה המיוחדת של יציאה לטבע כמעט יומיומית — זה כבר לא קיים".

— אתה מסתכל על המחלקה לביולוגיה בתל־אביב ואפילו בבר־אילן ורואה קמפוסים ומחקרים. בפירסומים מדעיים. בתחום המחקר הביולוגי. לעיתים רחוקות מאוד מוזכר איזה דבר שקרה ב„אורנים" אולי אין יותר הצדקה?

— „אילו הייתי מאמין, שאפשר לקבל ל„אורנים" אנשים שעשו במקום אחר את התואר, וקבלו להשתלמות בחינוך, הוראה ודידקטיקה, הייתי מוכן לזה, מפני שאני חושב, שאחת הבעיות כיום היא שהתיחכום במכשירים ובציוד מדעי הוא כל־כך גדול וכל־כך יקר, ש„אורנים" תמיד יפגר. חשוב שהסטודנטים ילמדו במוסדות, שיש בהם מחקר ושיראו את החוקרים בעבודתם. וזה חשוב וחיוני גם בהכנת מורים. ההצדקה היא בכל־זאת, למרות כל השינויים והקונפורמיות, שב„אורנים", במחלקה לביולוגיה, עדיין הסטודנט מקבל תמונה שלמה. אצלנו, בכל זאת, לימודי המקצוע ולימודי החינוך וההוראה משולבים מההתחלה. זה הבדל יסודי. ובזה אנחנו ייחודיים.

ברור, שהדגש הזה והשילוב הזה הוא קושי מסוים לסטודנט, שיש לו מטרה אקדמית, מפני שכדי להיות פרופסור, אתה צריך לפרסם כך וכך עבודות מדעיות. ובשביל לפרסם עבודות מדעיות, אתה צריך להיות מומחה בתחום צר מאוד, ואילו בשביל להיות מורה, אתה צריך להיות רחב יותר עד כמה שאפשר, מבלי לוותר על ידע מקצועי, כמובן. כשהייתי ילד מוסד והיתה פריחת האורן והכל היה מלא אבקה צהובה, המורה הסביר לנו, שהיתה התפרצות של הוזוב וזו שקיעה של הגפרית... טוב, כיום זה כבר לא הולך.

הסטודנט הקיבוצניק בא היום עם פחות השכלה כללית מאשר הסטודנט שבא לפני 20 שנה. לדבר עם סטודנטים לביולוגיה על ספרות. או על ספר שקראת לאחרונה, זה נעשה ליותר קשה. מדהים אותי יותר חוסר ההשכלה הכללית הביולוגית של האנשים. מסתבר, שהם כמעט לא קוראים! ולא רק בתקופת הלימודים, כשהם באמת עמוסים. אני משוכנע, שאם הייתי מורה היום במוסד חינוכי, הייתי אומר לחבר'ה: אמנם אנחנו למדנו את זה ואת זה, עכשיו נפסיק את הכל ונעסוק בצ'רנוביל! חודש ימים נעסוק רק בהשלכות החברתיות, הטכנולוגיות, הביולוגיות, הרפואיות של האסון, האירוע הזה.

אני זוכר, איך ביום יפה אחד נכנסו אלינו המורים ואמרו: חבר'ה, אנחנו מפסיקים את הכל ומעכשיו עוסקים בספרד. זה היה במלחמת האזרחים. חודש ימים עסקנו בספרד. זאת חוויה שנשארה לי לכל החיים. היום חוזרים באופן מטומטם על זה, 'שהמדע מכפיל את עצמו' כל ארבע שנים, ומה שלמדת בהתחלה כבר לא שווה. איזה מין שטויות! מפני שאמנם יש גידול של המדע, אבל מי שעוסק בדברים, הוא כל הזמן מתפתח ולומד עם הדברים. מבחינה זאת ל„אורנים", לחוג לביולוגיה, יש עדיין מה להגיד.

אחד הקומפלימנטים שקיבלתי פעם מתלמידה, שהיא אמרה לי בסוף השנה: אינני יודעת, כמה זואולוגיה אני אזכור, אבל אנגלית אני קוראת עכשיו באופן חופשי... הזואולוגיה, אני יודע, תדאג לעצמה. וגם כיום אני מוכן להפסיק שיעור באמצע ולהקדיש רבע שעה לאיזה ספר, שאני קורא בו, ללא כל קשר, אם מישהו מהתלמידים מזכיר אותו, או להצגה שראיתי. מפני שאני חושב, שהם לא פחות חשובים מהמדע עצמו".

פרופ' מיכאל קוסטא: „גם היום אומרים לי, שליד המכונה ב'תמה' הייתי מרוויח יותר מכל פרופסור".

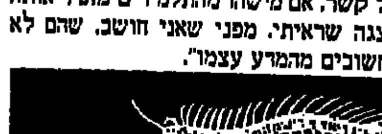

כמה פרעושים שנגמרים בקוסטא

— בעניין עבודתך המדעית. זה נכון שיש כמה קרציות, הקרויות על שמך?

— „יש כמה קרציונים על שמי, שאני הגדרתי אותם. לפחות תריסר, אם לא למעלה מזה, בעלי־חיים קרויים על שמי. יש כמה פרעושים שנגמרים ב„קוסטאי"... יש לי איפה שהוא כרטיסייה של כל הקרציונים, שנקראים על שמי".

— משהו ישאר לפנתאון הנצח.

— „אולי בהשפעת העובדה, שאבי היה רופא, למדתי כמקצוע משני פרטיזולוגיה. זה פרעושים, כינים וקרציות.

התחלתי לעסוק בקשר שבין אקריות (טפילים) לבין חרקים וזו ההתמחות שלי. מצאתי על חיפושיות מסויימות 19 (!) מינים של אקריות. התחילו לשלוח לי חומר מאפריקה, שעליו כתבתי כמה עבודות, חומר מאוסטרליה, שעליו כתבתי עבודות. את הדוקטורט שלי עשיתי על פרזיטים של עופות ויונקים בישראל".

— יש טענה, שהקיבוצניק נשאר מאחור מבחינת הרקורד האקדמי. האם לא יכולת להיות רקטור באיזו אוניברסיטה יוקרתית?

— „הציעו לי. הבטיחו לי קריירה של ראש חוג בירושלים. פירוש הדבר בשבילי היה ניתוק מהקיבוץ. גם בקיבוץ ההכרה בעבודתי עברה מעברים שונים, ורק אחרי שראו, שאני יכול להתברג בנקל לתוך המערכת האקדמית בארץ, בירושלים בזמנו, תל־אביב אחר־כך — או גם היחס בקיבוץ התחיל להשתנות".

— יש כלל ידוע בקיבוץ, העובר גם עם אמנים — עד שאתה לא מקבל הכרה מבחוץ...

— „בהחלט. יש אנשים בקיבוץ שמקנאים בי. אבל כיום יותר ויותר גוברת ההכרה, שעניין השוויון המכני היה איזו אשליה. שאנשים שונים ביסודם אחד מהשני, ולא יעזור שום דבר. לאנשים יש צרכים שונים. אנשים בנויים באופן שונה. דבר אחד כן: שוויון ערך האדם. על זה עומד הקיבוץ, לא על שוויון מכני. פרט לכמה פיגורות מההנהגות הראשונה, אני אחד מחברי הקיבוץ היחידים במשמר־העמק שהוא פעיל ברציפות. במשמר־העמק הבינו את זה וקיבלו את זה. ואני כל פעם עמדתי על־כך, שמאחר שאני מורה ב„אורנים", אני תובע להיות פעיל. ראיתי בהוראה פעילות, לא עבודות חוץ של הקיבוץ. וזוהי ההכרה שבעבודה בסמינר 'אורנים' יש גם שליחות ולא רק סיפוק הצרכים שלי".

— לא צריך להיות כל־כך צנוע — זו גם משכורת של פרופסור.

— „אינני יודע. גם היום אומרים לי, שאם הייתי תופס מקום על־יד מכונה ב'תמה', הייתי מרוויח יותר מאשר פרופסור... לפני שבע שנים, כשיצאתי פעם אחרונה לשבתון, פנו אלי מהמזכירות, שאבוא הביתה לשנה. הסכמתי ועבדתי שנה בקיבוץ. חצי שנה בחדר־אוכל וחצי שנה בתעשייה, עם יום וחצי, או יומיים, בשבוע ב„אורנים", כדי לא להרדים לגמרי את הדברים. וזה היה נהדר".

פרסם או היעלם

— מדוע חבר קיבוץ, שעוסק בהוראה אקדמית, לא יעשה פעם בשבע שנים, שנת שבתון בבית?

— „יש אי־הבנה מוחלטת בקיבוץ ביחס לשנת שבתון אקדמית. חושבים, שזו שנת חופש. להיפך, שבתון זוהי בדרך־כלל שנת עבודה מאומצת, שבה אתה משוחרר מהוראה ומקדם את העניינים המקצועיים שלך. אינני מאמין בצניעות מזוייפת. אני מודע לכישורים האישיים שלי, אבל גם נהניתי אישית מהגל של הרחבת האוניברסיטאות שהיה בעבר. זה נגמר בראשית שנות ה־70', כיום להגיע לקביעות במוסד אקדמי, לעבור את המעבר ממרצה, עם קבלת הדוקטורט, למרצה בכיר — זו תחרות קשה ביותר. ואם אתה מפסיק את זה באמצע, על־ידי שנת עבודה במטבח, או במפעל, אתה גומר עם העסק. וזו אולי הבעיה הקשה ביותר של חבר קיבוץ, שמתכוון להשתלב במערכת התחרותית הזאת. וזה גם אמור במקצועות הומאניים. קשה מאוד כיום להתברג במערכת האקדמית בכל המקצועות. לכן, כשמישהו, חבר קיבוץ, רוצה לעשות דוקטורט ומתייעץ איתי, אני שואל אותו: בשביל מה? כי אם זה חלק ממסלול אקדמי, שהוא מתכנן, אינני יודע אם זה כדאי בכלל.

במירוץ הזה יש כלל ברזל: 'פרסם או היעלם'. אדם מקדיש חמש שנים לדוקטורט ובאים ואומרים לו: אין מה לעשות אתה צריך לצאת מהמערכת, כי לא פירסמת די עבודות מדעיות, או אתה לא די מקורי בעבודה שלך, בכדי לקדם אותך. מצד שני, אני חושב, שלא יתכן מקצוע, שלאנשי קיבוץ לא יהיה בו חלק. לא יתכן, שבתקופה שבה אנו חיים, לחברי קיבוץ לא יהיה מקום בחיים המדעיים, או בהתפתחות המדעית, או במהפכה המדעית".

— אז יש פרופסור. יש איש צבא קבע. יש אחד ברפא"ל. ויש אחד שהולך להיות פעיל באמפל' ואחר מומחה לזה. ותמיד שואלים: אז מי יעבוד?

— „אינני חושב, שיש בהלת לימודים. בקיבוץ אנשים למדו, שלימודים גבוהים אינם חתיכת עוגה, שמקבלים על הצלחה. זו עבודה די קשה. מספר האנשים אצלנו, שיצאו ללמוד וחזרו כעבור שלושה שבועות ואמרו שזה לא בשבילם — די לקיים מערכת עבודה נורמלית.

מאידך, אינני חושב, שהעובדים בבקר לבשר, או הרפתנים, או אנשי האבוקדו, הם פחות מאושרים בעבודתם ממני. כלומר, אינני רואה, שהבעיה של מי יעבוד באמת קיימת עד כדי כך.

אני לא אוהב לעשות אנלוגיות מעולם החי. אבל הייתי אומר, שכדאי לנו ללמוד משהו מהדבורים: העיסוק שלהם הוא תמיד בהתאם לגיל שלהן. באופן כללי, הייתי אומר, שעד גיל 30 כל אחד יעמוד לרשות סידור עבודה; בין 30־40 צריך להתחיל להכניס את הנטיות האישיות. בגיל 29 עשיתי בחינות בגרות. זה לא הפריע לי להשיג אחר־כך את ההישגים האקדמיים, כי למרות הקיטורים, קיבוצניק משוחרר מהרבה בעיות".

— אתה בעצם הפרופסור הראשון בתנועה הקיבוצית?

— „לא. אני הפרופסור הראשון בקיבוץ הארצי. יהודה באואר הוא השני, נדמה לי. ואמרו לי בזמנו, שהוא הצטער מאוד, כשהתברר לו, שאני גומר ראשון את הדוקטורט.

גמרתי את כל החינוך העל תיכוני שלי בתנועה הקיבוצית, כחבר קיבוץ. בזה בוודאי הייתי הראשון: יכולתי להיות פרופסור יותר מוקדם. אבל לא הייתי מוכן להיות חבר קיבוץ במשמר־העמק, שעובד בירושלים וחוזר רק בסוף השבוע הביתה. אף־על־פי שהציעו לי דברים כאלה. ויש כאלה, שמסוגלים לעשות את זה. אני לא בנוי לכך.

(המשך בעמ' 17)

עמירם כהן

דרושה מטפלת
עם לינה
לתינוקת + עזרה בבית
רצוי יוצאת קיבוץ
עם ניסיון
טל' 052-78613

אנגל חברה לבנין בע"מ
בונה יחידות דיור, חדרי אוכל ומפעלים
טל: 04-713791,707995

יוסף את נחמיה בע"מ
בית מלאכה מיכני
★ ייצור ושיפוץ מכונות וציוד למטבחים גדולים
★ עבודות חריטה וכירסום ויצוא גלגלי שיניים ושרשרות
לקיבוצים • בתי הארחה ומלונות • מוסדות • בתי אבות • מושבים
שרות מיידי לכל חלקי הארץ
אחריות מלאה
אזור התעשיה, אור עקיבא, טל. 063-61235, ת.ד. 229, אור עקיבא

מימד לאמנות חזותית
המרכז ללימודי אמנות
החלה ההרשמה לשנת הלימודים 1986/7
צילום • ציור • רישום • פיסול • עיצוב־גרפי • אנימציה • תכשיטים (צורפות) • עיצוב־במה ותלבושות • הדפסת רשת • תחריט • לימודים עיוניים
תכנית הלימודים משלבת לימודים עיוניים בלימודי אמנות מעשיים וגישתה רחבת האפקים מפגישה את התלמיד עם מגוון מורים ואמנים.
• הלימודים נערכים בשעות בוקר צהרים וערב
• לימודים חלקיים (החל מ־3 שעות בשבוע)
• לימודים מלאים (שבוע מלא 4 שנים)
• תנאי תשלום נוחים, מספר מקומות מוגבל
פרטים והרשמה לשנת הלימודים: בשעות 09.00 עד 19.00
רח' ברנר 17 ת"א, טל. 03-285592

בחזרה לבית־הערבה

15 דקות ניתנו לחברי בית־הערבה לחסל את ענייניהם האישיים. כל יתר הזמן הוקדש להריסת המקום: חלקים ממכון השאיבה נזרקו לירדן; הלול על עופותיו הועלה באש; ירו בפרות והרסו את המכוניות. ערב הקמתו המחודשת של קיבוץ בית־הערבה חוזר אהרון דרור מכברי אל ערימת ארגזי העגבניות, שלא הספיקו לשולחם ב־48'

מטע האבוקדו של קיבוץ כברי נטוע בתוך אתר היסטורי קדום. יש הסבורים, שזו רחוב הקדומה של עמק עכו. לא הרחק מן התל, המתנשא במרכז האתר, לרגלי בריכת המים העתיקה — שהתורכים היו האחרונים, ככל הידוע, ששיקמוה — שקוע אהרון דרור, חבר קיבוץ כברי (יליד בסרביה, 1918), במדידות שטח עבור המשלחת הארכיאולוגית, המבצעת חפירות באתר.

כברי חוייב, על־פי צו בית־דין, לממן את חפירות המקום, בגין שתילת מטע האבוקדו בתחומו. אהרון שוחרר לחודש וחצי ממקום עבודתו, ענף האבוקדו, כמודד מקצועי, הנוטל חלק במאמץ למניעת עקירת המטע.

את מקצוע המדידה רכש אהרון דרור בעת שהיה בקיבוץ בית־הערבה, בראשית שנות הארבעים. הוא נשלח לקיבוץ אפיקים ללמוד את תורת המדידה, כאיש "ענף־השטיפות" של הקיבוץ, שבאותם ימים עסק במדידות השטחים, יישורם — בעזרת הסקרייפר שהיה ברשותו, ולבסוף בהצפת השטחים במים מתוקים בתהליך שטיפת הקרקע.

בראשית ספטמבר, שנה זו, תאוזרח בית־הערבה. אהרון אינו יודע, אם מלבד הטקס ונטילת האחריות למקום מידי הצבא, תתקיים במקום התיישבות של ממש; הוא מרגיש את מורת רוחו מכך. מכל מקום נראה, שזהו זמן נכון לשוב לסיפור בית־הערבה.

ומדוע דווקא מפיו של אהרון דרור? הרי בקיבוץ כברי מצויים שבעים חברים מבית־הערבה ועוד חמישה־עשר בגשר הזיו: מפני שהכל מפנים אליו, והוא, ממילא, כבר רגיל בזה.

הצנוניות וטבנקין

סיפור בית־הערבה מתחיל בשנת 1939, בה מופיעה דמות בשם יצחק אייזקביץ, חבר קיבוץ רמת־רחל, אשר נשלח כשומר אל מפעל האשלג, שבצפון ים־המלח. באותם ימים, נהוג היה להוציא חברים לעבודת חוץ, במקומות שונים בארץ, להעלות את רמת ההכנסות של המשק.

בלילות היה יצחק שומר ובימים הלוהטים של בקעת ים־המלח היה מתהפך על משכבו, בלא שיכול היה להרדם. לא נותר לו אלא לשוטט, בחוסר מעשה, או להתחבא מקרני השמש הרצחניות. אך בחורנו, הגם שלא היה משכיל, ניחן בהיגיון בריא, גילה עניין במרחבי האדמה העצומים, שהתפרשו מצפון למפעל, ואשר לכאורה אין מתאימים מהם לעיבוד חקלאי, ניסה רק להשוותם אל אדמות הסלע של הרי ירושלים ברמת־רחל, והנה הם צחיחים לחלוטין.

האדמה מלוחה — ואת ידע, בניסיון, שכבר יצאו לו מוניטין, שערך בעזרת עציץ ממולא באדמה המלוחה והושקה במים מתוקים, הוא גילה (בדיוק כפי שנראה בסרט הישן, למי שעוד זוכר), איך המים שחילחלו וזרמו בעד החור שבתחתית העציץ הפכו מלוחים. מסקנה: שטיפת קרקעות בכמויות גדולות של מים מתוקים תגרום לשטיפת המלחים שבהן.

הוא ביצע ניסיון בערוגה קטנה, אשר דיפן את שוליה בסוללות עפר, והיה משקה ומציף אותה, יום יום, במים מתוקים, אותם היה נושא בשני פחי בנזין מהירדן. יצחק, שכבר היה סעור כולו מן הרעיון, לא התייאש אפילו בעת שמומחי תחנת הנסיונות ברחובות הצביעו על כף ידם והסבירו לו, באופן ציורי, שביום שתגדלנה שערות עליה יגדלו צמחים על אדמותיו. הוא המשיך בנסיונותיו. עד אשר בדיקות מליחות הקרקע, אשר ערך בעזרת חוש הטעם, המצוי בקצה לשונו, הראו שהגיע הזמן לזרוע צנוניות בחלקתו. וראה זה פלא, הן נקלטו יפה ואף עלו וצמחו. עם היבול הראשון הוא אץ רץ ישר לטבנקין, אשר ישב במזכירות הקיבוץ המאוחד באלנבי 98.

באותם ימים ישבה בסדום פלוגת חברים מקובצת, שעבדה במפעל האשלג; בתנועה חיפשו עבורה יעד להתיישבות בים המלח, ולא נמצא לה איזור שכזה. האיש והצנוניות הגיעו, איפוא, בדיוק ברגע הנכון. הוחלט, אם כן, ובהתלהבות, על הקמת הנקודה.

נותר כעת להשיג אישור לעלייה על הקרקע, אשר הזיכיון לה היה בידי שני השותפים, אשר ניהלו את מפעל האשלג. היו אלה אנגלי ויהודי. היהודי היה מהנדס בשם נובומייסקי, ולו חבר לספסל הלימודים של בית־הספר בשם יהודה קופלביץ' (לימים אלמוג), שהיה אז חבר כפר־גלעדי. משימת השכנוע הוטלה איפוא על שכמו. נראה, שיהודה זה היה די טרחן, אם עלה בידו לשכנע את המהנדס נובומייסקי, שירשה להקים קיבוץ על אדמותיו. בתנאים של אז הוא יכול היה לאבד את כל חלקו במפעל בשל כך.

סוכם על הקמת קיבוץ בסליק, כהסוואה של משק, העוסק בגידולי חקלאות עבור המפעל. הימים היו ימי פרוץ מלחמת העולם והטיעון הזה התקבל אפילו על דעת הנציב העליון. הוא גם קיבל הבטחה, שמיד עם תום המלחמה, הישוב יפורק.

באווירונים בלבד

ביולי 1939 נערכה העלייה לקרקע. התנאים היו קשים ולאלה הוסיפו מעלות החום, שהיו נעות בקיץ בין 37 ל־43 מעלות בצל. מכשיר מתכת, שהונח לרגע בשמש, שוב לא ניתן היה לאחוז בו, אלא רק לאחר שצונן במים.

שיכלול שיטות שטיפות הקרקע והוזלתן היה עיקר העיסוק באותם ימים. העובדה, שכמה צנוניות גדלו בערוגה הנסיונית, עוד לא עשתה את כל העניין לכלכלי. במשך תשע שנים, עסק אהרון בפיתוח התהליך, כך שיהיה כדאי להשקיע בשטחים הנרחבים של כל בקעת הירדן. "ראינו בזה תפקיד היסטורי", מספר אהרון, "על מנת להפוך את עמק הירדן והבקעה כולה לאיזור התיישבות גדול עבור גלי העלייה, אשר בוודאי יגיעו לאחר סיומה של מלחמת העולם השנייה. אז עוד לא ידענו, שרבים מערביי ישראל ינטשו את אדמותיהם כתוצאה ממלחמת השיחרור, והאיזור הזה, למרות קשיי האקלים, נראה המתאים להתיישבות".

שיטות השטיפה הלכו והשתכללו, עד שלבסוף כתוצאה מהניסיון בגידול דגים בבריכות, שנעשה בקיבוץ ניר־דוד, הסתבר, שאין לך דבר כדאי יותר ויעיל יותר מאשר הקמתן של בריכות דגים. מכיוון שהדגים תממן את הקמת הבריכות ואילו מימיהן ישטפו את הקרקע. כל מה שנותר, היה להעתיק את הבריכות פעם אחר פעם. ואכן, בצורה כזו הוכשרו 300־400 דונם לחקלאות, בצד 600 דונם בריכות. בשטחים שנשטפו גידלו גידולי גן: עגבניות, חצילים ומלפפונים, ובנוסף להם היו גידולי בננות, דקלים וכרם.

אהרון דרור: הצנוניות הגיעו אל טבנקין ברגע הנכון.

הקיבוץ גדל וכבר היו בו כמאה ושלושים חברים ושלושים ילדים עד גיל הגן. במחנה כבר נבנו בניינים, בתי מגורים, חדר־אוכל וביניהם הרבה נוי וירק. בריכות הדגים שימשו תחליף למתבנים, שמן הסיבות המתוארות לא נמצאו במשק.

בימים של ערב מלחמת העצמאות שימשה בית־הערבה כבסיס אימונים למחלקות פלמ"ח. ממנה אף יצאה החוליה, אשר פוצצה את גשר אלנבי. עולים, שהיו מגיעים בעלייה בלתי חוקית, היו נשלחים לקיבוץ. כאן היו מלבישים אותם בגדים של חאקי, מצוות אותם ומנים, שורפים את הבגדים הישנים, מציידים את העולים בתעודות זהות מזוייפות ושולחים אותם לחלקי הארץ השונים.

"בנובמבר 1947, עם הכרזת האו"ם על הקמת מדינה ליהודים, ידענו שאנחנו לא כלולים בשטחה. כמה ימים לאחר מכן, כבר ירו על המכוניות שהובילו את האשלג לירושלים. הרגשנו, שאנחנו הולכים לתקופה של מצור", מספר אהרון.

"בעזרת הטרקטור והסקרייפר, שהיו לנו, הכשרנו לעצמנו שדה־תעופה קטן בסמוך למשק; בסוף פברואר, עם כיבוש הקסטל, נכנסנו למצור מוחלט, עם הודעתם של הערבים לאנגלים, שלא יאפשרו יותר מעבר לשיירות האשלג. הקשר היחידי עם הארץ היה בעזרת אווירונים. גם עליהם ניסו הערבים לירות, אבל ללא הצלחה. שדה־התעופה הקטן שלנו שימש את גולדה, שנחתה בו וממנו המשיכה לירדן לפגישה עם המלך עבדללה".

לא מסרו את נשקם

ה־15 למאי 48' התקרב. בקיבוץ נערכו נפשית למלחמה, שוודאי תפרוץ עם הפינוי של האנגלים. בבית־הערבה הוחלט לקבל את הצעת הקיבוץ־המאוחד ולפנות את האמהות והילדים. הם עברו לקיבוץ שפיים ונתקבלו שם בחום רב. במשך חצי שנה שהו במקום.

אלה שנשארו הקיפו חמישה ממבני הקיבוץ בחומה של שקי אשלג ממולאים בעפר, הציבו עמדות בכל פינה, ונערכו למלחמה נוסח המאורעות, שידעו עד אז.

חמישה ימים לפני הפלישה, ב־10.5.48, הופיע לפני שער המפעל משוריין ירדני ובו שליח מטעם הרמטכ"ל הירדני, שמסר בשמו של הגנרל גלאב פשה, שהוא רוצה לקיים פגישה עם המהנדס נובומייסקי. נקבעה הפגישה ולמחרת הופיע הרמטכ"ל והסתגר לשיחה עם המהנדס. כשנגמרה הפגישה הודיע נובומייסקי, כי הגנרל הציע לו ניטראליזציה של איזור ים המלח, וגורל המקום ייקבע לאחר תום המלחמה בפלסטינה. נובומייסקי טס לתל־אביב לפגישה עם בן־גוריון, שקיבל בו במקום את ההצעה. הוא הציב תנאי אחד, שההסכם לא ייחתם בין חברת האשלג לבין ירדן, אלא בין צה"ל ללגיון הירדני. הוא קיווה בכך להפוך את ההסכם הזה להסכם ראשון בין ישראל לבין מדינה ערבית. הוא מינה את רודי, אחד מקציני ההגנה וחבר גן־שמואל, שיחתום על ההסכם.

לפגישה השנייה, בה אמורים היו לחתום על ההסכם לא הופיע הרמטכ"ל. שעסוק היה בנושאים אחרים, ומהצד הישראלי נעדר נובומייסקי, בגלל שבדרך מקרה שבר בדיוק באותו יום את רגלו. נוכחו, איפוא, רודי מהצד הישראלי וקצינים ערביים מירדן. כל הנוכחים לא היו בפגישה הראשונה. לפתע הסתבר, שהירדנים שינו את דעתם לגבי ההסדר ועל־פי פרשנותם ניטראליזציה פירושה — הירדנים יגנו על אנשי בית־הערבה מפגיעתם של הערבים ואילו אנשי הקיבוץ ימסרו את נשקם בתמורה לכך. רודי התנגד לכך והודיע, שעליו לקבל אישור לשינוי הזה. הוא טס חזרה לתל־אביב וקיבל הוראה מבן־גוריון לחתום על הפירוש החדש הירדני. כשרודי חזר עם ההוראה לחתום על ההסכם, הודיעו חברי הקיבוץ, לאחר אסיפה כללית, שאין הם מסכימים למסור לירדנים את נשקם ולהישאר במעין מחנה שבויים, ללא הגנה עצמית, תחת חסות הירדנים. בו בלילה נשלחה משלחת במטוס לתל־אביב למסור את דבר ההחלטה. המשלחת התעכבה בדרכה ורק בדרך נס לא החלו קרבות מקומיים בין בית־הערבה והלגיון.

אדמה חרוכה

ב־19 למאי כינס בן־גוריון פעם נוספת את המטכ"ל, לאחר ששמע את דבר המשלחת, ולאחר דיון מעמיק שונתה ההחלטה לחלוטין. נאמר בה, שיש לשמור על כל שעל מן האדמות שהאו"ם הקצה לנו (בית־הערבה לא נכללה בהן), ומאחר שהלוחמים בסדום (אשר הוקצתה לישראל) במצב קשה, על חברי בית־הערבה לפנות את ישובם ולתגבר אותם. היה עליהם, כך נאמר בפקודה, לעבור בו בלילה בסירות לסדום, כשהם מותירים "אדמה חרוכה" אחריהם.

"על הפקודה הזו כבר לא התווכחנו. פירושה לא היה כניעה ללגיון, כמו פירוש הפקודה הקודמת. אנחנו ראינו את עצמנו חיילים לכל דבר באותם ימים, ולכן גם תגובותינו היו בהתאם לכך. ניתנו לחברים 15 דקות לחיסול ענייניהם האישיים, וכל יתר הזמן הנותר הוקדש להריסת המקום. חלקים ממכון השאיבה נזרקו לירדן; הלול על עופותיו הועלה באש. ירינו בפרות והרסנו את המכוניות. לפנות בוקר הגענו על גבי הדוברות לסדום. בדרך, עוד מאיזור עין־גדי, ניתן היה להבחין בתמרות העשן שעלו ממפעל האשלג ומבית־הערבה.

בסדום עוד היינו נצורים ממאי 48' עד דצמבר 48'. באותה תקופה כבשנו משלטים מדרום לסדום ולכיוון ערד. במהלכה של מלחמת השיחרור איבדנו שמונה חברים מאנשי בית־הערבה".

עם תום הקרבות הלכו רובם של חברי בית־הערבה לקיבוץ כברי ומיעוטם לגשר־הזיו. עד למלחמת ששת הימים לא ידעו אנשי בית־הערבה מה עלה בגורל המקום. רק לאחריה נוכחו לדעת, שכל מה שנותר בה, בעיקר המבנים, נהרס עד היסוד. גלי הבלוקים השבורים, שלא היה טעם לקחת אותם, סימנו את מקומם של הבתים.

בנו הבכור של אהרון, שיצא בגיל שש, מבית־הערבה, בלילה האחרון, במטוס האחרון, שימש קצין בסיירת הצנחנים במלחמת ששת־הימים. בדרכו מן הרמה לירושלים לטקס ליד הכותל, הוא אסף את אהרון אביו, וכאשר הגיעו ליריחו, עזבו את החטיבה ופנו לבית־הערבה. הם היו הראשונים שהגיעו לבקר במקום. יחד הם הצליחו לגלות את ביתם ואפילו את חדר המגורים, על־פי רישומם של שרידי ההריסות והבלוקים השבורים. כשפנו לשדה, הם גילו בו ערימה של ארגזי עגבניות, שהערבים גידלו בשדות השטופים מן המלח. המלחמה תפסה אותם והפרי לא נשלח.

"גם אנחנו, כשיצאנו לסדום, השארנו מאחורינו ערימה של ארגזי עגבניות בשדה, שלא הספקנו לשולחם, לרגע חשבנו, שזו אותה ערימה ואלו אותן עגבניות".

אהוד דור ■

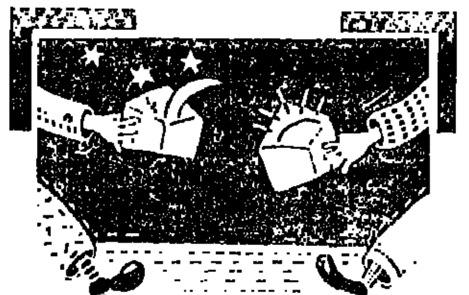

כותבים לדף

השלמת התמונה

יותר מאשר כל מבקר חיצוני, חשפה את עצמה התנועה הקיבוצית לביקורת עצמית מתוך רצון להבין, על מנת לשנות ולתקן, תוך התערבות מודעת בתהליכים. בין המבקרים החיצוניים אפשר להבחין בסוגים שונים: יש ביניהם דמגוגים־מסיתים; יש הנוטים להכללות מטעות, הופכים כל חריג לתופעה אופיינית, ויש ידידים, הגורמים מצעי־אוהב. אלה מציגים תביעות ערכיות־מוסריות ותובעים הגשמת ציפיות ממי שנושא (או צריך לשאת) תו דימוי של עילית משרתת.

כך אני מקבל את דברי אניטה שפירא ("הדף הירוק", 297) בתשובתה הקצרה למראיין־השואל. ייתכן, כי תוך הרחבת היריעה א.ש. היתה זוכרת דברים נוספים למען שלמות התמונה. האכסניה הזו אינה מאפשרת זאת. אי לכך, כל איש קיבוץ כן יראה בחלק מן הדברים דברי אמת. אך אין זו האמת כולה.

כאשר מ. בובר הגדיר את הקיבוץ כ"ניסיון שלא נכשל", בשנות ה־40', הקיבוץ היה הנושא המרכזי לאחריות לאומית, במציאות של חוסר סמכות ממלכתית לבניית אומה בטרם מדינה, ולא היה נושא חשוב אחר מלבדו: בהתיישבות, בחינוך נוער לציונות ועלייה, באירגון עלייה בלתי חוקית, בקליטת עלייה (ראה עליית־הנוער), בהתגייסות לכל שירותי הביטחון, בחלוציות בשדה התרבות.

כיום נשתנו התנאים לחלוטין. מבחינה אובייקטיבית צומצמו אפשרויות הפעולה ההתנדבותית לאחר קום המדינה, ובמידה מסויימת צימצמו אותן בכוונה פוליטית תחילה. (ורק לדוגמה: ביטול זרם העובדים בחינוך, תוך השארת הזרם הדתי; איסור על פעולות תנועות הנוער החלוציות בבתי הספר. תוך השארת תנועת הצופים).

יש לבחון, איפוא, את בעיית המעורבות והאחריות החברתית של הקיבוץ במציאות שנשתנתה עם קום המדינה.

התנועה הקיבוצית "הפנתה את גבה לחברה הישראלית" והקיבוץ עושה עתה לביתו. כדברי א.ש. — האם הקורא צריך להבין, שהקיבוצים עושים רק לביתם? (שכן, הרי אין זה רע, שהקיבוץ עושה לביתו; אלא מה, שבני [illegible] יוסיפו לגור באוהלים?) אם כן, אין זו האמת הבדוקה כולה.

הקיבוץ מפריש מכוח־העבודות [illegible] לתנועה, לעזרת קיבוצים צעירים, לפעולה חינוכית בנוער בארץ ובגולה, לפעילות פוליטית, — ולרוב במימון תנועתי, שמקורו במסים כבדים שהתנועה מטילה על כל קיבוץ.

צעירי הקיבוצים נותנים שנת שירות לפני הצבא — מאות רבות מכל שנתון — לעבודה בנוער ובאזורי מצוקה.

התנועה הקיבוצית מקימה כל שנה ישובים חדשים, ולאו דווקא בסיוע מלא של המוסדות המיישבים (הסוכנות והממשלה), ותוך מתיחת המשאבים של התנועה.

בעיתות מצוקה התנועה הקיבוצית מתגייסת לעזרה תוך הפעלת ערבות הדדית.

ואסתפק בדוגמאות אלו. א.ש. יכולה להגיד, כי כל זה איננו אלא, שהקיבוץ עושה לביתו... אבל, גם אם זה מדויק ונכון, האם אין בכל אלה גם מאמץ עצום למען ההגשמה הציונית? מכל מקום, הקביעה של א.ש., כי "גם בתנועה הקיבוצית היה נצחון הכלכלה על האידיאולוגיה" — איננה מדוייקת.

התנועה הקיבוצית צעדה בראש ההתנדבות החברתית למען הנעזבות (בשנות ה־50) וצועדת בראש ההתנדבות בעיירות פיתוח ובאזורי מצוקה. אלפים רבים יצאו ויוצאים אל "מעבר לגדר הקיבוצית", כדי לעשות עבודת קודש במסירות, בלב ונפש: בעזרה פשוטה, בהדרכה, בחינוך, בהוראה. והם המשיכו בעבודתם גם כאשר ניהלו הסתה פרועה, נגד הקיבוצים, בקרית־שמונה ובבית שאן. אמנם, מי שהתנדב ידע, כי קיום המשפחה וחינוך הילדים מובטחים — גם אם אחד מן המשפחה אינו עושה לפרנסתו. זה יתרונו של הקולקטיב. איזה מיגזר בחברה הישראלית עושה זאת? אמת — בשטח זה נעשו שגיאות. והקיבוצים למדו מן הניסיון, כי פעולה התנדבותית — אסור שתתפרש כפילנטרופיה פטרנאליסטית, וכי דרושה סימטריה והדדיות, מתוך כבוד הדדי, כאשר כל צד גם נותן וגם מקבל.

כל זה אינו תיקון העולם ושינוי חברתי. זה איננו סוציאליזם. יש להודות, כי ביישום האידיאולוגיה הקיבוצית לחברה הישראלית נעשה מעט מאוד, וכן יש ביקורת פנימית חריפה על כך. שהמפעלים האזוריים והתעשייה הקיבוצית בכלל, אינם חלוציים בתחום זה; וכן רבים טובים על הסתירה שבין האידיאולוגיה הקיבוצית והעבודה השכירה. אך רבים גם מאמינים, כי עדיין לא נאמרה המלה האחרונה.

צבי בן־חיים,
עין־השופט

נ. שיווק אופקים בע"מ
רח' המלך דוד 4, נתניה, טל' 053-42151-2
החברה לשיווק והפצת ספרים
סוכנות מורשה של הקיבוץ הארצי, תק"מ ותנועת המושבים
* הספקת כל סוגי הספרים כולל ספרי לימוד במחירים מוזלים
* מבצעים, עריכת בזרים ותערוכות.
* שירות מהיר ואישי
* הספקה עד למקום
מתקבלות המחאות של ארגוני הקניות וההתיישבות העובדת
בדבר פרטים נא לפנות למירי ששון או נורי

מלון היכל המלך דוד בנתניה
מבצע מיוחד
☆ חדרים עם שרותים צמודים
☆ טלוויזיה בכל חדר
☆ על חוף הים
מכבדים המחאות קניה של ארגוני הקניות
רח' דוד המלך 4, נתניה, ת.ד. 1060, טל. 053-42151-2
לקיבוצים וחברי קופ"ת פנסיון מלא
40 שקל + מע"מ

סולרואיד
רולו' בלינדס בע"מ
✦ וילונות גליליים.
✦ מסכי הקרנה.
✦ מסכי האפלה.
✦ רפפות ורטיקליים.
✦ דלתות הרמוניקה (אקורדיאון).
✦ פולים (מחיצה יפנית)
דיזנגוף 282, ת"א
י־ם 02-244132, חיפה 04-662017
המפעל: טל' 252953 חנות 441178

טרקטורים CASE-iH בתנאים מיוחדים
נותר עוד מספר קטן של טרקטורים מתוצרת CASE-iH במסגרת כינוס הנכסים של חב' הספקה,
במחירים נמוכים מאוד ובתנאי אשראי נוחים ביותר
דגמים שונים (מ־52־300 כ"ס) מתוצרת ארה"ב, אנגליה וגרמניה, תמסורות שונות הנע 4x4, 2x4, עם או בלי קבינה ומזגן
את הטרקטורים ניתן לראות במוסך המרכזי "הספקה" באשדוד, אזור התעשייה צפון
לפרטים: יוסי קמחי, 055-34452, בשעות העבודה, 08-439294 בבית

נאות הככר
לגלות עולם נסתר
הודו, קשמיר, נפאל
טיול הסתיו
35 יום — 999 דולר
מתארגנת קבוצה קטנה של צעירים/ות לטיול בנושה שונה 5.9.86, 12.9.86, מעוץ מיוחד על הטיול יינתן ע"י צוות מדריכים מנוסה בכל יום ה' אחה"צ החל משעה 18.00 במשרדי נאות הככר בת"א רח' הירקון 152 טל. 03-5463111 לאחר הייעוץ יוקרנו שקופיות.

במלאות שנה למותו של
יונתן דודזון
ייערך לזכרו רב שיח בנושא:
דור הבנים: ממשיכי דרך או פורצי דרך?
מנחה: עליזה עמיר־זוהר.
הערב יתקיים בקיבוץ אילון, ביום א', 24.8.86 בשעה 21.30.
חברים, ידידים ורעים מוזמנים

מה הולך

שיח לוחמים במוסקבה

„סיפורים אנושיים מרגשים תמיד נוגעים ללבי", אומר יגאל וילפנד (44, עין־השופט) ומסביר את הירתמותו לעניין מצוקת יהודות בריה"מ: „אם אדם מאמין במשהו בכל לבו, וחושב, שזה הדבר הנכון לעשותו, עליו לקום ולעשות".

יגאל חש, שכל שהוא עושה הוא בבחינת מעט מרי ובלתי מספיק. הוא כואב את המצוקה היומיומית של יהדות בריה"מ. „איך להשמיע את זעקת האמהות, המתחננות: הצילו!" הוא שואל, „איך להביא את קריאתו של לב ביגון, בנו של יוסף, השובת רעב למען שיחרור אביו? איך להזכיר את אידה נודל, שחבריה הרבים דואגים לה ומחפשים כל דרך להצילה. איך להמחיש את תמונת המאות, הבאים כל שבת לרחבת בית־הכנסת במוסקבה. לא כולם דתיים, אך כולם מחפשים שייכות, את חום המפגש של הנאספים לרקוד ולשיר ואם אפשר גם לפגוש מישהו מבחוץ. כיצד נתאר את חוגי העברית, ואיזו עברית עשירה ואיזה ידע! יש בתים במוסקבה ובלנינגרד, בהם קוראים את ‚שיח לוחמים', מקשיבים לקול־ישראל ומחפשים כל מידע, כל סיפור, כל אות חיים".

יש היום 400,000 מסורבי עלייה בבריה"מ. אלפיים מתוכם הם פעילים ממש. יש תקווה, שכולם יגיעו, סבור יגאל, כמו שצ'ראנסקי שהגיע וכמו אלכסנדר קושניר בשבוע שעבר. האנשים האלה זקוקים לעזרה, מוסיף יגאל. אפילו רק מהבחינה האנושית, אנו חייבים להיחלץ לעזרתם. חשוב ביותר לעודד, להיות בקשר. כל טלפון כל מכתב, כל סימן שלא שכחנו אותם, שאנו זוכרים ונאבקים — עוזרים להם שם מאוד.

זאת תהיה תרומה ענקית לנושא, אם כל קיבוץ יאמץ מסורב עלייה אחד ויהיה בקשר איתו ועם משפחתו, מאמין יגאל. אנטק צוקרמן, סגנו של מרדכי אנילביץ בגטו וארשה, אמר פעם, שאילו היה מגיע לגטו שליח אחד מארץ־ישראל — זה היה נותן המון. התחושה, שלמישהו מבחוץ איכפת — היא משמעותית ביותר. „אינני משווה, חס ושלום בין המצבים", נזהר יגאל, „אבל אלה שמגיעים משם אומרים, שקשר המכתבים והטלפונים, הם הדבר החשוב ביותר, ומעניקים תחושה, שמסך הברזל אינו אטום לגמרי".

גורודצקי, למשל, שאומץ על ידי קיבוץ כפר־מנחם, מספר, כי מה שעזר לו לצאת מהמצב, בין היתר, היתה תמונת ההפגנה למען יהדות בריה"מ, שהופיעה ב„ניוזוויק", ובה שלט באנגלית, הקורא לשחרר את גורודצקי והחתום על ידי כפר־מנחם.

יגאל משוכנע, שיש בקיבוצים ציבור גדול, ער רגיש ואיכפתי, שיהיה מוכן להירתם ולעזור בפעילות זו ואחרת. היום אין מספיק פעילים. „אם בקיבוצים לא יבינו", הוא אומר, „שיש לנו מסר ושליחות מעבר לחצר הקיבוץ, נהפוך להיות עוד כפר עם איכות חיים. מבחינתי, זה לא יהיה זה. פעם, כשהוותיקים ישבו בחדר־האוכל ודנו על מלחמת האזרחים בספרד, הם חשו, שגורל העולם על כתפיהם, ובמעשיהם הם יכולים לשנות סדרי עולם. היתה להם תחושה של אחריות כוללת.

היום השתנה העולם וגם החברה הקיבוצית. לכן, לא צריך להעמיס על כתפי כולם את כל הצרות ביקום. כל אחד מאתנו יכול להתמסר לחלק הקרוב ללבו, וביחד ניצור פסיפס חברתי־תנועתי בעל משמעות ויעוד".

במועצה למען יהודי בריה"מ פועל תא בינקיבוצי, המרוכז בידי איתן סט מקיבוץ גדות. ביחד עימו פעילה מאוד שרה המל מקיבוץ סער, האחראית על ההתכתבות. היא קשורה עם מאות אנשים. יגאל מתנצל, שאינו יכול למנות כאן את כל האנשים העוזרים ומסייעים. הוא מזכיר רק שמות אחרים: את חיים אנגלסברג, דורון מור,

יגאל וילפנד: אם כל קיבוץ יאמץ מסורב עלייה

גרגורי כהנוביץ, סימה שוויצרי, שרה אוסצקי, ישראל כרמון ויוסי שחר.

מה מביא צעיר, בן קיבוץ (יגאל נולד בארה"ב, בעת שהוריו עשו שם בשליחות), לפעילות אינטנסיבית בנושא כזה? „בילדותי הושפעתי רבות מסיפורי אבא על אוקראינה", מציין יגאל. „מאוחר יותר הושפעתי מאוד ממשפט אייכמן. משך כל השנים העסיקה אותי מאוד תקופת השואה, רציתי לשמוע את אלה שניצלו, כדי לנסות לדעת ולהבין את שאירע. האירוע המרגש ביותר בחיי היה הרגע בו פיקדתי על מיפקד השוה"צ בחולצות שומריות במילא 18, על הבונקר של אנילביץ' בוורשה, בעת ביקורי שם".

„אני חש זיקה לכל יהודי באשר הוא יהודי", מבקש יגאל להדגיש. העובדה, שמרבית היהודים, היוצאים מבריה"מ מהגרים לארה"ב — אינה מרפה ידיים. „כציונים, שיש לנו אחריות כוללת על גורל העם היהודי", סבור יגאל, „אני מאמין, באמונה שלמה, שזאת פעולת הצלה של העם היהודי".

בבחירות האחרונות לכנסת עשה יגאל וילפנד במחנהו של לובה אליאב. האם לפעילותו רבת השנים של לובה בנושא זה ובהצלת שבויים, היתה השפעה על הירתמותו של יגאל? „מה שקוסם לי אצל לובה", מעיד יגאל, „זה שהוא כאדם, ברגע שמגיע למסקנה, שיש דבר הראוי לעשותו, הוא קם ועושה, ואני מתכוון לראוי האנושי והחברתי. אנו, כתנועה, הגשמנו זאת הרבה לפניו, אבל איפשהו בדרך נחלשנו. ההליכה עם לובה חיזקה בי את האמונה, שבנושאים בהם אתה מאמין, לפעמים אין ברירה, צריך לקום ולהוביל מהלך".

שלמה גלזר ■

יהושע כהן איננו

יהושע לא הלך לקיבוץ, אלא לשדה־בוקר, ולא עם קבוצת חברים, כדי להקים מפעל חדש, אלא כדי לעשות במו ידיו את מה שחשב שצריך לעשות. בשנת המאה להולדת ידידו, בן־גוריון, נפטר. שלשום נקבר בשדה־בוקר.

יהושע כהן הגיע לשדה־בוקר ב־1952, זמן קצר לאחר הקמתו. ברברה, חברת המקום, נרצחה על ידי הבדואים, כשרעתה את הצאן. זו כבר היתה סיבה טובה להצטרף ליהושע ולנחמה, ולהם כבר ילד קטן.

יהושע אף פעם לא הלך לקיבוץ, אלא לשדה־בוקר, ולא עם קבוצת חברים שמקימה מפעל חדש, אלא כדי לעשות במו ידיו את מה שחשב, שצריך לעשות. כך מצייר ד"ר זאב צחור את ראשית התקשרותם של יהושע ונחמה לשדה־בוקר.

שדה־בוקר בראשיתו, ספק קיבוץ ספק חווה. אפילו ענפי פרנסתו היו יוצאי דופן לנוף המיוחד להר־הנגב. ניסו להתבסס על גידול סוסים, מקנה בדרך הבדואים ו... דיג באגם ירוחם. שילוב של רומנטיקה ומהפיכה.

כשמדברים על שדה־בוקר ויהושע כהן, מרגיש צחור, אי אפשר שלא להתייחס לנחמה. הקשר המיוחד של יהושע ונחמה החל עוד בפרדסי השרון, 1942, כאשר יהושע ונחמה היו, למעשה, חברי לח"י היחידים שנותרו פעילים לאחר הריגת יאיר שטרן מפקדם.

על מעשיו בשירות הלח"י לא הרבה יהושע לדבר. בכלל, העדיף את המעשה על הדיבור, מה שדלף מעט, ולא דרכו, נגע לחלקו ברצח הרוזן פולקה ברנדוט, ב־1948, ועוד עלילות גבורה. ארבע מתוך השנים הללו היו במאסר, בגולה (סודאן ואריתריאה). והיו עוד פרקים מסתוריים, הקשורים בתקופת מלחמת העצמאות. אז גם הפך הקשר בינו לבין נחמה לקשר נישואין, אם כי בחוג החברים המשיך יהושע, ברצינות גמורה, לקרוא לה: אחותי הלוחמת.

יהושע ונחמה היו צנועים באורח חייהם האישי, עד כדי סגפנות. תמיד בבגדי עבודה ובעבודה, כאילו החליפו את האקדח, שהיה עמהם במחתרת, בטוריה. תמיד עם כלי עבודה ביד. דמויות מיוחדות. המחפשות צורה מיוחדת, שבה להט הנפש נוגע בקצה מסירות הנפש עד לקו הזהות הטוטאלית של עשיית מהפיכה יהודית אמיתית.

היתה פרשת מאבק בשדה־בוקר של אותם ימים על נטיעת עצים. היתה קבוצה שסברה, שמתפקידם של נושאי המהפיכה לשנות את פני הנגב, ואילו קבוצה אחרת, ובראשה יעקב חורב, בודהה, האמינה בצורך לחיות עם המדבר ולא על ספו, וכשהיו נוטעים עצים, היה בא בלילה ועוקר אותם.

לכאן מגיע בן־גוריון, והקיבוץ כבן שנתיים, ולא מפני שזה היה קיבוץ ולא בגלל אידיאולוגיה, אלא משום שאלה היו אנשים, שלא הרבו בדיבורים ולא היתה מאחוריהם אידיאולוגיה נסתרת. הם לקחו את הציונות בידיים וביקשו להשלים אותה.

ואז מתחיל להיווצר קשר מיוחד במינו, כמעט פרדוקסלי, בין יהושע ונחמה לבן־גוריון ופולה.

פעם, באחת השיחות, שאל בן־גוריון את יהושע, אם היה מקבל פקודה במחתרת לח"י לרצוח את בן־גוריון, מה היה עושה? יהושע ענה בשאלה: אם היה פורץ מאבק בין הלח"י לצבא שקם, ההיה בן־גוריון פוקד להרוג אותו? בן־גוריון אמר שכן. וגם יהושע ענה כן.

כך זה הפך לידידות. אולי אין זו הגדרה מתאימה לטעמו של צחור. לבן־גוריון לא היו ידידים, ובכל זאת, הקשר בלט על רקע בדידותו הקשה של בן־גוריון בלב הר־הנגב. במיוחד בעשור האחרון לחייו של בן־גוריון, עזוב ומוכה בצריף הירוק, ללא פולה שנפטרה.

אמנם, מפעם לפעם היה מגיע עסקן מהצפון, יחד עם צלם, כדי להשתבח על הקשר עם בן־גוריון. אבל, מי שבאמת נכנס לצריף היו יהושע ונחמה. השיחות שלהם לא התמקדו בזכרונות ובנוסטלגיה, אלא תהו בנושא: מה קרה לנו? איפה טעינו ויותר מזה: מה צריך לעשות?

פעם שאל בן־גוריון את יהושע מה היה עושה לו פקד עליו הלח"י להרוג אותו, את ב.ג., יהושע ענה בשאלה: אילו פרץ מאבק בין הלח"י לצבא שקם - ההיה הוא, ב.ג., פוקד להרוג אותו? בן־גוריון, אמר שכן. גם יהושע ענה כך!

בן־גוריון ויהושע כהן הסכימו, שהקמת המדינה היתה רק שלב, ואולי לא החשוב ביותר, את העיקר יש לעשות. יהושע ניסה לעשות. לאחר מלחמת ששת הימים הלך לכפר־עציון והיה ממקימי בית־ספר שדה במקום. אחר כך ביקש להחדיר בנוער את תודעת השואה. ולאורך כל הזמן הקפיד לעבוד בקיבוץ, עבודה שהיא בפשטות עמל כפיים.

לפני שנה בדיוק נחת עליו אסון כבד: נחמה נפטרה ממחלה ממארת. האדם, שעמד במשימות קשות מכל, שידע דורו, התקשה לחיות ללא נחמה. שלשום הובא למנוחת עולמים בשדה־בוקר, לאחר התקף לב.

מ. עד ■

אסמור בע"מ
מערכות סטריאו
טלוויזיות וידיאו ורמקולים

טייפונים	מ־ 95	ש'
רסיברים	מ־ 140	"
טייפים – דק	מ־ 155	"
מערכות סטריאו משולבות	מ־ 345	"
מערכות בחלקים	מ־ 595	"
רמקולים HIFI + תיבות		
מ־20W – 120W	מ־ 79	"
רדיו טייפים ניידים	מ־ 95	"

„אסמור" – העליה 25, תל־אביב
טלפונים: 830605, 03-384910

המחירים הזולים ביותר מכל מרכזי הקניות בארץ
בוא אלינו והשווה מחירים

יש פרעושים

(המשך מעמוד 13)

ב־1943, כשיצאתי ללמוד על־מנת להיות מורה במוסד, למדתי בירושלים שנתיים. האוניברסיטה הסכימה לחלק לי את בחינות הכניסה לשני חלקים כדי שאוכל להיות סטודנט מן המניין. בוועד הפועל של הקבה"א נזעקו שזהו קריירזים, שלא יתכן, ושלחו מישהו ספיישל לאוניברסיטה, שבא לומר לי: אתה יכול ללמוד רק כסטודנט חופשי. אמרתי, נסדר.

30 שנה יותר מאוחר, אחרי שכבר הייתי פרופסור באוניברסיטת חיפה, בא אלי אדם מטעם הקיבוץ הארצי ואמר: תראה, הוצאנו שורת ספרים, שאנחנו מעוניינים שמשרד־החינוך יכיר בהם כספרי לימוד. אנחנו רוצים, שפרופסור אמיתי יכתוב המלצה על הספרים האלה. אז כתבתי את ההמלצה וחייכתי. חשבתי, נו, נסגר מעגל שלם.

סמוך לדוקטורט הציעו לי, גם מירושלים וגם מתל־אביב, שאעבור לשם. אפילו עד כדי כך, שהפרופסור שלי, פרופ' תיאודור, שהוא כיום בן 87, בא והלך לדבר עם חזן, שישחררו אותי לירושלים. אני לא מצטער אף לרגע, שנשארתי ב„אורנים", שנשארתי בקיבוץ. יחד עם זה, אינני מתעלם מהעובדה, שאני נהנה משני העולמות. כחבר קיבוץ, בגלל סיבה מקצועית כמובן, ביליתי שלוש שנים שלמות עם משפחתי בחוץ לארץ. שנה אחת בפוסט־דוקטורט, שנה אחת באמריקה על חשבון ‚פיינגשל סיינס סטישן" האמריקני ואחרי־כן עוד פעם שנה בלונדון. בשנים האחרונות אני נוסע כל שנה, חודש אחד לפחות, ונובר בספריות ובמעבדות ובמוזיאון הבריטי. דברים כאלה".

גם הוא במחוגה

— אם כך, איש מדע גם אם יתקשה יותר בתחרות, יכול למצות את יכולתו גם אם הוא נשאר חבר קיבוץ?

— „אני חושב שכן. יש לי דוגמאות אחרות: למדתי עם בחור אחד, מוכשר מאוד, שרצה דווקא בחיי קיבוץ ובמקביל רצה לעבוד במכון וייצמן. הוא לקח מחוגה ושירטט מעגל של 30 ק"מ מסביב למכון וייצמן למצוא קיבוץ, שיהיה מספיק קרוב, כדי שייצא בבוקר לעבודה ויחזור בערב, או לארוחת־צהריים... הוא עד היום חבר גבעת־ברנר ופרופסור מאוד מצליח במכון וייצמן, וזה מסתדר יפה מאוד.

גם משמר־העמק ו„אורנים' הם במחוגה, והדברים תמיד באו אלי. אני אף פעם לא הייתי צריך לרדוף אחריהם".

— איך צריך לעשות חינוך מדעי בקיבוץ?

— „צריך לעשות שימוש מלא, עד כמה שאפשר, בהישגים הטכנולוגיים שיעמדו לרשות ההוראה. אם בספרייה היה עומד מחשב, במקום קטלוג, זה היה עושה משהו. כי ילד ניגש, מתקתק את שם המחבר ומקבל מיד רשימה של ספרים של אותו מחבר. כלומר, מבחינת תוכנית הלימודים, בהחלט הייתי חוזר, לפחות עד כיתה ט', ללמד בשיטת הנושאים עם מורים מרכזיים, עם מחנכים מרכזיים, עם הרבה עבודה עצמית. והייתי עומד על כך שהחל מכיתה ט־י' יתחילו להשתמש בספרות אנגלית כספרים תוכניים ללימודים, עד כמה שאפשר ב„טקסט־בוקים'. הייתי מגביר את יכולת הביטוי — וזה חשוב ומרכזי מאוד. ואם הייתי מתגעגע למשהו, אלו הם מועדוני הוויכוחים, שישנם בבתי־ספר באנגליה, שם מלמדים איך להתבטא. דבר, שאגב, בזמננו היה מפותח הרבה יותר במסגרת של מפגשי התנועה הארצית, של הגדוד הארצי. היינו נפגשים, היה משפט ספרותי, היו ממש ויכוחים. אני חושב שכושר הביטוי שלנו היה הרבה יותר עשיר ומגוון. אגב, גם המתמטיקה סובלת מחוסר טיפוח. מתמטיקה זה תחום כל־כך משמח, כל־כך מעשיר".

— כשאתה רוצה להיות איש מדע, לנסוע לארה"ב לעשות איזה מחקר. הנך צריך לעמוד מול שיחת הקיבוץ ולפרוש את כל הסיפור; צריך את ההסכמה של חברה כל־כך גדולה ומגוונת... לא התעייפת מזה?

— „נניח לדוגמה, שכיום, כשאני מתקרב לגיל 65, מזכירות הקיבוץ והשיחה היו אומרים: אתה לא תצא כבר לשבתון. נהנית מהעולם החוץ־קיבוצי, מספיק. אהיה גלוי אתך ואומר, שאינני יודע איך הייתי מגיב. יתכן, שהייתי מודיע לקיבוץ, אתם לא מסכימים, אני בכל זאת נוסע. אני לא עוזב את הקיבוץ, אבל נוסע, כי אני חושב, שזאת זכותי, אחרי 35 שנים של פעולות בשטח מסוים. לגמור את זה כך! זה די אבסורדי, מפני שאיש בקיבוץ לא אמר את זה ולא אומר את זה. ואני לא מניח, שיאמרו את זה. כשהבאתי למזכירות את התוכנית של הפנסיה ואמרתי: תראו, אני חושב, שהכי נכון יהיה, ששלושה ימים אמשיך לכתוב ספרים ושלושה ימים אעבור איפה שיסדרו אותי — איש לא חלק על זה".

— אתה, פרופ' מיכאל קוסטא, מומחה עולמי לפרטיזולוגיה. שהוציא פרסומים רבים ושלושה או ארבעה ספרים. מדוע לא תכתוב שישה ימים? אתה מתבייש בגיל 65 להגיד: יצאתי לגימלאות, אני כותב שישה ימים ספרים?

— „לפי השבתון הקודם עבדתי חצי שנה במטבח וחצי שנה בתעשייה. אני גם נחשב, ואני גאה בזה, לפועל טוב. אני זוכר, שיום אחד פתאום הבת שלי, שהיתה אז בת 15, אמרה לי: איך זה שיש לך כל־כך הרבה חברים בקיבוץ? אם אתה נפגש עם חברים בעבודה, אתה חבר קיבוץ יותר שלם ואני מתכוון לחזור ולהיות חבר קיבוץ יותר שלם. עם כל הניסיון שלי לא להינתק, יש דברים, שיש בהם נתק מסוים. ובגיל 65 עובדים כבר חצי יום. זה משאיר לך די זמן לעסוק בדברים אחרים".

— מה זה עושה לך, כשאתה שומע שפונים אליך בתואר פרופסור?

— „אני שונא את זה והזהרתי מפני שימוש בתוארים בתוך ‚אורנים'. אבל זה נכנס. יש דינמיקה לדברים. בטלפון אני לעולם לא מציג את עצמי כפרופסור, אבל יש אנשים... אני מכיר גם חברי קיבוץ שמרימים את השפופרת ואומרים פרופסור כך וכך.

אין ספק, שיש יתרונות לתואר פרופסור: כשאני בא לחודש ימים למוזיאון הבריטי, נותנים לי חדר עם טלפון: כפרופסור שנוסע לשבתון. אני מקבל הקצבה יותר גדולה מאשר מישהו שנוסע כמרצה בכיר. יש פה יתרונות מבחינה זאת, עם העלייה בסולם ההיראריכיה.

היה במשמר־העמק חבר שנפטר, שהיה גם הוא פרופסור. הוא אהב ללכת בחליפה ובעניבה. עליו אמרו שהוא נראה כמו פרופסור ועלי אומרים, שאני נראה כמו סבל..."

סולם הניקור

— את מי הכי אהבת ללמד? איזה סוג של תלמידים, גננות, מורות, אקדמאים?

— „בשנים האחרונות דווקא אהבתי ללמד את הדברים הלא מקצועיים. נתתי קורס ביולוגיה להומאניסטים, ונהניתי מאוד מזה. לפני כמה שבועות, או חודשים, היתה בטלוויזיה תוכנית יוצאת מן הכלל של מדען יפני, שדיבר על היפנים ועל ההישגים הטכנולוגיים שלהם. הוא אומר שם, שיש משהו באורח החיים היפני, שמונע יצירתיות. תשוו, הוא אמר, את מספר פרסי הנובל ביפן ובארה"ב. אני אומר, שכיום הלימודים במוסדות שלנו מרגישים את הדיסציפלינריות על חשבון היצירתיות. הם נעשו בתי־ספר כמו כל בתי־הספר. אני חושב, שבעבר הדגש על היצירתיות, הספונטניות, היכולת לפתור בעיות. היה רב יותר מאשר היום".

— בשנים האחרונות עברת יותר לעיסוק בפילוסופיה של הביולוגיה. גם להוראה וגם בכתיבה.

— „תמיד עניינו אותי הרבה דברים. אחד החברים שלי תמיד מצטער, שבזמנו, כשיצאתי ל„אורנים', לא הציעו לי מטעם התעשייה לצאת לטכניון ולהיות מהנדס. הייתי גם יכול להיות ‚הומאניסט'. כלומר, יש איזו רב־צדדיות מסויימת.

קרה אצלנו ב„אורנים' מה שקורה בכל אוניברסיטה: הלימוד המקצועי מרחיק את הסטודנט מהלימוד במסגרת בית־הספר לחינוך. יש זילזול של התלמידים. במסגרת הגישה שלי להומאניזציה של המדעים, פיתחתי את הנושא הזה. הנושא המולטי־דיסציפלינרי. כקורס, דווקא להומאניסטים. הוא מתקבל טוב מאוד, נתתי אותו כמה פעמים. והספר האחרון שכתבתי, שאני מקווה שסוף סוף יגשו להדפסתו, על „חתך הזהב" בחותם המלך שלמה, הוא גם־כן תוצאה של הרצאה, שנתתי פה בכנס בוגרים כנושא רב־תחומי".

— ההשוואות האנלוגיות בין עולם החי והאנושיות הן תמיד מרתקות. יש לך השוואות מתחום הפרטיזולוגיה. ההתמחות שלך, לבין מציאות קיבוצית?

— „יש כמה אנלוגיות בין ביולוגיה לבין קיבוצולוגיה... שאני מוכן לעשות. אם כי בכלל, כדאי להיזהר מזה. בעלי־חיים חברתיים. יש בהם סולם היראריכי. יש למשל, סולם הניקור. כל תרנגולת תנקר את הנמוכה ממנה בהיראריכיה. וזה מתבטא יפה ביחס לאוכל – מי תיגש ראשונה ומי אחרונה. גם בין ילדים יש היראריכיה. ישנה המלכה של הכיתה. ישנו המלך של הכיתה. כשמאחדים שני גנים. יש שם שיבוש זכויות של המבנה הסוציאלי. צריך, כמו מורל התרנגולות, לאפשר הסדר טבעי של המבנה. אבל הרי אצלנו אסור להרביץ. מיד מפרידים ומיד מתערבים. אמרתי פעם לגננות: תנו להם שלושה ימי חופש. אל תפרידו ביניהם. אל תתערבו, ותראו, שמהר מאוד יסתדר שם הסדר ההיראריכי מחודש. שהוא המונע למעשה את המגע הפיזי ובסך־הכל, הבעיה תיפתר מהר יותר...

אבל כמהות, עולם החי והעולם האנושי הם שתי מערכות שונות. צריך להיזהר באנלוגיות. מורות וגננות ביקשו ממני, שאדבר על דברים שאפשר ללמוד מבעלי־חיים. ניסיתי במשך שעה שלמה להסביר להן, למה אנחנו שתי מערכות שונות. למה אנחנו יחודיים".

— בכל זאת, במקצוע פרטיזולוגיה אתה לא מוצא בקיבוץ איזה אלמנטים...?

— „להיפך, פרטיזולוגיה בשבילי היא דוגמה מוראה. שגם מדע אובייקטיבי הוא לא כל־כך אובייקטיבי. מפני שכשמישהו אומר על מישהו טפיל, הוא לא חושב שטפיל הוא דרגה מאוד משוכללת של אבולוציה. מביטים על זה כמו על דבר מוקצה. אריה זה סמל לאצילות. לעומת זאת, קרציה זה משהו מאוס. אני לא בטוח, מי משוכלל יותר, הקרציה או האריה. כל אחד בהתפתחות שלו".

— לסיום, איזו כותרת היית נותן לראיון הזה?

— „הייתי אומר: חיים ללא חרטה. יכולתי להיות יותר מפורסם. להוציא עוד כמה וכמה עבודות, אם הייתי הולך לפני 20 שנה למחלקה לפרטיזולוגיה בירושלים. אבל אני לא מתחרט על כל יום שעשיתי ב„אורנים' כפרופסור חבר קיבוץ".

עמירם כהן ■

גשר בין שתי תרבויות

מיכאל קוסטא פירסם עד כה שני ספרים: האחד מדעי, „טקסט בוק" למדריכי מזיקים ולסטודנטים לביולוגיה הקרוי „חרקים נגד אדם" (הופיע בדפוס ב־1978 בהוצאת הקיבוץ המאוחד). השני פורסם ב־1958 „גשר בין שתי תרבויות", הוא תולדה של קורס בביולוגיה, שהורה קוסטא דווקא בפקולטה למדעי הרוח בסמינר „אורנים'. הספר, לדברי מחברו, מנסה לגשר על פני המרחק ההולך וגדל לדעת המחבר בין מה שהוא מכנה „שתי התרבויות": זו הקרויה „מדעית" וזו המכונה „החברה והרוח".

„הספר", אומר קוסטא, המעיד על עצמו, כי כל חייו שאף להומאניזציה של מדעי הטבע, „מיועד לצייד את ההומאניסטים דווקא, במושגים כלליים על מדע הביולוגיה והתפתחותו מימי תרבות יוון ועד המחקרים האחרונים בתחום מוצא האדם".

הספר, שמשום מה לא זכה לתהודה הראויה לו — והרי לא כל יום מוציא חבר קיבוץ ספר מדעי — נקרא בנשימה עצורה גם על־ידי מי שאין לו נטייה למדעי הטבע. בספר 12 פרקים: חלקם תיאוריים ומדעיים יותר, וחלקם — והם המעניינים והחשובים יותר — עוסקים במודלים ביולוגיים ובפילוסופיה של הביולוגיה מימי אפלטון ועד הניודרוויניזם.

הפרקים המרתקים ביותר דנים בתאוריות החדשות ובממצאים האחרונים מתחום „האבולוציה של האדם" ו„ייחודו של האדם", ומוקדש בהם מקום מרכזי לדיון בשאלות סוציוביולוגיות. הקשר בין ביולוגיה לאידיאולוגיה. בפרקים אלה דיון בסוגיות כגון: האם דרכי התנהגות של האדם מותנות באורח גנטי, או הן תולדה של מה שמכונה „השפעת הסביבה?" האם התנהגויות כגון תוקפנות, נאמנות, אלטרואיזם, קונפורמיזם, מוסר, הרגשות אפילו, אהבה, דומיננטיות וכו' הן תולדה של ביטוי גנטי, או של סביבת החיים והחינוך? הספר, שיש בו פרקים מרתקים בתחום ההיסטוריה של המדעים מסיים בדיון ביכולתו של האדם לשלוט באבולוציה של עצמו. את עמדתו של קוסטא בעניין זה ניתן לבטא באימרתו של הפילוסוף למדעים מיכאל רוזו „יתכן, שאנו מורמים רק מעט מעל הקופים, אך בה במידה אנו נמוכים רק מעט מן המלאכים".

הספר, מיועד, בראש וראשונה, לאנשים מתחום הרוח והחברה, מפני, „שלא קשה להיווכח, כי יש אסימטריה מסויימת בין הנציגים של שתי התרבויות וכי רבה יותר מעורבותם של המדענים בתרבות הרוח וההכרה ממעורבותם של אנשי הרוח בתרבות המדעית". כותב קוסטא.

יתר על כן, „בורותם של אנשי הרוח בענייני מדע היא גדולה בדרך כלל בהרבה מבורותם של אנשי המדע באומנויות השונות, בהיסטוריה, בפילוסופיה וכיו"ב". קובע המחבר בסיום.

קנה היום, שלם...
עד 13 תשלומים!!!
לחברי קיבוצים בתנאים מועדפים

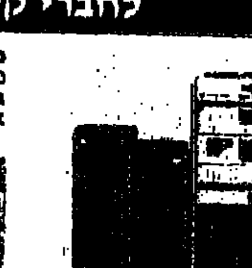

מערכות סטריאו מהמעולות בעולם במחיר הזול בארץ אצל איריס

רדיו טייפים ניידים במבחר גדול באיכות מעולה ובעיצוב מרהיב אצל איריס

וידיאו וטלוויזיות מהטובים בעולם במחיר הזול בארץ אצל איריס

איריס מערכת סטריאו
רדיו טייפים ניידים, רמקולים, טלוויזיות, וידיאו וכו' במחירים הזולים בארץ! בואו לבקר ולהתרשם! ת"א, רח' אבן־גבירול 135 (מול משק"ם) טל' 03-5460879 פתוח בין השעות 9.00-19.00 גם ביום ג' אחה"צ.

למושב חצבה בערבה
דרושים:
1. מטפלות רווקות לגיל הרך
2. גננת רווקה לפעוטון של בני 3-2
3. מדריך/ה חברתית
בפרטים לפנות לטלפונים: 057-81475, 81511/3

דרוש לנו
מורה
לאולפן לעברית
לפנות
לקיבוץ עין דור
טל. 067-67661

„חדש"
ספריה הונגרית
MAGYAR NYELVEN
עיתונים, תקליטים וקסטות
ספרים למכירה והשאלה
העברת כספים להונגריה וצ'כיה
רח' נס־ציונה 4, תל־אביב 03-659684

פרסם בהדף הירוק

כותבים לדף

ניכר בהם יופיים

ב„דף הירוק" מס' 195, בעמוד 16, מופיע צילום וכו החברה דינה ברנשטיין בפגישה עם נשיא המדינה. מתחת לצילום מופיע ציטוט של החברה הנ"ל: „הנשיא הנרגש שאל: מה עושה בחורה כמוך בקיבוץ?"

דברי כבוד הנשיא עוררו זעם ופליאה אצל רבות מחברותינו. אני מתכבדת להזמין את כבוד הנשיא לבקר במסילות. סבורה אני, שגם במסילות וגם ברחבי התנועה הקיבוצית כולה נמצאים: ילדות וילדים, בנות ובנים, ואפילו קשישות וקשישים שעדיין ניכר בהם יופיים.

ועוד משהו: בהתאם להשקפותינו כל העבודות והמלאכות בקיבוץ הן שוות ערך. כך חונכנו, כך

חינכנו ואני מקווה שגם בעתיד נמשיך כך לחנך את הדורות הבאים. ועל כך גם גאוותנו.

דברים אלה הם גם על דעתן של חברות ממיגזרי־עבודה שונים, כגון מבשלות, מורות, מטפלות, סטודנטית לרפואה וחברות מבוגרות במפעל מוגן, ונסתפק בכך.

קורץ לולה,
באגון חוה
מסילות

טובים לקרב — פסולים להגה

בתגובה למכתב, המתיר את השימוש ברכב התק"ם רק לחברי קיבוץ אחרי צבא, נראה לי, שנעשה עיוות ופגיעה בחיילי התק"ם בקביעה, שאין לאפשר להם לנהוג ברכב של פעילים.

לא מזמן סיימתי קורס קצינים; הצבא מפקיד בידיי את האחריות לא רק לחיי, אלא לחייהם של עוד 30 חיילים אחרים, מטיל עליי את האחריות להגן על המדינה, לצאת לפעולות בלבנון, ועוד מיני תפקידים שלא כאן המקום לפרטם.

ואילו התק"ם כתנועה קיבוצית, לא מוכן לסמוך על חייליו, שינהגו בתבונה ובזהירות ברכביו, ויותר גרוע מכך, לא סומך על בניו — חייליו — שמגיעים בסופי השבוע ורוצים לצאת, להתאוורר ולבלות.

יכול להיות, שישנם מקרים של תאונות ברכבי התק"ם שחיילים מעורבים בהם, אך אין להקיש ממקרים אלה על כלל אוכלוסיית החיילים. לדעתי, במקרה של תאונה, שהיה מעורב בה חייל, יש לאסור על אותו חייל לעלות על רכבי התק"ם.

האם אין זה אבסורד, שהמדינה מפקידה בידינו את האחריות לחיינו, ולהגנת חיי אזרחי המדינה, ואילו התק"ם לא מוכן לסמוך עלינו, ולתת לנו את רכביו?!

רפי לוי,
קיבוץ ברור־חיל

ת"ל ונ"מ

בגיליון מספר 196, מצאתי סיפור יפה מאוד: 40 שנה לנאות מרדכי. המשפט הראשון – „מוצאם של ותיקי נאות מרדכי מתנועת נוער צ'כית בשם אל־על".

מה לעשות – בחודש יוני התקיים באותו משק, נ"מ, כנס ותיקי תכלת־לבן, תנועה „גרמנית" בצ'כיה. עברכם עלה ארצה ב־32' כחניך ת"ל ולא ידע על קיום אל־על! אבל המוזר הוא, שהיכרתי אישית מקרב מייסדי נ"מ, בני גילי וחניכים שלי, שבגללם התקיים כנס ת"ל בנ"מ.

לא נעים, אבל כל אלה עובדות, וכבר אמר ידידנו הרצפלד: „עובדה זה גם כן פאקט"...

חנן כהן,
גבעת־חיים מאוחד

רק בין הכתלים

יוסף שמיר, במאמרו ב„דף הירוק" מה־29.7.86, ציין, כי יום הולדתו ה־200 של משה מנדלסון לא צויין בשום מקום בארץ.

מן הראוי להזכיר, כי באוניברסיטת חיפה נערך יום עיון לציון מאורע חשוב זה, וכן נערך ערב עיון מטעם האקדמיה הישראלית הלאומית למדעים והאוניברסיטה העברית בירושלים. ייתכן, כי היו עוד פעולות, שאיני יודע עליהן.

יחד עם זאת, אני סבור גם־כן, כי מן הראוי היה, שתאריך חשוב זה, של מלאות 200 שנה למבשר ההשכלה היהודית, יזכה להערכה רחבה והולמת יותר בארץ. קרה למנדלסון, מה שקרה לפני מספר שנים לברוך שפינוזה, אשר יום מותו ה־300 ב־1977 ויום הולדתו ה־350 ב־1982 צוינו אף הם אך ורק בתוך כותלי האוניברסיטאות בארץ, בניגוד לפעולות הרבות שהתקיימו ברחבי העולם לציון שני התאריכים האלה לזכרו של הפילוסוף היהודי הגדול.

זאב לוי,
קיבוץ המעפיל

אין ארון קודש

(המשך מעמ' 5)

– לאחרונה היו פרסומים על מחקרים בנושאי השוויון והריבוד החברתי בקיבוץ. היה גם מי שניסה להגדיר את הקיבוץ כחברה קפיטליסטית לכל דבר. עד כדי כך?

– „לשינויים בקיבוץ יש סכנה פוטנציאלית של הגברת אי השוויון, כשהקיבוץ עומד בפני אופציות פתוחות. אפשר להבחין בין הסכנות עליהן הצליח הקיבוץ להתגבר לבין הסכנות שעליו להתמודד איתן. בנושאי התעשייה, למשל, לא גמרנו עם כל הסכנות, אבל בתחום זה בהחלט נמנעו סכנות רציניות. ועל כך כבר דיברתי. כך גם בתחום הצריכה כאשר תחומים שונים בסיפוק הצרכים של האדם נעשים בכל פעם חשובים יותר ומורידים מחשיבות התחומים של העבר. נשאלת השאלה:

> *„...המשבר היום נובע מתופעות זמניות, הנובעות ממדיניות כלכלית ומפרשיות וכל מיני הסתבכויות. הבעיה קשורה רק במעט לתשתית המשקית"*

באיזו מידה נמצא פתרונות, שיוכלו להבטיח את השוויון הקיבוצי ולהתקרב לשוויון, המכיר בשוני של צרכי האדם גם בתחומים אלה.

בין זרימה לתשתית

אחת הבעיות, הקשות להתמודדות; היא בעיית הרכוש הפרטי והירושות. נדמה לי, שהסיכוי למצוא לה פתרונות תקנוניים הוא מוגבל. היו שתי מועצות של התק"ם, שנתנו מעט מאוד תוצאות. התמודדות בנושא זה מוכרחה להיות בצד הקונסטרוקטיבי. כלומר, בהגברת הזהות של האדם עם הקיבוץ ועם המשמעות של הערכים הקיבוציים.

בקיבוץ קיימות תופעות בולטות של אי שוויון, אך אין מה שנקרא: אי שוויון מבני. כלומר, אין מצב בו תפקידו של האדם קובע את כל מערכת התגמולים והסיכויים שלו ושל משפחתו.

מושג נוסף, שאין כל הצדקה להשתמש בו בקיבוץ, הוא הריבוד, או המעמדות. הפירוש של המושג ריבוד בכל הספרות הסוציולוגית מתייחס לשכבות רחבות של בני־אדם שמשותפת להם בעלות, או חוסר בעלות, עם רמת הכנסות מסויימת. יש עשירים ויש עניים, או שיש קבוצה שלמה של בעלי כוח לעומת קבוצה אחרת של חסרי כוח באופן קבוע, קבוצת בעלי יוקרה לעומת חסרי יוקרה, היוצרים גם קשרים חברתיים, מתחתנים ביניהם ומורישים את מעמדם.

בקיבוץ קיים אמנם אי שוויון, אבל יש שוויון כלכלי, יש שוויון מוחלט מבחינת סיכויי החיים וסיכויי החינוך, ויש בו גם מידות רחבות מאוד של רוטאציה ושל דמוקרטיה. לכן, מי שמשתמש במושגי הריבוד לצורך הקיבוץ, עשוי גם לעוות כל מיני קונוטציות מסולפות לחלוטין ומטעות. המושגים של ריבוד ומעמדות זרים לחלוטין למציאות הקיבוצית".

– לנוכח התופעות החמורות מאוד, שרואים היום בתנועת המושבים, יש מקום לחשש ולדאגה מסכנה קיומית לקיבוצים?

– „זאת לא המומחיות הבסיסית שלי. בנושא זה יש לי אמירה אחת: כשהקיבוצים, עם כל המערכת התנועתית הגדולה, יתחילו לפשוט את הרגל, זה יקרה אחרי שכל המושבים כבר יפשטו את הרגל והרבה סקטורים חלשים בחברה הישראלית יפשטו את הרגל. הכלכלה הישראלית אינה כלכלה כל שוק חופשי. זו כלכלה, שיש בה מידה גדולה של מעורבות ממשלתית, ולא יתואר, שממשלה ציונית תאפשר פשיטת רגל לכל הסקטורים ההתיישבותיים היצרניים — קודם כל משום שזה יחליש מאוד את המשך אפשרות הקיום, ולא יתקיים אותו חזון של ארליך ז"ל, שישראל תתקיים על ידי הפיכתה לשוויץ, או לביירות — כמרכז פיננסי".

– אבל ארליך איננו, והמושבים מצויים היום בסיטואציות חסרות תקדים.

– „לקיבוץ יש שני יתרונות: אחריות תנועתית, עם כל היתרונות שהיא מעניקה, וההצלחה בשילוב התעשייה. מבחינה כלכלית, זהו סיפור אחר לגמרי. התשתית בריאה הרבה יותר ומותאמת יותר לתקופה הנוכחית מאשר המשק המשפחתי הקטן. המשבר היום נובע מתופעות זמניות, הנובעות ממדיניות כלכלית ומפרשיות וכל מיני הסתבכויות. לכן, כמו שהגזבר מבדיל בין מצב הזרימה הכספית לבין התשתית היסודית וכושר הייצור וההתפתחות, גם כאן הבעיה קשורה רק במידה מועטת בתשתית המשקית וכאפשרות של התמודדות כלכלית; זוהי יותר מכל, בעיה של מדיניות ושל התמודדות עם המשימות היסודיות".

מרים עוזדור

מכירות חיסול של תקליטים קלאסיים וג'אז!
הגיעו אלפי תקליטים קלאסיים במחיר 4.50 ש"ח
קומפקט דיסקים במבחר עצום!
כל סוגי התקליטים והקסטות במחירים הזולים ביותר
אלחוט, אבן גבירול 21 ת"א, טל' 03-233298

המרכז לצייר ולחובב
חינם
לתקופה מוגבלת אייר ברש בדג'ר דגם 250 על כל קניית קומפרסור

המרכז הארצי לאייר ברש מציע
קומפרסור לאייר ברש
מתאים:
★ לצייר ★ לגרפיקאי ★ לתפאורן
★ לאיש האחזקה ★ לצבעי ★ לניקוי מערכות עדינות
טופר, שינקין 4 ת"א 65321, טל: 03-282446

מכנסי "רפי" Rafi
להיט לכל גיל
עכשיו בחנות החדשה בבית רומנו.
סוכנות לתיקי "הדר" לביה"ס כסיטונות וליחידים

★ מכנסי ג'ינס, קצרים וארוכים
★ מכנסי כותנה סטון־ווש וצ'ינס במידות עד 54
מבצע עודפי ייצור וסוג ב'
★ מכנסיים ארוכים ★ מכנסיים ארוכים ילדים ★ מכנסיים קצרים
מ.ברבר ובנו
בית חרושת למכנסיים „רפי"
לגברים, נשים, וילדים
ת"א, דרך יפו 9 בית רומנו טל. 03-656458-658539

משלוח לחו"ל או לארץ
זה אמבסדור

שרות העברת מטענים מדלת לדלת לכל יעד בעולם
אריזה • עמילות מכס • ביטוח
DOOR TO DOOR SERVICES
PACKING • INSURANCE • DOCUMENATION
שרות מהיר ואמין
„אמבסדור", בית גיבור 116, תל־אביב
טלפונים: 03-650039, 03-650939

עבודות נירוסטה
✦ ייצור והרכבת קווי ייצור
✦ צנרת נירוסטה סניטרית
✦ מכוני חליבה
✦ מטבחים
איכות ואמינות בביצוע
אידם בע"מ
קרמניצקי 8, ת"א, ת.ד. 9279, טל' 03-336007

סימה באר

אספקה קטנה

417

יש בה אופטימיות, שמחת חיים וטוב לה עם עצמה. היא מרבה לחייך אל החיים, אל העולם, גם כשהם לא מחזירים חיוך (זה הרי קורה לכולנו). נעורות לשם כך בהמון חום, אהבה ועידוד מהסובבים אותה.

בנימה אופטימית זו לא קשה לספר עליה. שהיא אחות סיעודית, בת 39, 172 גובהה. כשמחטטים בשורשים מגלים בה בת משק, שיצאה למרכז הארץ ועיר קרובה למרכז, ילדה ילדים, גידלה אותם, חיה חיי שניים — חיים של יופי מעבר למקובל היום. כל התכנים ואופיים, הקשורים בה — קשה לה לדבר בהם, כי ישנן דקויות ורגישויות, שעוד לא המציאו להן שם ורק הנוגעים בדבר מכירים אותן.

לקרוא בשם ברור היא יודעת — לאיש שהיא רוצה בו, שיהיה נאה (היא נאה מאוד), נבון ובעל הומור בריא. את העובדה, שזה מפתה, שהוא מההתיישבות העובדת — לא תכחיש. אתה מוזמן!!!

418

פעלתנית מאוד, ותמיד חגה במרכז העניינים: מסיבות, אירועים, ערבים תרבותיים — הכל תחת שליטתה החזקה.

אמנות? פיסול? — חלק בלתי נפרד ממנה ובכל מלה מדוברת שנייה נזכרת — האמנות. היא חיה את זה, נושמת, מדברת — אמנות, לומדת, נבחנת, מתכוננת ושוב אמנות. מעבר לזה, עוסקת בהוראה. בת 49. אמא לשתי בנות גדולות, חברות משק מקיבוץ בצפון הקרוב למרכז. רוצה לפנות כמה דקות, שעות, ימים, ולב חם לגבר מגילה ומעלה, שיאהב את מה שהיא עושה ויקח גם זמן לעצמו. אם אתה כזה, מוזמן אתה אליה. בשלב זה קח לך עט ונייר וכתוב לה...

419

חריפה מאוד. חוש הומור — אוויר. אסתטית, בעלת חוש אמנותי גבוה.

מעריפה חברה מצומצמת על „יחסי ציבור" שטחיים. שילוב מעניין של ארציות (היגיון, יציבות) מול דמיון ושמחת־חיים. בעלת אופי חזק ועמידה איתנה בעולם אכזרי. נשארה בבית לתפארת עם שני ילדים משגעים. עם אוויר, יופי ונשמה. אך התמונה טרם הושלמה.

בת 37, חיה בעיר הקודש.

היא לא מעוניינת בטרזן־מאצ'ו, שכל עניינו הוא הרדיפה אחר הכסף, ליטוף הכרס ונחירות מול הטלוויזיה. היא מחפשת רגישות, אינטליגנציה, יכולת ורצון אמיתי לבנות חיים משותפים ומיוחדים.

420

בגלל שכרגע היא משמשת באחד התפקידים המרכזיים בקיבוצה, היא מעדיפה למסור מקצת הפרטים, וכשתהיה איתה, ותגלה עניין, היא תפרוש אותם בפניך. שתדע רק, שהיא בת או, אם לשניים ורוצה אותך; גבוה (היא — 172), אינטליגנטי. אם אתה גם מכור לעבודה — זה לא נורא, אלא לברכה. היא חברת קיבוץ מהצפון הקרוב.

מסקרן?

421

העובדה שהיא בת משק — ומושב שיתופי בצפון — כמו קיבוץ) וחיה בו את כל חייה, אינה מכתיבה בהכרח קביעות. יש מקום לשינוי ולתזוזות, וזה למרות שהיא אם לארבעה, בעלת השכלה ותבונה. עם תחומי התעניינות שונים:

זאוס התאהב בבת חוה, לידה, והתחפש לברבור. פרשייה מיתולוגית. הציור של דה־וינצ'י.

קריאה, שפות, מוסיקה, פוליטיקה וכל תחום, שיש בו גם אנשים.

אם אתם, הגברים, שגילכם נע בין 40—50 (רצוי גרושים), המוכנים לקחת על עצמם אשה עם ילדים נפלאים, ואתם עוברים את מספר הס"מ שלה (159 במספר) — אתם מוזמנים לכתוב לה, והיא תענה ברצון.

422

„נולדתי באחד מקיבוצי עמק בית־שאן. היום אני אחות רחמנייה בעיר הקודש. עוד מעט ימלאו לי 34 קיצים. אני גבוהה, 1.70. רבים יעידו, שגם חטובה, אדמונית ויפה. מחפשת אני אותך, הרוצה לבנות איתי בית חם ואוהב, אותך המבין והקשוב".

423

קצת ביישן, קצת סגור ושקט. לכן גם קצת קשה לו לכתוב ולספר מעל גבי עיתון על עצמו. עם הזמן יעשה זאת, אתך בלבד.

בסך־הכל בן 34, פנוי, עם עולם עשיר משלו. מכריו ומוקיריו יידעו לספר על „ידי הזהב" שלו, על נשמתו העדינה והטובה. על אהבתו לטבע וקרבתו לציפורים. מאזין ואוהב מוסיקה ארץ־ישראלית ישנה וטובה, שונא פופ ומוסיקה רועשת. מחפש אותך היוזמת, ועם זאת הצנועה, השקטה והפשוטה. שיהיה לך את עולמך שלך ושתתחברי לעולמו שלו, ואז, אין ספק, תמצאו את הטוב והאמת ביחד ולחוד.

הוא בן קיבוץ ממרכז הארץ, ומחכה ליצירת הקשר המיוחד הזה.

424

על עצמו מספר, שאין הוא טיפש. כן וישר. שונא צביעות והעמדת פנים. סובלני כלפי דברים רבים. בעל חוש הומור (ציני במידת־מה). למרות הכתוב לעיל — צנוע, אוהב לעשות חיים.

גרוש ללא ילדים, בן 35, נאה, 172, אקדמאי. רוצה אותך רזה, נחמדה — ומוכן לקבל אותך גם עם ילדים.

לא כתבן גדול, קצת קפדן, גר בעיר הגדולה (וכמעט).

425

נעים הליכות, חם, וחביב, מקיבוץ בצפון המרכזי. בעל אוזן קשבת לבעיות הזולת ומוכן לעזור במידת האפשר.

בעל רגישות גבוהה לעצמו ולסובב. מעריף שירים עבריים עם מלים בעלות משמעות. רוצה אותך חמה וטובה (לא מדבר על יופי). מבכר אותך רווקה, ממרכז הארץ, אם־כי מוכן לכתת רגליו לצפון ולדרום.

מסיבות אישיות מעוניין בזו השייכת לתנועה הקיבוצית בלבד (ז.א. להתיישבות העובדת). רוצה לבנות קשרים ובית חם לטווח החיים הארוך. בן 31.

426

מעוניין לפתח קשר אמיץ ונכון, קשר איכותי — בקיבוץ.

חלק מאהבותיו הגדולות — ילדים וחינוך. יש לו אחד משלו, איתו בקיבוץ, אותו הוא מטפח ואוהב. בן 29, 175 גובהו. ואומרים, שהוא „פחות או יותר נאה למראה".

רגיש מאוד וכמובן, אוהב להעניק — וזאת מכל הנשמה. השנים הכשירו אותו (כך הוא מקווה) לדעת ולהבחין בחברה אמיתית לחיים. שתדע לפתח ולהתפתח.

בזמנו הפנוי משחק ברידג', מוסיקה ומטייל כשמאפשרים לו הזמן, הרכב, הרגל. הטבע עומד תמיד לרשותו.

חבר קיבוץ מהדרום הלא רחוק.

427

אני רוצה ילד!

חיפשתי וחיפשתי את האיש המתאים ולא מצאתי באזור מגורי.

אני בחורה נורמלית לגמרי, יודעת מהם רצונותי ואני יודעת שעכשיו אני רוצה ללדת ילד.

אני בת 36 וזה עדיין לא מאוחר.

> המען למכתבים: סימה באר, „אספקה קטנה", מערכת הדף הירוק, „על המשמר", שירות שק דואר נעול, ת"א.
> פניות טלפוניות לא תענינה. שימו לב: נא לא לצלצל למקום עבודתה של סימה!
> דיסקרטיות מלאה מובטחת!

גרדה כהן

ארוחת ארבע

תפוחים אפויים

כל מי שחושב, שמספיק לשים תפוחי עץ על תבנית ולהכניס אותם לתנור והרי לו תפוחים אפויים — אינו טועה לגמרי, אבל גם אינו יודע לבשל. יש המון דרכים לעשות חגיגה מן התפוחים האפויים. אתם רוצים? הא לכם:

תפוח אפוי עם שמנת
(אפשר גם בלי)

לוקחים תפוחים מצמצמים. רוחצים ומנגבים היטב. מוציאים את הליבה ומכניסים במקומה חתיכת חמאה קטנה. שמים על מגש וזורים למעלה סוכר דק. מכניסים לתנור חם. כאשר התפוחים משחימים למעלה וקצת מתפוצצים זורים עליהם עוד קצת סוכר וממשיכים לאפות, עד שהסוכר הופך לקרמל.

מגישים חם מאוד וכל אחד יכול להוסיף לו כף שמנת.

תפוחים אפויים נוסח גן העדן

רוחצים 6 תפוחים גדולים ומבשלים אותם ב־½ ליטר יין לבן, 3 כפות סוכר וקצת קינמון, עד שהם חצי רכים. מוציאים מן הרוטב, מקררים, מורידים מכסה ומוציאים בעזרת כפית את הליבה. לתוך הפתח מכניסים עוגיה שרויה בקוניאק וכף ריבה טובה וארומה. על כל זה שמים כובע של קצף מוקשה בסוכר. עושים אותו כך: מקציפים 3 חלבונים עם ½ כוס סוכר דק לקצף קשה מאוד.

אופים בתנור חלש 150°, עד שהכובע הופך צהבהב. מקררים במקרר ומגישים קר.

תפוחי „גולדן דלישס" אפויים

רוחצים ומנגבים 4 תפוחים גדולים, מוציאים את הליבה ומורטים קלות את הקליפה מסביב בסכין חדה. מערבבים 2 כפות צימוקים, 2 כפות שקדים, או אגוזים טחונים, וכף דבש אחת וממלאים את התפוחים. שמים למעלה חתיכת חמאה. מניחים בתבנית ושופכים למעלה ½ כוס יין לבן.

אופים בחום של 200° כ־35 דקות.

תפוחים לקפה (במקום עוגה)

מקלפים 4 תפוחים גדולים (כל זן יצלח) חותכים לחצאים, מוציאים את הליבה ושמים על תבנית משומנת עם העיגול למעלה. מערבבים 2 כפות ריבה אדומה טובה, 2 כפות סוכר ומיץ מחצי לימון וזורחים בזה את התפוחים ומפזרים למעלה כפית חמאה.

אופים בתנור מחומם ל־200° בעלות כ־½ שעה.

בינתיים מקציפים 2 חלבונים ב־3 כפות אבקת סוכר. מוסיפים קצת מלח ומיץ מרבע לימון ו־3 כפות אגוזים, או שקדים טחונים.

מוציאים את התפוחים, מוליפים סביבם פרחי קצף ואופים שוב עוד 20 דקות.

בתיאבון!

ספריות עם חלונות זכוכית לשמירה מפני אבק

50 דגמי ספריות
100 אפשרויות הרכבה
התאמת המידות
לפי דרישות הלקוח.
חוזק ועמידות
הודות לשיטת הייצור הבלעדית
של Intersystem
ייצור בלעדי
צוות אינטרסיסטם מוביל את הספריות בכל הארץ
קטלוג צבעוני חינם
ספריות אינטרסיסטם
ספריות אינטרסיסטם
בן יהודה 148 ת"א ☎ 03-249327
פתוח רצוף כל יום מ־09.00-19.00